Фантастичний роман-трилер

ЧАСТИНА ПЕРША

ПОСТУЛАТ ГАУТАМИ

1

За ефективністю виконання найскладніших замовлень кооператив"Експарка" не знав собі рівних. Ядро його складали відомі всьому світу спортсмени — парашутисти, планеристи, володарі призів найнеймовірніших ралі, аквалангісти з унікальними здібностями. Уже в перші роки свого заснування всяк, хто бажав скористатися з послуг кооперативу, мусив записуватися в чергу.

Тим-то нікого не здивувало, що саме цей кооператив, а не який інший, став брати замовлення на транспортування вантажів до космічних об’єктів. Ну, там станцію на Місяць доправлять, у сузір’я Кассіопея — гірниче устаткування, а назад — вантаж церію та лантанових металів. Однак нові види послуг поставили й нові проблеми. Якщо раніше рухоме й нерухоме майно складалося з транспортних засобів і аеродромів, то нині до нього долучилися міжпланетні кораблі, космопорти, скафандри, вартість яких перевищувала вартість великого транспортного літака. І колосальні амортизаційні відрахування... До того ж майно, як і життя співробітників, не наважувалося страхувати жодне агенство.

Зовні кооператив процвітав, але Віталій Тищенко — його ідейний батько — відчував наближення занепаду. І справа була не в зубожінні банківського рахунку — бувало й гірше, а в старінні ідеї. "Експарка" від моменту її заснування трималася не так на технічному облднанні й навіть не так на високому професіоналізмі виконавців, як на ентузіазмі. А ентузіазм живлять лише свіжі ідеї. Свого часу такою ідеєю була

космічна діяльність, що вивела кооператив на новий, вищий виток... Та минув час і на зміну тим, хто загинув чи вийшов на пенсію, пропонують свої послуги вже не ентузіасти, а авантюристи, в кращому разі — заробітчани... Тищенко бачив майбутнє свого дитяти... в розпродажі майна.

За такими невеселими думками батька "Експарки" й застали двоє відвідувачів, які зайшли до кабінету після ввічливого стуку в двері. Обидва були невисокі на зріст, один десь пенсійного віку, другий — молодик років двадцяти п’яти. Одягнені просто — картаті сорочки, штани, що не прасуються, кросівки, в руках по в’язці рибальських снастей. З усього видно, рибалили на річці й зайшли в "Експарку" по дорозі додому. "Заслужений батько відважився вручити нам єдиного сина", — подумав господар контори, окинувши пару досвідченим поглядом.

Відвідувачі опустилися в запропоновані їм крісла, залишивши біля дверей снасті. "Скромні люди, — відзначив подумки Тищенко, — інший поспішає розсістися, закидає ногу на ногу... А ці почуваються в гостях..."

Голос подав літній:

— Незвично якось... Така велика організація, а тулиться в підвалі.

"Так... Зараз я відіб’ю у вас охоту найматися в "Експарку", — подумав Тищенко і сказав:

— Кошти на будівництво офісу були. Але ми на раді директорів ухвалили передати їх дітям і вдовам наших загиблих товаришів... А чим погане це приміщення?

Літній чоловік ледь помітно посміхнувся. У світло-сірих очах його з’явилася поблажливість. Він, мабуть, розкусив господарів маневр.

— Та я — нічого, — відказав. — Приміщення, як приміщення... Просто в очі впадає невідповідність низької стелі високим діянням організації.

Він мав тихий, але виразний голос, голос того, хто не звик говорити на вітер. До того ж у словах його не було лестощів. Господар відчув це інтуїтивно. Тим часом літній провадив далі:

— Ми прийшли до вас не найматися на роботу, а навпаки — як замовники. Нам треба розшукати одну особу.

Тищенко приготувався слухати, та спочатку він витяг із шухлядки столу картку і подав літньому.

— Це візитка фірми "Детектив", — пояснив. — Там спеціалісти найвищого класу. Добудуть вашу особу хоч із того світу.

— З того світу? — В очах відвідувача з’явився холодок. Такий самий холодок Тищенко зауважив і в чорних, з дивним блиском очах молодика. Повагавшись, літній сказав: — Ні, з того світу не добудуть.

Бажання спекатись відвідувачів як не було. Господар раптом помітив, що в обличчях обох чоловіків не вгадувалося жодної спільної риси. Зате їх поєднувало щось значно більше... Він зауважив, тамуючи посмішку:

— Але ж "Експарка" не має досвіду, як проникати в потойбіччя.

— Нас не цікавить увесь кооператив, — мовив поважно літній чоловік. — Нас цікавить лише один з його членів, а саме — ви.

— Я-а!? — здивувався Тищенко. — Але ж мені пізно вже займатися оперативною роботою. Вік... А чому, власне, я?

Відвідувач мить повагався.

— Чому ви? З усіх, кого ми знаємо, ви єдиний, хто розробляв і особисто здійснював ризиковані операції на землі, під водою і в космосі. Ви пройшли апробацію ризиком, а головне — незвичайністю ситуацій. Ми вивчили всю пресу про "Експарку", не поминаючи відео. Ви наділені талантом не втрачати самовладання за будь-яких обставин.

Тищенко не був про себе такої високої думки. Він добре пам’ятав, як похололо всередині, коли він слідом за всюдиходами, скинутими на парашутах, і сам стрибнув у білу безодню. То був перший експорт в Арктику, що й дав назву кооперативові. Тим часом слова відвідувача, що прозвучали не як лестощі, а як формальна констатація, зняли офіціоз.

— Не знаю, на що ви мене сватаєте, — мовив господар, — але, судячи з суворого добору, це має бути щось особливе...

— Особливо відповідальне, — підказав літній.

— Але ж для виконання серйозних операцій самого тільки досвіду замало. Потрібні ще певні сили, що їх природа дарує людині лише в молодому віці. Це і зір, і слух, і реакція... В "Експарці" пенсійний вік — тридцять п’ять років. А мені, як вам, мабуть, відомо, тридцять сім.

Відвідувач по-доброму всміхнувся. Мовляв, мені б твій клопіт.

— Для діла, на яке ми вас запрошуємо, ці якості зовсім необов’язкові... Ну, то як — згода?

Тищенка не бентежило, що чоловік не поспішав розкривати карти. Він давно спостеріг у замовника особливість зволікати, коли наставав час утаємничувати в справу. Чи потайливістю, а чи фаталізмом те можна було пояснити...

— Але ж я не знаю, про що йдеться, — нагадав господар.

Літній збентежено посміхнувся.

— Авжеж, авжеж... Але перед тим, як поінформувати вас, ми повинні мати гарантії, що в разі, якщо ми з вами не дійдемо згоди, таємницю замовлення не буде розголошено.

"І таке вже було", — подумав Тищенко, а вголос сказав:

— У цьому немає потреби. Збереження таємниці замовника — одне з основних правил "Експарки".

— Але ж ми наймаємо не всю "Експарку", а лише вас, — наполягав літній. Він витяг із нагрудної кишені складений учетверо аркуш і, розгорнувши, простяг його Тищенкові. — Ось...

На папері було витиснено друкарським способом, що він, Тищенко, зобов’язується зберігати таємницю, яку йому довірили працівники асоціації "Порядок". Гарантія нерозголошення — життя.

"А ось такого ще не було", — подумав господар контори, тамуючи в собі почуття протесту.

Тим часом старший відвідувач, напевне, вловивши зміну в настрої Тищенка, поспішив зауважити:

— Природна річ, документ цей ви підпишете після того, як погодимо суму винагороди за виконану роботу.

— Дивний діалог у нас з вами виходить, — посміхнувся господар. — Ви збираєтесь погоджувати зі мною суму винагороди за роботу, про яку повідомите пізніше...

— Дивний, — погодився представник "Порядку", — але тільки на перший погляд. До того ж дивність компенсується тим, що суму винагороди називаєте ви, а не ми.

— Хотів би я знати, як це можна — назвати розмір винагороди, не знаючи ні обсягу, ні виду роботи. Та я вам заправлю таку ціну...

— От і заправте, — заохотив відвідувач.

— Скажіть хоч, де виконуватиметься робота: на землі, під водою, в космосі? — благав Тищенко, і тієї ж миті відчув, як представник замовника відгородився від нього невидимою стіною. Похнюпив очі й молодий. — Не треба мені вашої таємниці, — правив своє господар. — Але про навколишнє середовище, в якому виконуватиметься завдання, я знати зобов’язаний. Або пошукайте іншого.

— Ну, добре. Ви працюватиме не в матеріальному, в нашому розумінні слова "матерія", а в іншому, скажемо умовно, голографічному світі.

— Туманно якось, — зауважив Тищенко.

— Іншими словами, вам належить здійснити відрядження у світ, де мешкають людські сутності.

Лідера "Експарки" при цих словах пройняло легке тремтіння; це була хвиля страху, що прокотилася по тілу. Він силувано посміхнувся і якомога природніше поклав руку на висунуту шухляду столу, де лежав газовий пістолет.

— Чи не збираєтесь ви запроторити мене на той світ? — поцікавився.

— Саме так, — підтвердив замовник. — Ви вирушите у світ Вселенського Духу, розшукаєте там одну особу і допоможете їй повернутися в наш світ.

— Поступившись їй своєю плоттю? — зауважив Тищенко не без іронії в голосі.

— Ні, — сказав серйозно відвідувач. — Вона скористається тілом цього молодика.

— Он як!.. — Тищенко подивився на хлопця. — А як вони збираються здійснити це технічно, га, синку? Ну, спровадити нас із тобою у Світ Вселенського Духу? Чи не звичайним робом?

Молодика, вочевидь, збентежив тон засновника "Експарки". Він звернувся поглядом по допомогу до старшого товариша.

— Ні, — відказав літній. — Традиційний спосіб тут не підходить. Нам потрібен достовірний зв’язок.

І тут у Тищенка сяйнула думка. Адже це і є та ідея, що надасть "Експарці" нового дихання. Він не знав, що таке світ Вселенського Духу, але, бувши за освітою фізиком, не мав сумніву: все живе "збирається" за невидимими програмами, що існують у вигляді гравітаційних, електромагнітних, акустичних, світлових та інших коливань. І оскільки кожна жива істота виказує дивовижну схожість із такими в безлічі поколінь, то напрошується думка, що вони — істоти — "монтуються" за тими самими польовими програмами-матрицями. Матриця — вічна, її матеріальний вираз — тлінний. Матриця може перебувати як в об’єкті, що є матеріальним її виразом, так і за його межами. І, отже, є світ, куди вони відлітають після зупинки чергової "біологічної машини". Представники "Порядку" і пропонують йому проникнути в середовище, де перебувають оті матриці, по-людському — душі, відшукати одну і в особі скромного молодика з чорними очима повернути її в матеріальний

світ. Тищенко ковзнув поглядом по портретах загиблих товаришів, що суцільною смугою оперізували всі чотири стіни. На мить йому здалося, що він побачив там і своє фото. "А що, браття, скористаємося з відрядження Порядку для зустрічі на тому березі?" — запитав він подумки своїх друзів.

2

У непоказному триповерховому будинку на околиці міста, куди привезли Тищенка замовники, про наслідки переговорів уже знали. Один з півтора десятка чоловіків, які сиділи за великим столом, з порога поцікавився, чи пам’ятає керівник "Експарки" номер телефону свого банку і, почувши ствердну відповідь, запропонував потелефонувати туди.

Голос директора банку зривався від розгубленості:

— Астрономічна сума!.. — Якась асоціація "Порядок"... — белькотав той. — На твій особистий рахунок. Не маю жодного уявлення, що воно за "Порядок"...

"Телепати вони, чи що?" — подумав Тищенко, кладучи слухавку. Інакше чим пояснити таку оперативність? Та раптом, пригадавши дві зв’язки рибальських снастей, що стояли біля дверей його кабінету, все збагнув.

— Ну, то як — переконалися в надійності нашої організації? — подав голос чоловік, що очолював зібрання за великим, літерою "П" столом.

Тищенко лише посміхнувся, — мовляв, а далі що?

Йому показали на стілець усередині П-подібного столу.

Він почувався, ніби на екзамені. Комісія складалася з людей різного віку. "Рада директорів, — подумав Тищенко. — Хочуть знати, у що вкладають кошти". Тим часом голова почав дещо незвично, як для ділової бесіди. З прикрістю казав про занепад моралі, деградацію суспільства. Тищенко слухав уважно, боячись пропустити зерно. Але далі викриття болячок і змалювання прірви, на краю якої опинилося людство, голова не йшов, хоч слова його були схвильовані. Вряди-годи він поглядав на колег, шукаючи в них підтримки. А ті, попри різний вік та антропологічні особливості (поміж них було двоє з азійськими обличчями й один з негроїдним), колір очей і волосся, чимось дивовижно скидалися одне на одного. На мить Тищенкові приверзлося, що голови й торси таких різних і водночас таких однакових у своїй одностайності людей — тільки частки єдиного, великого, схованого за П-подібною спорудою тіла. "Хай вам чорт із такими асоціаціями!" — подумав батько "Експарки". Тим часом голова замовк і втупився в нього ясними світло-сірими очима.

— Як бачите, — підсумував він після паузи, — вам довірено надзвичайно відповідальне завдання.

Всі чотирнадцятеро закивали згідливо головами: в їхніх поглядах угадувалося благословення і ще якась трепетна, майже дитяча надія.

Автомобіль, яким доставили Тищенка в офіс "Порядку", а звідти — в Центр, був обшарпаний як зовні, так і всередині. Похитуючись на задньому сидінні, виконавець — а тепер Тищенко був уже виконавцем — марно силкувався виявити зв’язок між змістом сказаного головою і останньою його фразою. Поруч на сидінні лежали в’язки снастей. Попереду здригалися на вибоїнах дві ретельно підстрижені голови. Одна біла, як іній, друга — чорна, з синюватим полиском. "І що тебе ото штовхнуло поступитися власною плоттю? — звертався подумки Тищенко до чорноволосого, який сидів за кермом. — Гроші? Але ж у світ Вселенського Духу їх не забереш..." Певно, у молодика був стимул, сильніший за гроші. Тищенко раптом відчув якусь непевність. Адже в акції, де інші віддавали життя, йому відводилася роль лише найманця.

Машина, попетлявши вулицями, переїхала міст через річку і скоро опинилася на головному проспекті. А там підкотила до литих воріт біофаку, які тут-таки відчинились. Будинок біофаку виявився Дволиким Янусом: його фасад був корпусом університету (старовинна п’ятиповерхова кам’яниця з широкими дубовими дверима), проте подвір’я, що його кожен куток прострілювався телеоб’єктивами, свідчило, що це режимний заклад. І тут Тищенкові спало на думку, що події розгорталися напрочуд стрімко: він не встиг не те що осмислити їх, а навіть озирнутись. І це за цілковитого браку інформації про особу, яку йому належало повернути.

— Послухайте-но, — сказав він, виходячи з машини, — затія ваша дедалі більше скидається на казку "Піди туди — не знаю куди, принеси те — не знаю що".

— Не зовсім так, — заперечив представник замовника. — Куди йти, ви вже знаєте, а що принести — довідаєтесь на місці.

— "На місці", де це?

— У потойбічному світі.

Всупереч сподіванням, Тищенка повели не в глухе підземелля, а на п’ятий поверх — у кімнату, схожу на рентгенологічну лабораторію. Чоловік у халаті, що сидів біля вікна, чимось був схожий на людей з офісу "Порядок" — не рисами, а виразом обличчя, поважним і вимогливим.

— Іван Іванович, — відрекомендував його літній. — Керівник Центру.

Керівник підвівся з-за столу і простяг руку.

— Ну, а мені вас відрекомендовувати не треба, — сказав він, стримано посміхаючись.

У правдивості цих слів Тищенко незабаром переконався.

— Почнемо з того, що вашу кандидатуру запропонував я, — подав голос керівник Центру, коли за обома представниками замовника зачинилися двері. — Мотив? Зараз покажу.

Він розсунув ширми зі сріблястої, схожої на фольгу, тканини, відкривши сховану частину приміщення. У глибині поблискував великий телеекран, а обабіч стояли арки, схожі на ті, що в місцях огляду в аеропортах. Господар непомітно торкнувся пульту на стіні, й екран спалахнув. З’явились якісь люди, схоже, вихоплені оператором з вуличезної юрби — чоловіки, жінки, діти. То була нічим не примітна хроніка вулиці. Та ось зображення зникло. Іван Іванович натис щось на пульті, й ті самі кадри з’явилися знову, але цього разу перехожі були в дивних світних ореолах. Здавалося, на них накинули прозорі скафандри у вигляді вертикальних еліпсоїдів, зітканих із проміння. Відеопоказ знов урвався, господар повторив ту саму операцію, і Тищенко побачив знайомих уже людей, але цього разу постаті їхні були вкутані чи то у випари якісь, чи то у газ. Вони, здавалося, перебували в гніздах у просторі, і ці гнізда рухалися разом з ними... Той самий запис прогнали ще двічі. Тищенко спостерігав людей відповідно в ореолах, що світилися довкола тіл, і з кольоровими, як на образах, оболонками навколо голів.

— Те, що ви побачили, — нарешті озвався керівник Центру, — в сумі зветься душею. Її складові: ефірне тіло — другий показ, астральна аура — третій показ, фізична аура — четвертий, і ментальна аура — п’ятий показ. Це те, що відокремлюється від тіла після фізичної смерти людини... Є ще астральне тіло. Але, як і матеріальне, воно смертне — спершу відлітає з душею, та потім душа відкидає його, і воно летить до місця поховання трупа й там розкладається. Власне, цю астральну оболонку в нічній пітьмі на цвинтарі вважають за привида. Втім, облишмо астральне тіло — воно нам не буде потрібне... Так от, ауру-душу утримує плоть із різною силою. Одразу ж зауважу: у переважної більшости людей душа з тілом пов’язана дуже міцно. — Іван Іванович

ковзнув поглядом по батареї відеокасет на стелажі й, вибравши одну, вставив у гніздо на місце вийнятої. — Ось приклад.

Тищенко на мить сторопів. Він знову опинився перед комісією. Оператор, либонь, знімав з того місця, де годину тому сидів батько "Експарки". Видиво зникало і поновлювалося ще тричі, демонструючи щораз новий вид духовної аури. Впадало в око, що всі види аури в осіб з комісії були густими і при самому тілі: кольорова ж ментальна аура довкола голів світилася живим пурпуром у червоно-чорній облямівці. Здавалося, художник, створюючи лики святих, намалював їм усім той самий ореол... Тищенко завважив подумки, що енергетичні оболонки його замовників відрізнялися від оболонок у людей на вулиці більшою щільністю й спорідненістю з тілом. Раптом зображення зникло. Керівник Центру змінив касету, і на екрані з’явився бетон злітного поля, потім гігантський літак, у череві якого один за одним зникли три восьмивісні тягачі: за навантаженням спостерігала група людей... Оператор перевів об’єктив на лиця, і Тищенко відчув, як йому замлоїло в грудях. То були організатори "Експарки" — він і вісім його товаришів. Живим лишився тільки один. Тим часом око об’єктиву зупинилося на ньому — керівникові новоствореного кооперативу. З екрана дивився шириколиций, міцної статури молодий чолов’яга. В очі впадала могутня шия борця (хоч боротьбою він ніколи не займався) і не менш могутні плечі, на яких, здавалося, тільки дивом не розлазилася сорочка. Його збентежив колір очей. В житті вони були не то гірчичні, не то кольору хакі, а з екрана дивилася жива зелень... Відеозапис тривав стільки ж хвилин, як і тоді, багато років тому, коли його, озвученого, показували по телебаченню.

— Відома вам картина, — прокоментував Іван Іванович. — Цей матеріал зняв для телестудії наш оператор. Спеціальною апаратурою.

Тим часом на екрані з’явилися ті самі кадри, але люди на них були вже не в променистому одязі. Тищенко звернув увагу, що його еліпсоїд був на нього ніби великий — він не зростався з тілом, як у тих із комісії чи його друзів. Здавалося, дмухне вітерець — і ефірна оболонка одразу ж одлетить.

— Сподіваюся, ви вже збагнули, чому вибір упав саме на вас? — озвався керівник Центру, вимикаючи апаратуру. — Ваша духовна оболонка не дуже тісно пов’язана з матеріальною, а отже, відокремити її від тіла буде не так уже й важко.

— А ці — духовні оболонки... Вони не розлетяться врізнобіч, щойно відокремляться від тіла? — поцікавився Тищенко.

— Ні, — запевнив Іван Іванович. — Вони щось на зразок "мотрійок" — одна в одній. Тільки уявити собі такий набір важко, бо там менша мотрійка ховає в собі більшу... Власне, це важко зрозуміти тут, у нашому вимірі. Там же, де вам доведеться працювати, це здаватиметься природним. — У низькому хрипкуватому голосі керівника Центру відчувалися певність і спокій професора, який пояснює студентові відомі наукові істини.

— Ну, гаразд, припустимо, що моє "я" опинилося в тому іншому світі... — озвався виконавець. — Але ж він безмежний. Як у безмежжі можна відшукати одну-однісіньку душу?

— Ось ми й підійшли до деталей... — усміхнувся Іван Іванович. — Ви чули коли-небудь про постулат Гаутами? Не чули... Відповідно до цього постулату кожна точка простору-часу знає абсолютно все про інші точки простору-часу, тільки в послабленому вигляді. Що далі точки одна від одної, то слабкіше вони знають, але знають усе. Проникнувши в той світ, ваше "я" моментально стане його складовою, воно немовби підімкнеться до пам’яті вселенського комп’ютера.

— Ну, тоді в путь, — сказав Тищенко, імітуючи в голосі легковажність. — Залишається тільки одержати путівку.

— Мабуть... лиш путівку ви одержите не тут, а по той бік дзеркала.

Господареве обличчя, що на час втратило стандартний для представників "Порядку" вираз, знову стало вимогливим. Надто це впало в око по тому, як він сів до столу, що був ніби фрагментом баченого Тищенком в офісі "Порядку". Його, здавалося, відпиляли від тієї споруди і разом з головою, торсом та невидимою, схованою за полірування частиною тіла, перенесли сюди. Тільки великий ніс між повних пещених щік вносив якусь невідповідність у стандарт. Він здавався випадковою деталлю, позиченою з чужого обличчя.

3

Кімната, куди Іван Іванович завів Тищенка, була вмебльована двома кріслами з високими спинками. Звичайні крісла, в яких при бажанні можна було б і покуняти, тільки стояли вони під арками, подібними до тих, крізь які проходять авіапасажири в пунктах огляду. В одному кріслі вже сидів чорнявий молодик, що приставив Тищенка в офіс "Порядку", а потім — до Центру.

— Познайомтеся ближче, — сказав керівник. — Я з’являюся за півгодини.

З вулиці долинав якийсь гомін, чулися голоси й тупіт ніг.

— Усе мітингують, — осудливо зауважив Іван Іванович перед тим, як причинити за собою двері.

Чемний вираз, що його Тищенко завважував раніше на обличчі молодика, десь зник; зараз воно було очужіле й холодне.

Тільки чорні очі, якими він окинув свого майбутнього супутника, виблискували якимсь неземним вогнем; вони здавалися двома вікнами в пекло. "Авжеж", — подумав Тищенко, — мало радості поступатися комусь своєю чергою жити... А вголос мовив:

— Послухай-но, друже, чому це твоїй конторі прикрутило викидати такі шалені гроші? Чи не простіше дочекатись, поки та особа сама нас відвідає? Адже рано чи пізно вона з’явиться...

— Вся річ у тім, — сказав поважно чорнявий, — що коли ми кажемо "рано чи пізно", то маємо на увазі не дні, не місяці й навіть не роки, а покоління. Якщо припустити, що душа цієї особи втілюється в народжене цієї миті немовля, то заявить вона про себе в кращому разі років через тридцять. Я вже не кажу, що з’явитися вона може де завгодно: в Австралії, Африці або у багатомільярдній, багатоликій Азії. А нам вона потрібна зараз і тут.

— Але ж незамінних немає, — вихопилося у Тищенка. — Хіба не можна відшукати серед живих?

— Щодо незамінних немає — то це казка для тих, — молодик кивнув на відкрите вікно, звідки долинав дедалі голосніший гомін. — Незамінні особи є, вони приходять у цей світ тоді, коли в них постає потреба.

Попри молодий вік, чорнявець виявляв переконаність людини, що побувала в бувальцях. У свідомість Тищенка закрався сумнів: чи насправді тіло, що сидить у кріслі навпроти, належить молодому чоловікові? А якщо його підозра слушна, то як сталася заміна душ — з обопільної згоди чи в насильницький спосіб? Уперше подумав, що "Порядок", витягнувши з нього обіцянку про нерозголошення таємниці, сам жодних гарантій щодо його повернення не дав. В уяві виникли обличчя дружини та двох синів. Вони поставали щораз, як він ішов на ризиковану акцію, і тепер нагадували про те, яку велику ціну йому доведеться сплатити за необачність... Він подивився на годинник. Ось-ось мав прийти керівник Центру.

Раптом Тищенко відчув, що арка над ним начебто ожила. В ній не видно було ні індикаторських вічок, ані якихось інших свідчень того, що її ввімкнули, але від неї линуло щось таке, чого не вловлювали органи

чуття. Він кинув погляд на супутника: той, попри зовнішню очужілість, чогось очікував. "А де ж Іван Іванович?" — подумав Тищенко і раптом побачив його в передпокої відеозали з напруженим серйозним обличчям. На ньому був сталевого кольору кітель — не військовий, а цивільний. У такому самому кітелі Тищенко бачив колись на фото свого діда. "Коли він устиг убратись?! — подумав здивовано. — І з якої нагоди?" Раптом зрозумів: керівник Центру приготувався до зустрічі тієї поважної особи. Тищенко хоч і бачив Івана Івановича, але водночас перебував у кріслі і відчував на собі дію якогось поля. Воно позбавляло тіло ваги і занурювало у сон, але то був дивний стан, коли сон не заважав яві. Те ж саме відбувалося і з супутником: він швидко-швидко кліпав очима, конвульсивно здригався у кріслі; його аурі, мабуть, важко було покидати тіло. Тищенко ще встиг подумати: "Якщо мені судилося повернутися в цей світ, то навряд чи я зустріну те, що так важко відокремлюється зараз від плоті чорнявого". Тієї ж миті побачив себе, завмерлого в сидячій позі під аркою. Він начебто дивився у дзеркало. Ні, із задзеркалля на свій матеріальний відбиток, що здавався йому таким самим уявним, як і тоді, коли дивився з матеріального світу. Раптом побачив, хоч це поняття лише умовно відбивало значення слова бачити, ще одну пару обабіч "дзеркала". То був чорнявий чоловік, що тепер уже нерухомо сидів у кріслі під аркою, і те, що недавно в ньому ховалося. Але в цій парі вгадувалося щось дивне — із задзеркалля на тіло молодика дивилась якась інша сутність, начебто хтось бачив у люстрі не своє, а чуже лице.

Вони віддалялися від своїх матеріальних задзеркаль. Тищенко сприймав усе довкруж: будинки, людей, які з вулиць потоками стікалися на площу, п’ятнадцять чоловіків в офісі "Порядку" — всі в сталевого кольору кітелях і з однаковим урочистим виразом на лицях. "Але ж вони теж приготувалися до зустрічі, — подумав він. — Отже, в них немає сумніву, що вона відбудеться". Незабаром Тищенко збагнув: усе, хоч би про що він згадав, тієї ж миті поставало в його свідомості, немов живе. Його духовна сутність мала ті самі органи чуття, що й матеріальна. Тільки не могла впливати на матеріальний світ. Власне, його тіло донедавна було лише скафандром, де дух перебував у світі матерії. "А

де гарантія, що особа, яку так очікують, не скористається з мого скафандра?" — подумав батько "Експарки".

— Забагато честі, — почув він. То був не голос, а думка, що прийшла до нього ззовні.

— Ти що, підслуховуєш? — запитав він.

— Зосередься, — долинуло до нього. — Ми наближаємось до світу, де немає таємниць.

— Але ж ми йдемо до нього з таємницею.

— Це таємниця для тих, хто перебуває в матеріальному світі. До речі, не забувай про тіло.

Нагадування про тіло на мить пересмикнуло щось у свідомості, Тищенко знов опинився над чоловіком, що нерухомо сидів у кріслі.

— А чого не треба забувати про тіло? — запитав він.

— Бо заблукаєш у дорозі назад, — почув у відповідь. — А це буде катастрофа для всіх.

Досі він начебто ширяв, як уві сні, та раптом відчув, що наближається до якогось бар’єра, подолавши який можна вже й не повернутися. Він приріс думкою до постаті в кріслі, відчуваючи, як майже непомітно слабшає зв’язок між ним і людиною в матеріальному задзеркаллі. Раптом побачив темну пляму, то була тінь, що входила (точніше, втискалася) в невідомий простір. Вона дуже швидко заглиблювалась, утворюючи щось на зразок тунелю у формі людської постаті. Це був тунель, окреслений суттю чорнявого, власне, слід, у якому рухався й Тищенко.

— Увага, — долинуло до нього. — Зараз тебе зустрінуть твої друзі з "Експарки". Вони допоможуть нам виконати завдання.

— Для цього потрібна їхня згода.

— А хіба ти ще не знаєш, що всі згодні? — Хоча це була гола думка чорнявого, але в ній відчувалась іронія.

І тут їх оточило кілька променистих силуетів, почулись голоси...

— Боже мій, хто до нас прийшов!

— Привіт, Тишо!

— Як бачиш, братухо, цей світ не гірший від того. Принаймні не треба носити важкого одягу, що зветься тілом.

Усі почуття були такі самі, як і в земному світі: його начебто обіймали, плескали по плечу, йому раділи. То були друзі й однодумці, чисті душею й намірами. З тією різницею, що там ці якості ховалися в матеріальному тілі і, щоб їх виявити, з людиною інколи треба було не один пуд солі з’їсти. А тут вони бачилися в оголеному вигляді, й від цього радість зустрічі була глибокою, світлою.

"А світ цей таки відкритий..." — подумав Тищенко й одразу ж почув:

— Не зовсім так, брате. Темних, закритих сутностей тут не менше, ніж на землі. До речі, одну з них ти привіз із собою. — То був голос друга дитинства — Хоми Булиги, з яким він зверстав шлях від дитячого садка до лісової пожежі. Там їхні дороги й розійшлися. Труп Булиги скільки не шукали, так і не знайшли серед обгорілих дерев.

"Як я цього відразу не помітив... — майнула думка. — Він безперешкодно проникає в мою свідомість. Я ж нічого не знаю, про що він думає".

— Сподіваюся, це не стане причиною розриву контракту? — почув він тієї ж миті.

— Ні, — відповів. — Душу того чоловіка буде приставлено в людське суспільство. "Експарка" ще нікого не підводила.

Від збудження Тищенко мало не забув про постать, що нерухомо сиділа під аркою. А схаменувшись, зрозумів: усе, чого б не торкалася думка, миттю витягувалося у часі. Так, арка над його тілом виявилася лише тінню — проекцією на площину всього складного процесу її створення. Це, власне, була голографічна картина, з якої Тищенко зрозумів не тільки ідею відокремлення аури від тіла, а й побачив обличчя вчених, які створили прилад. Те саме сталося і з будинком біофаку; тільки-но до нього торкнулася думка, він ураз розклався в часі від сучасного стану до того моменту, коли в землю увіткнулась перша лопата при закладанні підмурків. Будь-який матеріальний предмет, що поставав у пам’яті, був лише картиною (об’ємною), за якою тягся в задзеркалля весь процес його створення.

"Та я ж можу подорожувати в минуле..." — подумав він.

— У нас мало часу, — нагадав представник "Порядку". — Тіло не може довго зоставатися без духу.

— Темний має рацію, — підтвердив Хома Булига. — Поквапмося, Тишо, якщо не хочеш залишитися тут аж до наступного втілення.

В дорогу вирушили втрьох — Тищенко, Булига й чорнявий. Інші сутності зникли. "А чи рухаємося ми взагалі?" — засумнівався батько "Експарки", не спускаючи з ока пурпурово-оранжевої сфери, що вінчала

променистий еліпсоїд представника "Порядку". Вони перебували в позапросторовому вимірі — не видно було жодного орієнтиру. Та ось опинилися в якійсь сітці. Пропливали крізь неї, немов крізь туман. Невдовзі Тищенко збагнув, що то не сітка, а світ об’ємних зображень. Власне, то був земний світ, з тією відміною, що предмети — хай то людина, рослина, машина чи будинок, — крім звичайного просторового стану, мали ще один — часовий; від кожного зображення, неначе тінь, тяглася вглиб минулого вся його історія. "Та я ж те саме бачу, коли відтворюю в пам’яті земні предмети, — подумав Тищенко. — Отже, то властивість не цього світу, а моєї відірваної від тіла сутності".

— Ні, брате, — долинула до нього Хомина думка, — те, що ти бачиш, властивість цього світу, а ти лише його складник. Світ людей, а точніше втілених сутностей, — світ обмеженого простору й дуже короткого часу. Світ же, де ми перебуваємо, — безмежний у просторі, а час — не абстрактний вектор, а надпростір, зітканий з причин і наслідків. Це пам’ять Вселенського Розуму. А ми пливемо по ній. І оскільки рухаємося поки що в часі, то й образи предметів здаються нам розмитими.

...Жовта пляма під ліхтарем вихоплювала з темряви частину бруку й хідник із заметом під деревом. Вулиця спала. Світилося тільки у вікнах великого будинку з панелями, біля якого опинилася група. Предмети якось раптом втратили часові тіні й обросли контурами. І вони — безтілесні — стали точнісінько такими, як і в матеріальному світі: чорнявець перетворився на скромного молодика у картатій сорочці та джинсах. Хома Булига — у дистрофічного на вигляд чолов’ягу, на чиїх худих плечах, неначе на опудалі, висіла шкірянка. (Таким Тищенко бачив його востаннє біля трапа літака). І все ж вони не мали ні тіл, ні одягу. То були міражі, згустки інформації.

— Трохи поквапилися, — сказав чорнявий. — Доведеться почекати до ранку.

Він рушив до великих дубових дверей. Військовий, що куняв за столом, у коридорі, ніяк на них не відреагував. Вони були для нього

сутності з іншого виміру... Одні з численних дверей на третьому поверсі, куди вони зійшли широкими мармуровими сходами, були прочинені. Виконавець акції від "Порядку" штовхнув їх і, як до себе додому, зайшов у невелику кімнату, де за столом секретаря сидів молодий хлопець у гімнастерці без погонів. З нещільно причиненого тамбура долинали голоси. Господар приймальні дивився їм прямо в очі. Тищенко сказав:

— Добридень.

Чорнявий хихикнув і рушив до тамбура

— Тишо, це тільки кіно-відеозапис, — нагадав Хома.

Вони пішли слідом за представником "Порядку" й опинилися у великій кімнаті, де за П-подібним столом сиділо з десяток чоловіків різного віку й жінка. Учасники зібрання потопали в сизому цигарковому чаді.

Говорила жінка:

— ...Доки можна терпіти!? Це останнє попередження! Ще одне порушення графіка — і ми тебе розстріляємо! — Вона мала низький, прокурений голос. — Хто за?

Всі, крім одного, піднесли руки. А той, про кого йшлося, сидів ні живий, ні мертвий. Він був підстрижений під бокс, і його великі червоні вуха, не прикриті волоссям, палали обабіч нездорового жовтого обличчя. Тищенко зауважив, що попри відмінність у віці, кольорі волосся, одягу й навіть статі, люди, що сиділи в цьому кабінеті, були дивовижно схожі. Йому на мить здалося, що він усе ще в офісі "Порядку". Тільки хтось замінив за великим столом одну багатоголову істоту на іншу. І ще він подумав: там, в асоціації "Порядок", та істота була якоюсь парадною, а тут — робочою. Несподівано пролунав крик

болю й відчаю, що долинув звідкись ізнизу. Жінка, що сиділа на чільному місці, поморщилася і, коли у дверях з’явився секретар, сказала:

— Петре Іллічу! Накажи отим, — вона ткнула пальцем униз, — нехай припинять... Нам працювати треба... Що за народ!

Від моторошного крику й напруги, що панувала в кабінеті, Тищенка охопило відчуття, близьке до запаморочення.

— Заспокойся, брате, — підтримав його Хома. — Це лише фантом жаху. Той, чий крик ми чули, давно у світі сутностей.

Тищенко вже зрозумів, що інформація про особу, заради якої вони проникли в пам’ять Вселенського Розуму, схована в закритій сутності супротивника. Спробуй-но вгадай, хто вона.

— Ці завжди туману напускають, — підтвердив його думку Хома. — Навіть там, де й не слід.

— Послухай-но, — звернувся він подумки до друга дитинства. — А чому саме ви мене зустріли? У вас що — домовленість із "Порядком"?

— Ні, батьку, — долинуло до нього (він навіть відчув іронію в тому слові), — тут такий закон: кожну людську сутність, що залишила в матеріальному світі свій скафандр, зустрічають усі, хто колись був йому близький і хто пішов раніше — рідні, друзі...

На вулиці лежав брудний сніг. Ранок іще не до кінця звільнився від ночі. Люди у вушанках і напівпальтах квапилися до станції метро. Чорнявий із компанією теж подалися туди. На них ніхто не звертав уваги. Їх просто не бачили... На станції Вокзальній, де вони вийшли з підземки, панувало розгублення. Широкими сходами, що вели до електричок, рухалися в протилежних напрямках два людські потоки —

потоки страху та паніки. Люди боялися спізнитися на електричку або метро.

Вони зійшли на полустанку з мініатюрним будиночком-касою. Прогуркотіла, віддаляючись, порожня електричка. Йшли добре заасфальтованою сільською вулицею. Старі хати були прикрашені різьбленими віконницями. Незабаром село закінчилось, а шосейка потяглася до невеликого гаю, де за бетонним муром ховався двоповерховий кам’яний будинок.

Ворота виявилися замкненими, довкруг — ніде нікого. Хома, вхопившися за край паркану, виважився на руках і зазирнув у двір.

— Там вовкодави, — повідомив.

— Ну, й хай собі, — відказав чорнявець.

Тищенкові дивно було бачити, як поряд із вівчаркою завбільшки з теля приземлився Булига, а слідом і чорнявець. Собака й вухом не повів у їхній бік.

— Послухай-но, Хомо, цей світ... Але ж усе таке справжнє...

— Це не світ. Це лише інформаційний дубль того, що було колись. Фрагмент пам’яті Вселенського Розуму. Звикни до цього.

Двері особняка відчинились, і на ганок вийшов чоловік у військовій формі. В руках у нього була каструля, з якої парувало. Чоловік рушив до вовкодавів, що лежали обабіч воріт. Тим часом представник "Порядку", Хома й Тищенко прослизнули у прочинені двері й опинилися у невеликій казармі. І хоч молоді хлопці у формі військ внутрішньої безпеки були лише відбитками колись реального життя, група чорнявця рушила до високих білих дверей навшпиньки. Сходами, вкритими м’яким персидським килимом, вони зійшли на другий поверх... На підлозі

корчився в судомі чоловік. То були останні хвилини його життя. В кімнаті стояв гострий запах горілчаного духу. Чорнявий схилився над лежачим. На нього дивилися чорні, але вже без блиску, матові очі. Чоловік на підлозі востаннє сіпнувся й заціпенів.

— Усе, — сказав ватажок акції, втрачаючи форму і знову обертаючись на променистий еліпсоїд, — за мною!

Уже у безпросторовому вимірі, куди вони полинули слідом за чорнявим, Тищенко почув Хомину думку:

— Ти ба, погнав по сліду... Наче гончак.

— А нащо нам треба було заглиблюватися в пам’ять Вселенського Розуму? — поцікавився Тищенко. — Чи не простіше було відразу податися до місця перебування тієї особи?

Ватажок акції проігнорував запитання. Відповів Булига:

— Простіше... Якби особа, по яку ми прибули, не була закритою.Вони-бо, закриті, не лишають відкритого сліду. Хоч від них, як і від будь-якого живого чи неживого предмету, шириться часова інформація, але вона така сама, як і вони, — закрита. І збагнути її може тільки закритий.

— Оскільки я зрозумів, усі закриті — погані? — поцікавився Тищенко.

— Ні. Це можна сформулювати так: не всі закриті погані, але всі погані — закриті. А ще точніше: темна особа ховається тільки в закритій сутності.

— Ось ми зараз пересуваємося в цьому світі... Що нами рухає? Яка енергія?..

— ...Думки. В даному разі — думка чорнявця. Ми добровільно дозволили йому нас вести.

Всі вони рухалися в якомусь безпросторовому вимірі — довкруг тільки світло і єдина темна тінь. Та ось стали з’являтися й інші тіні. Начебто в ясний день запрацювали дивні антипрожектори, чиї лінзи випромінювали потоки мороку... Раптом вони опинилися поряд із джерелом антисвітлового променя. Ним був променистий силует, який нічим не відрізнявся від силуету чорнявця. Він здавався порошинкою в безмежжі океану. Порошинка швидко-швидко коливалась; тінь від неї падала кудись за межі океану. І тут Тищенко помітив міріади таких самих "гідрозолей". Вони відрізнялися одна від одної тільки частотою коливань: в одних вона була надзвичайно висока, в інших — менша. Це були людські сутності. Від них падали закриті й відкриті інформаційні тіні (біографії). Об’єкт, до якого наблизилася експедиція "Порядку", відрізнявся від міріад захоплених вібрацією часток надзвичайно низькою частотою світлових коливань. Він і такі, як він (а їх було немало на різних рівнях безмежжя Вселенського Духу), здавалося, не випромінювали, а поглинали енергію, що її генерували потужні сутності сусідів. Дарма, що об’єкт був безтілесний, Тищенко впізнав у ньому чоловіка, померлого в маєтку з охороною. Тільки чоловіка. Біографія ж його була темним слідом у минуле. Так само, як залишався закритим і життєпис чорнявця.

— Увага, — долинула інформація від представника "Порядку". — Зараз відбудеться заміна сутностей. Ти приставиш особу й провідника до тунелю. — Команда призначалася Булизі. — А ти проведеш її крізь тунель між двома вимірами і покажеш постать для втілення. — Ця команда адресувалася Тищенкові.

Тон наказу неприємно шпигнув самолюбство батька "Експарки". На його почуття відгукнувся Хома:

— Чи ба, командир знайшовся... Але нічого не вдієш. Ти в них, Тишо, заручник. Воістину сказано: не може бути угоди з темним, може бути тільки рабство у темного.

Чорнявець проігнорував зауваження Булиги; сутність його метнулась до духовної сутності особи. Дві хмарки, що мінилися темним перламутром, на мить злилися; злилися й часові тіні їхніх біографій. Від накладення темного на темне довкола стало смеркати. Не знати звідки прилинуло багато закритих. Простір у тому місці нагадував каламутну товщу океану в сонячний день.

— Судячи з того, як вільно орієнтується тут твій супутник, подібні оборудки йому доводиться проробляти не вперше, — висловив думку Хома.

— Можна тільки здогадуватися, кого вони втілюють...

У думці друга не було й натяку на причетність до цього Тищенка, але він усе-таки відчував докір. А може, Хома йому просто розкрив очі. "Але ж "Експарка" — тільки технічний виконавець, — подумав він, забувши на мить, що його свідомість відкрита.

— Утішся тим, що ці ще й не таких, як ти, обдурювали, — зауважив Булига. — Вчені, що розробили методу тимчасового обездушення людини і створили арку, також пошилися в дурні, як діти... Вони сподівалися втілити достроково Вернадського, Оствальда, Максвелла... Дідька лисого! Тільки-но "Порядок" отримав від них технічну документацію й арку, яйцеголових просто розігнали.

— Послухай-но, Хомо, а чи не розірвати мені контракт?

— Ні, Тишо. Твоє тіло в їхніх руках. Перед тим, як пропонувати тобі оборудку, вони все прорахували; і те, що тут вас зустріну я, і що я нічого не зроблю такого, що завдало б тобі шкоди. Це їхня метода. Будь-яка

акція розрахована на цілковиту непоінформованість виконавця. Нам нічого не залишається, як довести діло до кінця... І сподіватися, що в сучасному суспільстві це дерево не принесе плодів, яких від нього очікують.

Тим часом темна хмара, що вібрувала, й тінь, що від неї падала, роздвоїлась, і одна її частина вмить опинилася біля провідника. То була душа людини, чию смерть вони спостерігали в пам’яті Вселенського Розуму. Далі цього моменту біографії інформацію про душу годі було розібрати.

— Переміщувана особа... — кинув шпильку Хома.

... Переміщувана особа, Тищенко й Булига знову опинилися біля невидимої щільної субстанції, по той бік якої був матеріальний світ. Прощалися по-земному. Тільки під час обіймів не було чути ні стукоту сердець, ні дихання. Але почуття смутку було стократ гіркіше.

— Чого на світі не буває, — долинула до Тищенка думка друга. — Може, нашій "Експарці" судилося в майбутньому... — Але раптом Хома затнувся, згадавши, мабуть, про стороннього, і додав: — Кваптеся. Тілові потрібна душа.

Тої ж миті виконавець акції залишився наодинці з переміщуваною особою біля нічийного шару. Перед тим, як зануритися в нього, Тищенко поцікавився:

— Послухай-но, а що ти забув у земному світі?

— Я там потрібен, — долинула відповідь.

— Нащо?

— Аби навести порядок.

— Певне, ти й справді велике цабе, якщо світ гомо сапієнсів без тебе не впорається зі своїми проблемами.

— Проблеми — функції порядку. Зміниш порядок — відпадуть проблеми.

— Але ж зміна порядку неможлива без порушення причинно-наслідкової логіки еволюції. Чи ти, може, збираєшся ламати життєвий уклад земного суспільства?

— Авжеж.

Від цього впевнено вимовленого слова вся сутність Тищенка ніби аж вибухнула, але часу на з’ясування вже не лишалося, і він із кличем "за мною!" перший занурився в невидиме поле. Особа майнула в тунель, утворений енергетичним силуетом батька "Експарки".

Тищенко міцно тримав у пам’яті обидва тіла під арками; він послав темному ще одну думку:

— Але ж руйнування укладу пов’язане з великими стражданнями для людей.

Відповіді він не почув. У цьому шарі його, Тищенкова, сутність уже була закрита. І тут йому спало на думку: "Якщо "Порядок" володіє засобами заміни людських душ, то де гарантія, що процес не пустять на конвейєр? А це означатиме підміну суспільства... Буде створено такі собі Шамбали крізь які сутності людей, що не відповідають стандартові Порядку, підмінятимуться потрібними, взятими з безмежного океану тих, хто пішов. Похмура перспектива..." — подумав батько "Експарки".

Лишалися частки секунди. Виконавець акції не те, що бачив, — він відчував своє тіло в кріслі. Раптом його ефірну сутність немов

блискавкою вдарило: "Цей месія зараз опиниться біля керма монолітної й багатої структури, якій бракує лише ідейного натхненника!"

Те, що він скоїв наступної миті, не можна було пояснити ні логікою, ні інстинктом. Його душа змінила напрямок і ввійшла в тіло чорнявого молодика... Перше, що він відчув, — тепло. Здавалося, він убрався в одяг, попередньо нагрітий чиїмось тілом. Правда, одяг затісний.

Розплющив очі: він був у кімнаті, вмебльованій двома кріслами, з арками й телеекранами. То були не відбитки пам’яті, а матеріальний світ. У кріслі навпроти сидів широколиций лобатий здоровань із короткою зачіскою і добродушним слов’янським обличчям. Вії його сіпнулися, і в Тищенка втупились зачмелілі зеленкувато-жовті очі. Йому стало моторошно. На нього дивився він сам. Але не із дзеркала, і навіть не з того світу... Поволі полуда спала з очей, зіниці звузилися, стали чорними. В них з’явилося щось схоже на допитливість.

Тим часом Тищенкова сутність швидко обживалась у тілі чорнявця. Вона, немов пілот, що зайшов у кабіну літака невідомої моделі, перевіряла розмаїті датчики, зазирнула у пам’ять комп’ютера і тієї ж миті одержала біографічну довідку про колишнього власника тіла. Але це була тільки інформація про людину, а не її сутність, чужий порожній скафандр і технічна документація до нього.

Відчинилися двері. До кімнати увійшов керівник Центру. Мить повагавшися біля входу, він попростував до чорнявця. З кожним кроком радість на його обличчі поступалася місцем страхові. Він немовби зменшувався в розмірі; коли ж опинився поряд із кріслом, то й зовсім змінився, здрібнів. На обличчі з’явився вираз запопадливості. Іван Іванович стояв біля крісла під аркою, як біля трону, улесливо схиливши голову.

— Щиро просимо! — пробелькотів він. — Ми давно чекаємо.

У цей час у дверях виросло двоє здорованів у мішкуватих сірих костюмах. Їхні маківки з рідким білявим волоссям височіли майже під стелею, а під лівим боком у кожного щось стовбурчилось.

— Прошу, — ще нижче вклонився керівник Центру.

Тищенко в тілі чорнявого підвівся з крісла... І тут на нього накинулося його-таки тіло. Лише реакція й дух першої людини "Експарки" врятували "месію" від нищівного удару в голову, що для його теперішньої, недолугої постаті був би останнім. Від другого удару, в якому була сконцентрована вселенська лють і могуть Тищенківської плоті, його вберіг один із здорованів, який ребром долоні, мов сокирою, рубонув по шиї ні в чому не винне тіло, яке ще недавно належало батькові "Експарки".

На глухому подвір'ї біофаку, куди чорнявець вийшов у супроводі Івана Івановича та двох охоронців, стояв той самий пошарпаний автомобіль, а біля нього виструнчився літній чоловік, представник замовника. Він віддано всміхнувся і відчинив дверцята.

— Взагалі-то вам би годився панцерний лімузин та ескорт мотоциклістів, — сказав вибачливо літній. — Але з міркувань конспірації скористаєтесь поки що з цього точила.

Опинившись за воротями біофаку, вони довго не могли вискочити на проїжджу частину, загачену людьми й машинами, які рухалися зі швидкістю пішохода. В потилиці чорнявцеві й літньому, що сидів за кермом, сито й спокійно дихали двоє здорованів.

— Ви саме вчасно, — зауважив водій, киваючи на демонстрацію.

— Гм-гм... Проблеми, — озвався задумливо Тищенко-чорнявець. Повагавшись, додав певніше: — Проблеми — функції порядку. Зміниш порядок — відпадуть проблеми.

Літній подивився на нього побожно.

"Я вам покажу порядок! — подумав батько Експарки. — Розтаку вашу перетаку!..

ЧАСТИНА ДРУГА

ТІНЬ АНТИХРИСТА

1

У непоказному триповерховому будинку на околиці міста вже знали, що акція завершилася вдало і духовну сутність давно померлої людини щасливо доправлено в земний світ. Правда, з провідником виникли складнощі — він чи то збожеволів, а чи в нього після надзвичайного відрядження з’явився комплекс некотрольованої злості.

Зовні ніщо не свідчило про якість приготування до зустрічі. Тільки замасковані вічка телеоб’єктивів обнишпорювали кожен закутень занедбаного скверу, посеред якого розташувався будинок.

Тищенка не полишало відчуття, ніби він, перш, ніж вийти з поїзда, убрався у чужий одяг, зовставивши свій тому, хто залишився в купе. Йому хоч і не тисло під пахвами й ніде не муляло, але "одяг" був не його. Як не його була й особиста охорона з двох здоровань та автомобіль із форсованим двигуном, закамуфльований під зужиту таратайку. Траплялося, він повертався з відрядження в одежині, придбаній десь дорогою. Але цього разу він повернувся в чужому тілі, тим часом як його власне, може, вже й мертве, було в "купе поїзда", себто в Центрі. Він почувався так, ніби сам себе ошукав, зоставивши чорнявцеві свою добротну матеріальну оболонку.

Тим часом легковик, що нічим не вирізнявся у строкатому ланцюжку міського транспорту, вибравшись нарешті із заповненого

демонстрантами проспекту, виїхав на міст через річку. Його супроводжував рефрижератор, у череві якого ховався батальйон десантників. "Порядок" подбав про гарантії від несподіванок. Тищенко завважив подумки, що відрядження в "задзеркалля" тривало якихось півтори години, бо коли його везли до центру перевтілення, демонстрація тільки-но починалася, а тепер люди розходилися. Збудження, що охопило його, коли він зважився був на ризикований крок, щоб захопити чужу плоть, призначену для "переміщуваної особи", поступово вляглось, і натомість прийшов страх. То було дивне відчуття, коли людина боїться не за всього себе загалом, а окремо за духовну свою сутність і окремо за матеріальне тіло, яке вона полишила напризволяще і в яке вселилася інша душа. Саме страх і відрух виконавця небезпечних завдань спонукали його роззирнутися довкіл. Цей рух молодого чорнявця не лишився поза увагою водія, який вів машину так обережно, ніби в ній сиділа його власна дружина-породілля.

— Вас щось бентежить? — запитав водій послужливо.

— Так. Провідник...

— Поки що його приспали. Ну, ін’єкція... Якщо ж комплекс агресивності не мине, доведеться його розвтілити. Втім, як із ним бути далі, вирішите ви самі.

— А ви знаєте, хто я? — запитав чорнявець.

— Авжеж, — відказав водій і повів оком на охоронців: мовляв, я то знаю, але їм цього знати не слід.

Тищенко не зовсім уявляв, що діється з душею, коли тіло перебуває у стані примусового сну. Вона теж спить? Чи витає десь поблизу? Якщо ж душа не спить, то над його непритомним тілом зараз ширяє дух вселенського зла і тільки очікує нагоди... Коли ж, нарешті, та лиха сутність зможе заговорити, то його, Тищенкову, душу відпровадять у

потойбіччя вже в традиційний спосіб і назавжди. Тіло ж його стане вмістилищем чогось дуже поганого. Для асоціації "Порядок" не має значення, в якій особі повернеться в людський світ "месія" — у плоті непримітного чорнявого молодика, а чи керівника відомого всім кооперативу "Експарка".

Рефрижератор, що їх обігнав і тепер чадів попереду, звернув із центральної магістралі на передміську дорогу. Незабаром він зупинився неподалік скверу, але з нього ніхто не виходив. Тищенкові це здалося дивним.

— Це наші, — озвався чоловік за кермом, завваживши його занепокоєння.

...Їх ніхто не зустрів. Коли б за ними хтось спотерігав, то цей "хтось" помітив би, як із легковика, що припаркувався біля парадного, вийшли двоє — літній чоловік у простенькому одязі, мабуть, водій, і чорноволосий молодик у джинсах і картатій сорочці; решта двоє залишилися в машині.

Якщо зовні сквер і будинок свідчили про занепад організації, яка всім тим володіла, то всередині було все навпаки. У фойє, якраз навпроти парадних дверей, висів портрет особи на повний зріст при всіх регаліях і відзнаках. То був портрет людини, чия духовна сутність тепер клубочилася над непритомним тілом Тищенка і чию смерть він спостерігав у пам’яті Вселенського Розуму, в потойбіччі. Людина була немов жива. Власне, живим здавалося все, крім очей. Портрет ніби малювали двоє, один — геніальний художник — створив обличчя, постать, чуб, одяг; другий — початківець — зобразив очі. Біля портрета стояла почесна варта в одязі часів урядування Особи, а в просторому фойє та в коридорі висіли прапори з усілякими державними символами — переважно у вигляді знарядь праці — молотка, кельми, циркуля, коси тощо. На обличчях двох у почесній варті не здригнувся жоден м’яз. Певно, вони й гадки не мали, хто розглядає портрет.

Тищенко хоч і знав, куди треба йти, але подивився на водія, мовляв, веди.

...У цьому великому приміщенні, схожому на актову залу, він уже бував, коли його наймали за провідника. Різниця між першими його відвідинами і тим, як зустріли його тепер, була така сама, як між двома його подобами — власною і теперішньою. Тоді йому показали на стілець усередині П-подібного столу, а тепер посадовили на чільне місце. А ті півтора десятка співголів, що минулого разу сиділи за столом по периметру, тепер дивилися на нього очікувально, виказуючи відданість і увагу. На них були однакові сталевого кольору кітелі — щось на зразок парадної уніформи. Тим часом Тищенко не поспішав.

— Чи надійно засекречено метод перевтілення? — нарешті озвався він.

Відповів чоловік з ясними світлосірими очима — він головував за цим столом.

— Сам метод, а точніше ідею, описано в науковій літературі, отже, це не таємниця. А от технічні засоби і спосіб транспортування душі... даруйте, сутности, у світ Вселенського Духу — за сімома замками. Коли деталі приладу було виготовлено і їх залишилося тільки скласти докупи, ми тему закрили...

Поки чоловік розповідав, як учених спершу розігнали, а потім у різний спосіб знищували, Тищенко потай спостерігав за людьми за столом, намагаючись угадати реакцію на його запитання. І тут він завважив, що їхні очі, такі різні барвою і формою (розкосі азіатські, блакитні нордичні, чорні негроїдні), були немовби намальовані, як на портреті у фойє. "Очі закритих людських сутностей, — подумав він. — Отже — жодного орієнтиру..."

— Там, — Тищенко кивнув кудись убік, — багато люду. — Чому не працюють?

Ті, що сиділи за столом, похнюпились. Озвався все той же сіроокий чоловік:

— Відтоді як ви... Відтепер світ сильно змінився. Чітку організацію суспільства, що ви по собі лишили, наші попередники і ми підтримували досить довго. Організм розвивався, зростав, мужнів... Усі були нагодовані й зодягнені. Мирний труд і спокій надійно охороняли... Ми досягли того, чого прагнули, — рівності для всіх. І саме звідси пішли проблеми. Соціологічна служба констатувала швидкий занепад творчого потенціалу. З’ясувалося, що люди не бажають бути рівними, кожен прагне дістати свою винагороду, адекватну своїй праці. Перестало вже діяти й заохочення символами, ну, всілякі там відзнаки...

Поки чоловік оповідав, Тищенко гарячково обмірковував ситуацію. Першої-ліпшої хвилини "месія" міг прокинутись і повідомити, хто він насправді.

— Так, проблеми... — мовив Тищенко, не переймаючись тим, що перебив оповідача на півслові. — Проблеми — функції порядку. Зміниш порядок — відпадуть проблеми. — Цю фразу, почуту від "месії" в потойбіччі, він повторював уже вдруге. Хоч його й оточували закриті сутності, він відчув, що вона справила враження. — Але порядок можуть змінити тільки особистості, які не бояться... Коротко, потрібні будуть соратники... Чи можна використати того-таки провідника?

Голова на мить знітився, а тоді сказав:

— На жаль, деталі транспортування, е-е... нам невідомі. Це може сказати тільки керівник Центру перевтілення.

Іван Іванович прибув на виклик в офіс "Порядку" і нерішуче переступив поріг зали засідань. На ньому був той самий кітель з дорогого сукна, а на пещеному обличчі з великим, бульбою, носом вгадувалася боязкість і відданість. Чоловік, який був за старшого, запросив його сісти. Щойно гість опинився за столом, як він ніби приріс до єдиного сталево-сірого багатоголового тіла.

— Чи може ваш Центр доправити з потойбічного світу з десяток осіб? — запитав Тищенко.

На обличчі Івана Івановича майнула заклопотаність.

— Це дуже складно, — відказав він. — Потрібні добровольці. І не перші-ліпші, а такі люди, чиї енергетичні оболонки відповідали б умовам... Це перше. Друге — такий доброволець мусить мати здібності блискавично реагувати на мінливі обставини, хоч би які незвичайні ті були. І третє — там, у голографічному вимірі, в нього мусять бути родичі або друзі. Щоб розшукати таких людей, потрібен час.

— А мого провідника не можна використати вдруге?

— В принципі можна. Але з ним щось скоїлося. Він вас мало не вбив.

— Так... — зітхнув Тищенко, — якесь психічне збурення...

— Мабуть, так, — погодився Іван Іванович. — Гадаю, деформація ментальної аури... Проспиться — обстежу.

— І скільки він спатиме? — поцікавилася лже-Особа.

Тищенко, як фахівець із надзвичайних ситуацій, добре знав особливості свого організму. Снодійне, як і алкоголь, не мало на нього великого впливу. Колись він створив кооператив, що займався довозом тягачів та метео— і геологічного обладнання спершу в Арктику, а потім

в інші важкодоступні точки планети. Уже тоді це була організація смертників. Проте з часом кількість трагічних випадків зменшувалась. Відбувався диявольський відбір — виживали ті, хто сполучав у собі високу професійну майстерність зі сміливістю і здатністю вмить і точно оцінювати ситуацію. І тепер Тищенко намагався змоделювати подальший розвиток подій. "Месія" хотів його вбити, бо збагнув, що йому підсунули не ту плоть для втілення. І тільки-но "скафандр" (хоч і не той) оживе, прибулець спробує переконати працівників Центру перевтілення, що їх усіх ошукано. Підміну викриють негайно: досить зафільмувати енергетичні оболонки "месії" і порівняти з відеозаписом аури Тищенка. Така ідентифікація буде точніша, ніж за відбитками пальців.

— Провідника охороняють? — поцікавився Тищенко.

— В охороні немає потреби, — відказав Іван Іванович. — Замовлення він виконав, гроші отримав ще раніше... Втім, з огляду на психічний стан, я його замкнув.

— Де?

— У себе в лабораторії.

І тут у свідомості лідера кооперативу "Експарка" виснувалась єдино правильна думка: його власну плоть слід негайно умертвити. І наказ про вбивство мусить віддати він сам.

— Це ідеальна людина для відряджень у потойбіччя, — провадив тим часом керівник Центру. — З його втратою одразу ж виникли б проблеми: пошуки нового кандидата на провідника, та й клопіт із трупом.

— А чи не можна взяти його на постійну роботу? — подав голос голова. — Може, навіть зробити одним із нас.

— Одним із нас він не стане, — відказав Іван Іванович. — Це індивідуаліст. До речі, організований ним кооператив був чи не з перших, що вийшов із-під нашого впливу.

Люди за столом насторожено перезирнулись, але керівник Центру заспокоїв:

— Ні, до нашої системи вони не ставились вороже, але й не схвалювали... Зрештою, там у них були свої проблеми — ротація кадрів через високу смертність. По суті — це єдина організація, де добровільно торгують життям. Вони не відмовляються від замовлень навіть тоді, коли на виживання лишається якихось десять відсотків. Ми теж не раз користувалися їхніми послугами, правда, через підставних... Пам’ятаєте, перший вантаж лантанових металів із сузір’я Кассіопеї? То була їхня робота. До речі, дуже вчасно — ми тоді зробили великий ривок у космічній техніці й озброєнні...

Іван Іванович інформував і водночас виказував глибоку ерудицію. Тим самим він презентував себе новому лідерові "Порядку". І робив те скромно — як виконавець, що не зазіхає на керівне крісло. За часів урядування Особи саме такі люди були в пошані.

Раптом відчинилися двері, й до приміщення зайшов водій, який привіз сюди Тищенка. Він попрохав Івана Івановича вийти на хвилинку.

— Та кажіть, що сталося, — озвався старший за столом, наказуючи поглядом керівникові Центру сидіти.

— Провідник утік, — сказав водій.

— Утік? — здивувався Іван Іванович. — Як?

— Підтяг дротом до вікна виноградну лозу, прикрутив її до батареї...

— Хе-хе, елегантно... — Керівник Центру не приховував утіхи. — Фахівець! А тільки нащо було тікати? Заждав би часину, та й вийшов би у двері.

— Хто повідомив? — поцікавився Тищенко.

— Охоронці порядку сказали вахтерові, а вже той зателефонував сюди.

— Краще б затримали, а вже тоді казали вахтерові, — озвався один із тих, хто сидів за столом.

— Намагалися, але він виявився спритнішим. Там, на проспекті, ще повно люду. Він зник у натовті.

Подвійне відчуття охопило Тищенка — полегкости, бо викриття його як лже-Особи відтягується, і тривоги, дух-бо сваволі блукає поміж людей, ще й у його — Тищенковій — подобі. Він потай окинув поглядом обличчя сусідів за столом — на них навіть не вгадувалося занепокоєння. Ці люди були переконані, що втікачеві від них не сховатись, або ж він їх більше не цікавить. Тільки на широкому виді керівника Центру вираз іронії поступився місцем збентеженню.

— Нікуди він від нас не дінеться, — повагавшись, мовив Іван Іванович. — Забився вже, мабуть, у свою нору, яку вони називають офісом "Експарки", і запиває небезпечне відрядження холодним пивом.

"Хай їм чорт!" — подумав Тищенко. — Навіть про те, що полюбляю пиво, знають!".

— Гадаю, найрозумніше — дати провідникові оговтатись, — провадив тим часом керівник Центру. — Нехай добре зважить, чи варто з нами поривати стосунки... Хапонути астрономічну суму за якісь півтори години відрядження, нехай і пов’язаного з великою небезпекою...

— А якщо він збожеволів? — зауважив чоловік, що був тут за старшого.

— Божевільний не вигадав би такого дотепного способу втекти з п’ятого поверху, — осміхнувся Іван Іванович. — Цей чоловік не має собі рівних, коли треба вийти з найскладнішої ситуації.

Тищенко відчув, як по тілу, в якому опинилася його людська сутність, при цих словах розлилася приємна млість. В живі очі йому такого ще ніхто не казав.

— Ну, гаразд. Здається, проблеми тут немає, — сказав голова. Він глянув на лже-Особу. — Ми тут порадилися перед вашим приїз... е-е, прибуттям і підготували два варіанти вашого статусу: ви перебираєте всі реквізити молодого чоловіка, який вас підмінив у потойбіччі — власне, стаєте ним, або ж ми даємо вам документи на інше прізвище.

Почувши слово "прізвище", батько "Експарки" раптом усвідомив, що відтепер він ніякий не Тищенко, а Компанієць Родіон Сергійович — 26-річний випускник Вищої школи "Порядку", проживає в готелі-гуртожитку. Батько-мати... На мить у свідомості Тищенка ніби щось попливло. Мозок-комп’ютер Компанійця видав несподівану інформацію. Батько Родіона — син Особи. Тобто, внук підмінив діда в потойбіччі. Тищенко, здавалося, вмикав у чужій пам’яті тумблер за тумблером і щоразу діставав чітку відповідь. Так. він довідався, що Компанієць мав досить високий інтелектуальний рівень, проте пам’ять його була захаращена догматичним матеріалом, який не тільки створював хибні стереотипи, а й сковував творче мислення. Власне, плоть, у якій перебувала Тищенкова людська сутність, колись належала фанатикові. В пам’яті Компанійцевій він побачив і себе, навіть уловив відтінок зневаги до себе, як до найманця. Втім, там були і заздрощі.

Відчуття дивної людської подвійності (не роздвоєності, а саме подвійності) виникло у Тищенка. Він немовби прочитав роман і життєпис

головного героя того твору, ввійшов у його свідомість і став його, Тищенковим, життям. "Але ж так само почувається і той, кого я привів із потойбіччя, — подумав він. — Моя пам’ять, закладена в моєму мозкові, є джерелом інформації про мене, а моє тіло стане для нього слухняним знаряддям. Це ж бо він увійде у мою сім’ю, ляже в постіль з моєю дружиною... А бодай би ти зслиз!". На мить Тищенка покинув розум: його отямили очікувальні погляди шістнадцятьох чоловіків у сірих кітелях, що сиділи по восьмеро за двома прибудовами П-подібного столу. Ті голови, здавалося, належали драконові, сірий лискучий тулуб якого ховався під столом. "Провідника треба вбити!" — ладне вже було зірватися з язика, але натомість він сказав:

— Нові документи не потрібні. Прізвище Компанійця відоме обмеженому колу... — і, повагавшись, додав: — Питання тільки, як Компанієць стане мною? Адже він зовсім молодий. І його з’ява серед мужів вашого віку виглядатиме якось не так. Боюся, що чільні люди нижчих рівнів поставляться з недовірою...

— Хай це вас не турбує, — озвалася одна з голів. — Заведете борідку, вуса. За два-три роки адаптуєтеся, до вас звикнуть.

— За два-три роки може бути пізно. Наближається злам. А на зламі події відбуваються так навально, що все може змінитися за якихось день-два. Повірте мені: я вже таке бачив... До якогось часу люди живуть кожен своєю головою, але складається ситуація, як ось тепер, коли поміж людей виникає колективний розум, якому всі, не усвідомлюючи того, починають коритися. Колись ми скористалися з того і зуміли скерувати колективний розум у потрібне нам річище. Тепер завдання складніше — не дати, щоб колективним інтелектом скористалися інші. Для цього потрібні спеціалісти, яких, судячи з усього, в матеріальному світі немає. Потрібні фахівці з розпалювання міжнаціональних конфліктів. Це перше. І водночас — спецінтернаціоналісти. Перші провокуватимуть суперечки між людьми різних національностей, другі гуртуватимуть прихильників нашої системи... Якщо хаотичні події починають скеровуватися в якесь річище, то це вже початок нового

порядку. Наше завдання — роздмухати хаос іще більше і підтримувати його доти, доки у нас не стане сили витягти з нього свій, потрібний нам перебіг подій.

На мить Тищенкові здалося, що шістнадцять пар спрямованих на нього очей, які досі, здавалося, витріщалися одними більмами, тепер дивилися із захопленням та подивом. Щойно замкнені людські сутності відкрилися. Раптом він усвідомив, що оприлюднені думки не належали йому, а містилися в Компанійцевій пам’яті, і він їх просто висловив. Виходило, що той, хто оце перебував у його, Тищенковім тілі, володів і його думками, отже, ні сім’я, ані друзі не запідозрять підміни.

Пам’ять Компанійцева була вмістилищем розмаїтої політичної інформації і власних думок. По суті молодикова плоть становила ідеальний живий апарат, спеціально зрощений для іншої, могутнішої і страшнішої сутності.

Тим часом Тищенко-Компанієць чітко і логічно викладав міркування щодо можливого перебігу подій в окремих країнах — васалах асоціації "Порядок".

— Отже, — підсумував він (це вже був тільки Тищенко) — потрібні фахівці.

2

Тищенко-Компанієць знову сидів у бувалому в бувальцях тарантасі. А на задньому сидінні на місці охоронців, вивернувся Іван Іванович. Щоб призначити його "дядьком" при лже-Особі, було кілька причин: по-перше, він — один із тих, хто стояв на вершині "піраміди", по-друге, він перебрав у вчених наукові розробки і став фундатором Центру перевтілення — саме така поінформована людина мусила бути при гостеві з потойбіччя. І, нарешті, "Особа" сама забажала мати при собі цього чоловіка.

Тим часом Тищенка (його духовну сутність) не полишала тривожна думка: нащо було "месії" тікати? Лише одне пояснення напрошувалося: він боявся, що двері відімкнуть, аби порішити його як свідка. За часів, коли він був керманичем, саме так і чинили. "Отже, — думав Тищенко, — він підбирається до асоціації з іншого боку. В його розпорядженні — мої ретро-інформація, досвід, знання та думки, моє треноване тіло і... його сутність антихриста.

Водій увімкнув правий поворот і збочив із центральної смуги, що вела на міст, у крайній правий ряд, і невдовзі повернув на набережжя. Власне, він повторив маневр білого мікроавтобуса з тонованими шибами, де сиділа охорона, що їхав попереду.

— Чи можливе насильницьке відрядження у світ сутностей? — поцікавився Тищенко-Компанієць, не обертаючись.

— У принципі, можливе, але нема гарантії на повернення. Досліди показали, що тільки п’ятдесят відсотків тих, кого ми туди посилали, повернулися вдало. Втім, відтоді, як ми почали враховувати індивідуальні особливості піддослідного, ні, те, як тісно душа... е-е, польова сутність пов’язана з тілом, відсоток повернення збільшився. Має значення також категорія громадян. Наприклад, сутності в’язнів здебільшого не поверталися. Їх можна зрозуміти... — зітхнув Іван Іванович. — До речі, час уже відрекомендувати вашого колишнього секретаря і першу людську сутність, приставлену з потойбіччя.

Тищенко-Компанієць з подивом глянув на водія.

— Так, — відказав той. — Я вас одразу впізнав... За фразою, що ви її завжди колись казали: "Проблеми — функції порядку, зміниш порядок — відпадуть проблеми".

— А тіло на вас чиє? — поцікавився Тищенко-Компанієць.

— Одного політв’язня. Він попрохав за нього волю для двох своїх поплічників.

— Ну, і як — звільнили їх?

— Авжеж. "Порядок" — організація порядна, — скаламбурив Іван Іванович.

Тищенко покопирсався в Компанійцевій пам’яті, проте відомостей про секретаря особи не знайшов. "Тут усі знають лиш те, що їм відведено знати, — подумав він. – "Порядок" — це система закритих, інформаційно обмежених людських душ. Навіть Компанієць — чи ненайважливіша фігура в акції перевтілення — не знав, хто насправді був йому за шофера. Тим часом водій-секретар повів авто слідом за білим мікроавтобусом до під’їзду багатоповерхової кам’яниці. Вони виїхали на автостоянку в цоколі будинку.

Ліфт підняв їх на шостий поверх. Іван Іванович зупинився перед дверима з табличкою 666.

— Це Компанійцева квартира, — сказав він. — Якийсь час вам деведеться в ній пожити.

— Ви забули, що разом з тілом Родіона я отримав і його пам’ять, — нагадала лже-Особа. — Навіть якби ви мене не привезли, то я приїхав би сюди міським транспортом. У кишені моїй лежить ключ саме від цієї квартири.

— Авжеж, авжеж, — погодився керівник Центру. Мить повагавшись, він поцікавився: — А як ви почуваєтесь? Чи зручно вам у цьому тілі?

— Добре почуваюся. Адже плоть ця належала моєму онукові.

— Славний хлопець був. Ми його добре виховали...

"Виховали... — подумав Тищенко. — Стільки всілякої полови в голові!"

— Чи охороняється Центр перевтілення так само надійно, як ми з вами? — поцікавилася лже-Особа. — І хто, крім вас, там порядкує?

— По-перше, про нього ніхто не знає. Але охорона там є. По-друге, господар я один. Щоб скористатися будь-яким із приладів, не кажучи вже про сам апарат перевтілення, треба знати цифровий код. А він отут. — Іван Іванович клепнув себе пальцем у чоло.

— Але ж є людина, якій усе відомо, — нагадала лже-Особа.

— Усе, крім коду. До того ж кооператив, що ним керує та людина, перебуває на межі руйнації. Грошова ін’єкція за послуги провідника становища не виправить. Досить зачекати день-два, і людина та сама запропонує співпрацю. Якщо ж її ліквідувати, то потрібен буде новий провідник, а це зайвий свідок. Практика показала, що краще мати справу багато разів з одним типом, аніж по разу з багатьма. Втім, як ви скажете, так і буде.

То був двокімнатний номер типового тризіркового готелю. Тищенко хоч і мав усе те в Компанійцевій пам’яті, проте його власна духовна сутність уже за звичкою оцінила ситуацію так: якщо доведеться тікати, то найкраще через балкон.

Дівчина дивовижної вроди (в ній поєднувалися слов’янські риси з тюркськими) дивилася на нього з сусіднього балкону. Він кивнув їй. Поруч із ним стояли водій-секретар та Іван Іванович. Сусідка відповіла стриманим усміхом. Либонь, вона здогадувалася, якого поважного птаха сюди занесло. У сталево-сірі кітелі вбиралися тільки верховоди "Порядку". На великому пещеному обличчі керівника Центру перевтілення майнула добродушна усмішка, мовляв: "Ця красуня тепер твоя".

...Була ніч, у прочинене вікно зазирав місяць. Тищенко-Компанієць лежав у розкішному ліжку під шарлатовим марселіном. Годину тому Іван Іванович, що оселився за стіною в суміжному номері, повідомив, що провідник не з’явився ні вдома, ні в офісі "Експарки". Не знайшли його і в готелях. Секретна служба "Порядку" вже взяла під пильний нагляд усіх його знайомих і близьких.

"Якщо месія не скористався з моєї пам’яті, то він має діяти відповідно до своєї, — міркував Тищенко. — От тільки в який спосіб? Усе його покоління вимерло. Якщо хтось і залишився, то це одиниці. По суті, він прибув у чужий, незнаний світ, на руїни імперії, що її колись створив; прибув під чужим ім’ям, до того ж ошуканий. До яких дій може вдатися Особа за такої ситуації? Найрозумніше було б зачаїтися, пересидіти, а тоді зателефонувати, або написати в асоціацію "Порядок" і повідомити про підміну. В пам’яті моїй, що нею він зараз володіє, певне, немає телефонів та адрес асоціації, проте в ній міститься шлях від офісу "Порядку" до Центру перевтілення. Отже, прибулець із потойбіччя шукатиме способу подзвонити або написати туди. Втім, цілком може бути, що він отримав від Компанійцевої сутности ще якусь інформацію і діятиме згідно з нею. Так чи так, а загроза викриття збільшується з кожною миттю, — думав Тищенко-Компанієць.

Відхилились двері, у просвіті з’явилося обличчя дівчини з сусіднього помешкання — то була Компанійцева коханка.

— Заходь, Надійко, — сказав він, підводячись із ліжка.

Дівчина скинула халат і була тепер у прозорому пеньюарі.

— Лежи, лежи, Родику, — мовила лагідно. — В тебе сьогодні, певне, був важкий день...

Вона замкнула двері і, підійшовши до ліжка, гулькнула під марселін. Її дії були такими природними, ніби вона була йому дружиною. На мить

він заціпенів, а тоді тіло Компанійцеве немовби хтось запалив ізсередини. Тищенко вперше відчув, що це не його плоть — вона не корилася його нордичній стриманій сутності. Він ніби розвтілився, як тоді під аркою, коли душу відокремили від тіла, аби скерувати її у світ Вселенського Духу. Тільки тоді його сутність зробилася всевидющою, і він ставав очевидцем усього, чого торкалася думка; тепер же він наче був на святі чужого кохання. Вони кохалися як двоє німих — дівчина не казала ласкавих слів, а тільки впиналася йому в спину нігтями. З відчуттям гострого болю його охоплювало почуття особливої насолоди.

Вона зникла так само несподівано, як і з’явилася. Здавалося, все те майнуло уві сні, в кімнаті зосталися лишень пахощі парфумів і розпашілого жіночого тіла... А також "похмілля". Він уперше зрадив дружину. Малим виправданням було те, що чужа плоть йому не корилася.

Сон не йшов до віч, і Тищенко став знайомитися з Компанійцевою пам’яттю. То була дивна інформаційна комора, де зберігалися: історія — правдива й препарована; діалектика — справжня і зіткана з суперечностей та крутійства; любов до людини і цілковита зневага до неї. По суті — інформаційне вмістилище для гравця-штукаря. Він там побачив і Надійку — дівчину, до якої Компанійця тягло, як до тимчасового партнера, не більше. На згадку про дівчину тіло знову затремтіло, тонкі ніздрі його заворушилися, ловлячи пахтіння жіночої плоті, що не вивітрилося ще з кімнати. Він підхопився і як був у спідньому поспішив у сусідний номер. Втім, Тищенко не міг би сказати з певністю, що він пішов тільки за бажанням Компанійцевої плоті... Надійка його, напевно, чекала, бо сказала:

— Замкни двері, Родику.

...Тищенкова сутність, переможена Компанійцевою плоттю, помалу розчинялася уві сні. Перед тим, як поринути в забуття, він іще почув шепіт:

— У тебе зосталося щось випити?

— Там, у барі, коньяк.

Він уже спав, коли Надійка повернулась.

— Прокинься, любий, — зашепотіла вона злякано. — У тебе хтось є.

Він розплющив очі. Небезпека, що досі витала невидимим туманом, раптом сконденсувалася, стала фізично відчутною. Сутність батька "Експарки", недавно ще збезчещена і принижена чужою плоттю, раптом повстала — цільна й могутня.

— Звідки ти взяла?

— Дух. Я тільки прочинила двері... Там чужий дух.

— Ти не помиляєшся?

— Ні. Там хтось є. Сидить у темряві.

"Оперативно, — подумав Тищенко, — як він сюди проник? Всюди ж охорона". Тим часом треба було негайно діяти; він узяв слухавку і накрутив номер свого помешкання. Там не відповідали. За хвилину знову зателефонував і не клав слухавки, аж поки зникли гудки. Проте з того боку не озивалися. Він показав Надійці на балкон і, коли та вийшла, причинивши за собою двері, сказав:

— Годі дурня клеїти. Я знаю, що ти сидиш у моєму помешканні.

— Воно таке саме твоє, як і тіло, що тепер на тобі, — почувся знайомий голос. То був його власний голос — спокійний, чіткий.

— Ти прийшов, щоб мене вбити?

— Це було б надто просто. Я прийшов, аби повернути собі те, що мені належить, — Компанійцеву плоть.

— А чим погане моє тіло? — мовив Тищенко з усмішкою.

— Як для пройдисвіта — непогане, — відказав прибулець із потойбіччя і, мить повагавшись, додав: — Чим тільки напхана твоя голова?! Якісь ризиковані акції, підводні човни, вертольоти, ракети... Дитячі забавки, перенесені у світ дорослих. Крізь той мотлох ледь-ледь проглядається родина. Не кажу вже про звичайні людські втіхи. Хоч би якась гулянка в пам’яті відбилася!

— То що ти пропонуєш? — урвав прибульця Тищенко-Компанієць.

— Обмінятися тілами.

— Неможливо. Навіть якби я цього захотів.

— Чому?

— Бо цифровий код апарату перевтілення ховає у своїй пам’яті керівник усього того хазяйства. Тож треба було б відкритися йому. А це означало б, що по завершенні обміну тілами на мене очікувало б нове відбуття в потойбічний світ, тільки вже назавжди.

— Я даю гарантії.

— Якби я не знав, чого вони варті. Колись ти давав гарантії цілим народам, а потім винищував їх до ноги.

— Ось воно що... Виходить, ти пішов на привласнення Компанійцевої плоті не для захоплення влади, а сказати б, з ідейних міркувань. Це вже гірше.

На мить Тищенкові здалося, що він балакає сам із собою, тільки ж як можна вести діалог із собою по телефону? Він відказав своєму голосові у слухавці не без іронії:

— Нащо тобі Компанійцева плоть? Піди в асоціацію, зголосися, хто ти є насправді, та й по всьому.

— Краще вже одразу в психлікарню, — відповів прибулець. — Адже ти подбав про алібі. Це перше. А друге — з тим інформаційним багажем, що міститься у твоїй голові, не тільки не даси ладу в державі, а й для себе нічого путнього не доможешся.

— Кривдиш, начальнику...

— Ні, ти послухай! Компанійця готували з дитячого садка спеціально для мене. Так, як для видатного вченого готують комп’ютер, всілякі довідники, референтів... Все те було Компанійцем. Його пам’ять — то мій інструмент. Без неї мені тут нічого робити.

— Преферансисти називають інструментом карти. В пам’яті цього молодика, як я встиг помітити, лежать дві колоди — чиста і краплена. Тобто інструмент крутійства та облуди. І з цим інструментом ти хочеш увійти в матеріальний світ?

— Не можна довести до ладу господарство, не закалявши рук. Такий закон. Послухай-но, адже ми з тобою більше, ніж родичі — я перебуваю в твоїй плоті, ти — в моїй. Оскільки ти боїшся обмінятися тілами, то ми могли б об’єднатися і стати двоєдиною особою. До того ж я буду при тобі, а не ти при мені.

На мить Тищенкові здалося, ніби до нього промовляв внутрішній голос. "Авжеж, ми з ним кревна рідня!", — подумав він. На тому кінці, мабуть, відчули настрій батька "Експарки".

— Послухай мене, не пошкодуєш, — линуло довірчо зі слухавки. — Порядкуватимемо удвох. Будемо друзями, соратниками...

Останні слова оживили в пам’яті образ його загиблого товариша з "Експарки" — Хоми Булиги, що з ним він стрівся в потойбіччі під час "відрядження". — "Не може бути угоди з темним, може бути тільки рабство у темного", — згадалися його слова.

— Зробімо так, — сказав він у слухавку. — Ти нишком покинеш помешкання, візьмеш таксі й майнеш із цього міста світ за очі. Грошей, що в моєму, а тепер уже твоєму гаманці, тобі вистачить на якийсь час, а моя кваліфікація, про яку ти так зневажливо відгукнувся, прогодує тебе до старості. Гадаю, це єдине, що я можу для тебе зробити. Ага, ще одне — не раджу потикати носа в мою сім’ю, як і до моїх друзів. Всюди вже розставлено пости. Отож бувай...

— Ти пошкодуєш, — зачув Тищенко свій голос. — І не тільки ти, а й діти, й онуки, і правнуки твої до шостого коліна. — Слухавку поклали, залунали короткі гудки.

Тищенко прислухався. Він радше вгадав, аніж відчув легкий протяг — то відчинилися двері його помешкання. Не чутно було й кроків. По хвилі він відімкнув двері Надійчиного номера, визирнув — коридором віддалялася висока чоловіча постать — кудлата голова на короткій шиї, широкі плечі — ліве вище за праве. "А я чогось мав себе за струнκішого". Чоловік озирнувся і помахав йому рукою. Здалося на мить, ніби в кінці коридору з’явилося дзеркало, і він дивився в нього. "Боже, ця дужа плоть, що досі служила добру, тепер у руках лиховісної сутности! А хай тобі чорт із такою м’якотілістю!" — подумав про себе Тищенко і, тільки-но прибулець зник за рогом, поспішив до свого помешкання... Одразу ж

відчув свій власний запах — то був дух лосьйону, що ним він змащував обличчя після гоління, змішаний із запахом його плоті. Рука затремтіла, коли брав слухавку.

— Слухаю, — озвався Іван Іванович сонним голосом.

— Знайшовся провідник.

— Де він?

— Тут, у готелі.

— В готелі? Де саме? — від сонливості в голосі керівника Центру не лишилося й сліду.

— Гадаю, вже десь на виході.

— Що з ним робити?

— Убийте його.

Тищенко раптом відчув, що йому забракло повітря. То була реакція Компанійцевого тіла на душевний струс, адже з убивством його плоті зникне й шанс знову стати самим собою — батьком, чоловіком, керівником "Експарки", другом... "Який же благенький організм у цього Компанійця, — подумав він, хапаючи ротом повітря. — Не доведи, Господи, серцевий наступ!" Вийшов на балкон — полегкість прийшла водночас із прохолодою ночі, що його огорнула.

— Одягнися, любий, — почув він Надійчин голос. Дівчина й досі стояла на своєму балконі.

Тільки тепер він помітив, що зовсім голий.

...З вулиці долинув тупіт людини, що втікала. Застібаючи піжаму, він знову вискочив на балкон і побачив свою постать, яка бігла по газонах до парапету. Перемахнувши через парапет, утікач опинився біля води. Тим часом із-за рогу готелю висипало з півдесятка охоронців; вони помітили, куди зник чоловік, і ринули за ним. Прибулець тим часом ухопив важку урну, що стояла край лави під вербою, і пожбурив її в річку, сам гулькнув під лаву. Переслідувачі, що вже подолали парапет набережжя, понаставляли автомати на воду, по якій розходилися кола. Минуло три-пять хвилин, але на воді ніхто не з’являвся. Тоді охоронці кинулися до готелю; невдовзі звідти виїхав мікроавтобус і на шаленій швидкості погнав до міста. Либонь, вони сподівалися зловити провідника на тому боці.

Мешканці гуртожитку давно спали. Усе те бачив лише один чоловік, якого знали тут як Компанійця — випускника Вищої школи "Порядку" — і який тимчасово мешкав у шкільному готелі.

Тищенко-Компанієць міг би повідомити про все Іванові Івановичу, і "месію" таки взяли б, але якась внутрішня сила не давала йому це зробити вдруге. Ні, не Компанійцева плоть, що вийшла з покори, а його власна сутність; він бачив, як утікала людина, як дотепно вона обдурила охоронців. Він відчував до неї щось схоже на солідарність. До того ж людина була в його тілі.

Вже коли мікроавтобус рухався по мосту, прибулець із потойбіччя виліз із-під лави, роззирнувся, і, не кваплячись, почвалав берегом. Стояла ясна ніч. Місячна стежка, що перетинала річку, здавалася спиною великої рибини — її луската поверхня здригалася й поблискувала, немов жива.

3

Тищенкові снилося, що він школяр, іде у святковій колоні, попереду барабанщик у куцих штанцях відбиває дріб. Незабаром звук барабана

став нестерпним — і він прокинувся. Крізь прочинені на балкон двері вдирався звук, справді схожий на рясний гуркіт бубона. То посеред річки працював буксир. Люди на його борту довгими очепами промацували дно.

З Іваном Івановичем він здибався в буфеті. Той уже поснідав — і, з усього видно, очікував на нього. Тищенко-Компанієць сів за його стіл і, кивнувши замість привітання, замовив сніданок, що його завжди замовляв Компанієць, — сосиски з картопляним пюре та чай.

— Спіймали провідника? — поцікавився він.

— Ні, — відказав керівник Центру перевтілення. — Схоже, він утопився.

— Такого не може бути, — мовив Тищенко-Компанієць. — Річка завширшки якихось триста-чотириста метрів. Для нього це не відстань.

— Справді, — погодився Іван Іванович. — Але його не знайшли ні там, ні на тому боці. Хоча й бачили, як він шубовснув у воду. — І ковтнувши кави, додав: — Не переймайтеся тим. Якщо він намислив щось лихе — у нас його сім’я... До речі, як ви довідалися, що він у готелі?

— Не я, а Надія. Вона пішла до мого номера, аби принести чогось випити. А він там уже сидів.

— Чого йому треба?

— Щоб я забирався геть туди, звідки прийшов. Під час відрядження він багато чого зрозумів.

— Ось воно що... Виходить, там, у лабораторії, то не був напад божевілля...

— Як він сюди проник? — поцікавився Тищенко-Компанієць. — Всюди ж охорона.

— Крізь вікно туалета, що в цоколі будинку, — там автостоянка. А вже звідти пожежними східцями... Це ж треба — такий ідейний! — обурювався Іван Іванович. — А вам не страшно було з ним розмовляти?

— Ні, я з ним розмовляв з Надіїного номера по телефону.

Готель-гуртожиток було споруджено на колонах, закритий простір між якими використовувано під автостоянку. На майданчику, облямованому білими смугами, стояв чорний урядовий лімузин, а віддалік, біля воріт, — мікроавтобус з охоронцями. Іван Іванович, кивнувши на лімузин, сказав:

— Ваше господарство.

Авто тільки формою нагадувало легковик, а товстелезні шини, здавалося, ось-ось луснуть, не витримавши ваги.

— За ваших часів такого ще не було, — пояснив керівник Центру завваживши подив на обличчі Тищенка-Компанійця. — Це творіння багатьох конструкторських бюро. Його зроблено зі стоміліметрового танкового панциру, скло куленепробивне, машина буквально нашпигована апаратурою. З неї, при бажанні, ви зможете зв’язатися по телефону з будь-яким абонентом світу... Втім, нам у нього сідати ще передчасно. А поки що послуговуватимемося нічим непримітною таратайкою.

Тим часом охоронці на вході, помітивши наближення чоловіка в сірому кітелі, виструнчились. Іван Іванович поблажливо махнув рукою, мовляв, усе гаразд. На лже-Особу ніхто не звернув уваги.

...Коли водій-секретар вивів машину на набережжя, "дядько" повідомив:

— Сьогодні я покажу вам місто. Адже вас не було тут кілька десятиліть; багато чого змінилося... Он ваш секретар, коли повернувся з потойбіччя, сказав, що теперішні люди мають інші, не схожі на людей вашого часу, обличчя.

— Авжеж, — відказав Тищенко-Компанієць, — ви не схожі на нас — тодішніх. Ви спокійні. Навіть люди на демонстрації вчора були байдужі.

Тищенко казав правду. Лиця, що він їх бачив у пам’яті Вселенського Розуму, суціль виказували внутрішнє напруження, навіть усміхнені. То були обличчя людей, чиє життя висіло на волосинці.

— Хто з наших дожив до цього часу? — поцікавилася лже-Особа, і зараз же Тищенко збагнув, що бовкнув дурницю.

Кому, як не йому, було знати, хто відійшов у потойбіччя, а хто ні.

— Дожив, — відказав водій, не виказуючи подиву. — Я був у нього. Вже близько ста має. А розум ясний — усе пам’ятає...

— То Каламус, — озвався Іван Іванович. — Ми його підтримуємо, як можемо. Правда, школярі тепер уже до нього не ходять...

— Він не прохав у вас іншого тіла для своєї сутности? — поцікавився Тищенко-Компанієць.

— Ні. Він нічого не знає.

Їхали довгим, знайомим Тищенкові з дитинства набережжям. "Дядько", вмостившись на задньому сидінні, час від часу озирався, аби

прокоментувати об’єкт, повз який вони проїздили. Так він звернув увагу на незавершене будівництво готелю "Парус", спорудженого посеред річки на намитому грунті; далі, за містом, у промисловій зоні, він показував корпуси двох цехів, де виготовляли наручники і колючий дріт.

— Ми дуже відстали, — бідкався Іван Іванович. — У всьому цивілізованому світі користуються наручниками, а ми досі в’яжемо руки мотузкою. Сором! До речі, можете глянути на їхню продукцію — відчиніть скриньку.

У панельній шухлядці виявилося кілька пар наручників із білої молібденової сталі.

— Надійний інструмент, — зауважив Тищенко-Компанієць.

— Авжеж, — не без гордощів відказав керівник Центру. — Ми тепер не женемося за кількістю. До речі, колючий дріт виготовляють теж із цього металу. Там, де його напинають, клімат вогкий; залізні речі за два-три роки обертаються на іржу.

Лже-Особі показали найбільшу в світі доменну піч, яка, на жаль, стояла на реконструкції, найбільший у світі стадіон. Уже коли поверталися до готелю, Тищенко-Компанієць поцікавився, чи можна йому побачитися з Каламусом. Іван Іванович кинув погляд на годинника, сказав:

— Чом би й ні. До обіду ціла година.

...Водій-секретар припаркував машину біля триповерхового особняка, спроектованого як замок у мініатюрі: панелі викладені брилами граніту, вузькі стрілчасті вікна, наріжна кругла вежа, яка правила мешканцям за солярій. Багатоповерхові будинки, що височіли довкруг, не затінювали особняка — він був немовби патріархом, символом вічності в марнотному сьогоденні. Парадний вхід, куди вели

широкі мармурові сходи, виявився замкненим, і керівник Центру повів лже-Особу у двір. За фігурним, із кутого металу парканом, у холодку під липою двоє молодиків грали у карти. Вони лінькувато повели оком на чужих, а тоді раптом посхоплювались і виструнчились.

У великій вітальні, заставленій арабськими меблями, за великим обіднім столом, поклавши голову на обрус, сидів дідуган. Біля рота й носа в нього рудявіли дві плями. Дід був мертвий. Побіжного погляду досить було Тищенкові, щоб упізнати власний удар по голові. Колись такого удару скуштував один із рекетирів. На тімені старого не знати було синця, але голова немовби вгрузла в плечі. Ліва рука його була витягнута на столі, права звисала. Старий, видно, зазнав удару тієї миті, коли сягнув до кнопки сигналізації, вмонтованої під столом.

— Схоже на вбивство, — мовив Іван Іванович, тамуючи тривогу в голосі. — Кепські справи.

"Ото й усе, що з нього витекло..." — подумав Тищенко, роздивляючись маленькі плями запеченої вже крові.

— Атож, — погодився він уголос. — І я, здається, знаю, хто це вчинив.

Флегматичне обличчя керівника Центру перевтілення на очах полотніло. Він усе зрозумів. Як і те, що подія сталася через його недбальство. Тим часом Тищенко завважив, що одне з вікон на вулицю прочинене, а на лутці виднів слід від черевика. "Навіщо він уколошкав поплічника? — не знав що й думати батько "Експарки". — Старий йому не повірив? Подумав, що до нього вдерся божевільний?"

— Ось і все, — озвався Іван Іванович.

— Що саме?

— Кінець моїй кар’єрі. — При цих словах із нього раптом спав ореол могутности. Посеред кімнати стояв не старий ще чоловік, який навіщось убрався в одяг свого діда. На пещеному обличчі залягли глибокі зморшки, воно вмить посіріло.

Попри прочинене вікно в кімнаті було тепло, в комині, обкладеному блакитними кахлями, ще жевріло... Нараз дзеленькнув телефон. Керівник Центру перевтілення здригнувся, відтак нерішуче простяг руку до слухавки. Його очі з білястими віями стали братися полудою.

— Вас, — сказав він.

Тищенко почув у трубці свій власний голос:

— Подивись на те падло та поміркуй над моєю пропозицією. Але довго думати не раджу...

— Нащо ти це зробив?

— Поясню при зустрічі. — Залунали короткі гудки, на тому кінці поклали трубку.

— Сатана, а не людина. Звідки йому було знати, що я тут?

— Ну, це не так важко вирахувати. Адже ви повернулися у світ, де вже не зосталося нікого з ваших ровесників... Природно, що вас потягне сюди. Дивує інше — нащо було вбивати старого, який мирно собі дотлівав? Ну, були, були гріхи в нього. Писала про них так звана незалежна преса. Але чому ж він не вбив тоді, як про ті гріхи довідався?

І тут Тищенко помітив на стіні між двох стрілчастих вікон портрет того самого чоловіка, що і в офісі "Порядку". Полотно було зроблене майстерно, якщо не рахувати очей — в них не вгадувалося ні настрою, ні бодай натяку на якусь думку. Портрет, видно, мальовано ще за життя

людини, бо фарби на ньому потемніли. То був образ Особи, чия сутність повернулася в матеріальний світ у його, Тищенковій подобі. "Нащо було вбивати того, хто все життя прожив під твоїм образом, як під іконою?" — губився в здогадах батько "Експарки".

— То як тепер бути? — озвався Іван Іванович ослаблим голосом.

— Телефон прослуховується? — почув він у відповідь.

— Ні.

— Тоді зробімо так...

Тищенко-Компанієць висмикнув із-під трупа скатерку, протер нею стіл, надто у тому місці, де були плями крови, потім обидві лутки і кинув її в комин. Коли від неї зостався тільки попіл, розворушив жар коцюбою.

— Старий помер своєю смертю, — мовив він. — Йому й так пощастило пожити...

Іван Іванович глянув на нього вдячно, а тоді зняв слухавку і, накрутивши номер, сказав:

— Каламус помер... Та, мабуть, недавно... Ні, охоронці не знають. Ми щойно приїхали до нього з Компанійцем, але він уже був холодний.

...Коли підходили до авто, керівник Центру зауважив:

— Незабаром люду сюди наїде... — і по хвилі додав: — Ви мали рацію — провідника слід знищити. Він може наробити лиха.

— Мені потрібна зброя, — сказав Тищенко-Компанієць.

— Авжеж, — потвердив Іван Іванович. — У машині, в тому ящику, де наручники, лежить пристрій, що замінить вам пістолет. Стріляє хімічною сполукою, що миттю паралізує, але не вбиває. На жаль, це знаряддя ми самі не виготовляємо, а купуємо за кордоном.

Коли сідали в авто, Тищенко помітив, що віддалік стоїть знайомий мікроавтобус. Отже, їх весь час супроводжували.

— Ну, як він там? — поцікавився шофер-секретар.

— Ніяк, — відказав керівник Центру. — Помер.

Вони рушили і якийсь час їхали мовчки, а тоді знову озвався шофер:

— Шкода. Тепер, коли ви повернулись, — повів оком на лже-Особу, — він був би особливо потрібен. Усе відбувалося на його очах. Якісь рекомендації старий ваш соратник, напевне, напрацював. З ним удвох ви б...

— Ми спробуємо його повернути, — сказав Іван Іванович.

Тим часом Тищенко не знав, що й думати: нащо було "месії" вбивати соратника? Убивством, як і телефонним дзвінком, крім зайвого алібі для свого ворога — лже-Особи, він нічого не досяг. Це була якась гра темного, в якій Тищенко нічого не тямив.

4

Каламуса поховали з великими почестями. В почесній варті стояли по черзі всі чільні люди асоціації "Порядок", а тих, хто хотів попрощатися з патріархом, понаїжджало з усіх усюд. Похорон нагадував містичне дійство, метою якого було згуртувати членів великої всесвітньої сім'ї. Труну обступили: син Каламуса — старий, років на сімдесят, онук — один із функціонерів "Порядку", і правнук — високий,

тонкий, як лозина, молодик із безвільною нижньою щелепою, та правнук — малюк п’яти-шести років. Тищенко-Компанієць, одягнений у коричневий костюм із чорною краваткою, стояв у гурті між ефіопом і корейцем; він почувався мурашкою на похороні мурашиної матки. "Занепадає рій, занепадає... — думав Тищенко. — Скидається на те, що він уже вичерпав свій біологічний ресурс".

Через день після похорону Кламуса знагла помер від крововиливу в мозок його син. Іван Іванович, повідомивши про це лже-Особу, додав не без тривоги:

— Здається, випадок аналогічний.

А ще за кілька днів загинув у автокатастрофі Каламусів онук. На крутому віражі траси за містом, кудою онук щодня повертався до свого заміського будинку, хтось розлив мастило. Легковик, збивши придорожнього стовпа, перекинувся кілька разів. Водій відбувся подряпинами, а пасажир, працівник апарату "Порядку", загинув.

Якщо після смерті Каламусового сина в Тищенка заклюнулася підозра, то після загибелі онука він майже впевнився в думці, що прибулець мститься родові колишнього соратника. Наступною жервою має бути правнук — отой довготелесий молодик із безвільним обличчям, а потім — черга за малюком.

Іван Іванович теж припускав, що всі три смерті — справа рук "провідника", він уважав, що то помста за геноцид, одним з ідейних натхненників якого був Каламус. Досі вони — лже-Особа і керівник Центру — спостерігали за діями прибульця з двох протилежних боків. Для Тищенка то була лиха сутність, що промкнулася у світ людей не без його допомоги; для керівника Центру — провідник, який узяв на себе провину за те, що допоміг лихій сутності втілитися в людську подобу і тепер робить усе, аби спокутувати гріх. Якщо керівник Центру міг вмотивувати дії прибульця, то для Тищенка вони були позбавлені будь-

якої логіки. А тим часом така очевидна алогічність раптом могла стати вищою логікою, що відкрила б очі верховодам "Порядку" на те, хто є хто. Щоб збагнути її, треба відповісти тільки на одне запитання: нащо було прибульцеві винищувати рід Каламусів? Тищенко міркував так: Каламус був правою рукою Особи аж до її смерті. Якщо Особа за життя мала щодо Каламуса якісь сумніви, то вона у кращому разі віддалила б його від себе, а в гіршому — знищила б. Отже, соратник зрадив зверхника вже після його смерти. А що в потойбіччя таємниць немає, то Особа довідалася про зраду (чи змову) від сутностей тих, хто покинув матеріальний світ пізніше.

Архівних документів "Порядку" Тищенкові-Компанійцеві не дали, адже він був поки що тільки Компанійцем. А підшивки газет дозволили погортати. Всі вони друкували матеріали про так звану "справу лікарів", підозрюваних у прискоренні смерти Особи. І хоч тодішня кампанія в пресі вельми скидалася на ще одне полювання на відьом, проте за спинами медиків угадувалася могутня сила — фізичної розправи над ними чинити не квапились. Матеріали "про справу лікарів" друкували в газетах якихось два-три тижні, а потім вони раптом зникли зі шпальт і більше не з’являлися.

Тищенко не міг повірити, що вчинки Особи продиктовано лише помстою. В них мав бути ще якийсь прихований сенс.

На майдані біля шестиповерхового будинку Архіву стояв пошарпаний легковик із літнім водієм за кермом, а трохи віддалік — білий мікроавтобус. Тищенкові на мить здалося, ніби він — кіноактор, тільки замість гриму та одягу, в якому той мусить грати свою роль, на ньому справжнє тіло героя — невисокого молодика з чорним чубом і блискучими чорними очима, вбраного у джинсові штани, картату сорочку та сині кросівки. Герой попри свій молодий вік — дуже поважна особа, така поважна, що її скрізь супроводжують охоронці.

— А де Іван Іванович? — поцікавився Тищенко-Компанієць, не завваживши на задньому сидінні чоловіка в сірому костюмі.

— Викликали до офісу "Порядку" з приводу загибелі Каламуса-внука, — відказав водій. — Відтак, повагавшись, додав: — Якби я не був усе при вас, то подумав би, що всі три смерті — справа ваших рук.

Тищенко скинув очима на благородне обличчя чоловіка за кермом, чекаючи від нього пояснень.

— Річ у тім, — провадив той, — що всі три вбивства Каламусів здійснено за короткий час і до того ж одразу після вашого повернення. А ви колись любили казати своїм ворогам: кров моя на вас і дітях ваших до шостого коліна. На Каламусах хтось помстився вже до третього коліна.

По суті, водій підтверджував версію, що її вибудував Тищенко. От тільки сам убивця відводив помсті начебто другорядну роль. Втім, хтозна...

— Там теж так думають? — Тищенко-Компанієць глянув угору.

— Наразі ні. Там вважають, що Каламус помер від старості, його син — уже літній чоловік — від струсу, викликаного смертю батька, а з онуком сталася банальна дорожньо-транспортна пригода зі смертельним кінцем. Правда, слідчі працюють...

"Якщо прибулець порішить і Каламусового правнука, — подумав Тищенко, — то навряд чи в кого залишиться сумнів щодо тенденційності вбивства. А вона має бути продиктована тільки кровною помстою. Всі перші верховоди "Порядку" розв’язували проблеми примітивно, як рептилії". Раптом йому спало на думку, що, можливо, в такий спосіб розправилися і з його другом Хомою Булигою... На згадку про Хому в пам’яті зринула довготелеса постать у шкуратянці і штанях захисного кольору. Попри дистрофічну статуру, то був на диво дужий чоловік, у тілі його, здавалося, напинаються не жили, а сталеві линви. А вже щодо швидкості реакції, то він не знав собі рівних. Обставини Хоминої

загибелі, хоча й були грізними, проте Тищенкові ця смерть видалася загадковою.

Хома-бо приземлився з парашутом на периферії лісової пожежі, до того ж там уже діяла їхня група... Тепер, коли йому стало відомо, що "Порядок" був у курсі всіх справ "Експарки", підозра щодо насильницької загибелі друга зміцніла. В їхній організації діяв агент, і не такий собі інформатор — "очі та вуха", а виконавець терористичних акцій. Булига, що відав у кооперативі добором кадрів, міг стати носієм невигідних для "Порядку" настроїв в аполітичному загалом колективі "Експарки". А головне — вплинути на світогляд самого Тищенка як майбутнього провідника. Колись Хома добре вчився на факультеті журналістики, аж поки зіткнувся в полеміці з доцентом однієї з суспільних кафедр. Відтак став цікавитись курсом, який викладав доцент, читати позапрограмову літературу, і невдовзі дійшов висновку, що дисципліна та водночас облудна і шкідлива. Його відрахували з останнього семестру за вказівкою доцента-інформатора "Порядку". "Це не асоціація, а мафія, якої досі не знав світ", — сказав Булига, востаннє переступивши університетський поріг. З асоціацією він не ворогував, а жив, сказати б, у паралельних вимірах, докладаючи багато винахідливости, аби не дотикатися ні до її структур, ні до функціонерів. Втім, ставлення свого до них не приховував.

З річки дихнуло свіжістю. Тищенко спостеріг, що вони вже наближалися до готелю-гуртожитку.

У надвечір’ї на набережжі походжали поодинокі постаті. Вийшовши з гуртожитку, Тищенко-Компанієць якийсь час постояв біля водограю, що зрошував трояндові квітники, а тоді неквапом рушив у той бік, де височів над річкою каркас недобудованого готелю. В кишені лежав лист, де його власним почерком було написано: "О дев’ятнадцятій — біля загорожі готелю "Вітрила". Листа він знайшов у поштовій скриньці на ім’я Компанійця. Кілька разів Тищенко зупинявся, вдаючи, ніби милується квітами, насправді ж він озирався. Здається, з гуртожитку таки пощастило вийти непоміченим.

Будівельний майданчик займав значну частину набережжя, хоча сам готель зводили посеред річки на намивному грунті. З-над шиферного паркану виднілися купи цегли й арматури, стоси бетонних плит. Тищенко походжав поодаль загорожі, придивляючись до випадкових перехожих, але вайлуватої дужої постати поміж них не помічав. Не видно було людей і по той бік вулиці, де за муром височіли ємкості міського елеватора. Зрештою йому набридло ходити, і він прихилився до паркану. Тієї ж миті шиферина відхилилась і чиясь дужа рука вхопила його за карк і втягла на будмайданчик. Він ще відчув сильний удар по голові і знепритомнів.

...Перше, що він побачив, було надвечірнє небо і в ньому бетонний блок, що звисав на стрілі баштового крану. Спробував звестись, але раптом усвідомив, що не може поворухнутись: тіло було прив’язане до такого самого бетонного блоку.

— Нарешті, — почув він; то був його власний голос. — Думав, тобі вже й гаплик. Що за миршава плоть!

"А таки миршава..." — подумав Тищенко, марно силкуючись подолати тремтіння.

— Чого ти хочеш? — запитав він.

— Передусім, аби ти усвідомив, що на тебе очікує в разі непослуху. Ота бетонна штука важить кілька тонн, а зависла вона на висоті двадцяти метрів; там є рубильник...

— І ти ото так по-варварському розправишся з тілом свого онука?

— Заради великої мети я розправився б і з власним тілом.

— Авжеж. Я знаю, як ти з ним розправлявся... З допомогою спиртного.

— Заткни пельку. І слухай уважно. Ось ручка й аркуш паперу. Зараз ти занотуєш те, що я продиктую.

— А тоді ти ввімкнеш рубильник...

— Ні. Тоді я тебе розв’яжу і ти підеш до отієї розкішної дівулі, що зазирала до кімнати, коли я там сидів.

Над Тищенком нависла його власна постать; він, здавалося, лежав і дивився у дзеркало. Обличчя було неголене, очі в червоних прожилках, від тіла тхнуло потом. Отже, прибулець усі ці дні не мав пристанку і поневірявся невідь-де.

Руки, з яких було знято пута, не рухались і кольором нагадували руки мерця.

— Ха! Прикрутив я тебе на совість, — сказав прибулець, відкинувши шматок кабеля. Він почав розтирати кисті своєму бранцеві. — Готово. На, пиши.

Тищенко роззирнувся. То був звичайний будівельний майданчик, сполучений з недобудованою спорудою готелю намитим перешийком. Від стороннього ока його відгороджував високий шиферний паркан.

— Не витріщайся. Нікого тут немає. Будівництво законсервовано до кращих часів. Сподіваюся: вони настануть... Отже, пиши: Я — Тищенко Віталій Максимович — провідник Центру перевтілення... Слово "провідник", бляха-муха, в лапки візьми... Згідно з угодою між мною і асоціацією "Порядок", приставив із Того Світу, — і Того, і Світу з великої літери... Що, не пише ручка? Можеш узяти свою.

Тищенко витяг із нагрудної кишені самописку.

— Послухай, а нащо ти повбивав Каламусів? — поцікавився він.

— Я їх ще не повбивав, — відказав "месія". — Тільки почав убивати.

— Ти що, і правнука порішиш, і праправнука?

— Правнука — так, а праправнука поки що ні. Бо якщо я і його вб’ю, то помщуся тільки до п’ятого коліна.

— Отже, ти діждешся, поки той малий виросте, одружиться, приведе потомство, і вже тоді заб’єш його?

— Авжеж, — поважно відказав прибулець. — А потім порішу і його сина.

— Послухай-но, адже Каламус був твоїм соратником, другом... Чим він тебе так прогнівив?

— Прогнівив?! Він мене вбив! Його родичі-лікарі поступово мене труїли.

— А ти не помиляєшся?

— Там, — прибулець ткнув пальцем у небо, — помилок не буває.

— Ну, гаразд, ти порішив свого вбивцю... А до чого тут його рідня? Напевне ж, вони ні сном, ні духом...

— Якщо я не помщуся до шостого коліна — душа моя перебуватиме у великому сум’ятті.

— А як ти дивишся на такий перебіг подій: Центр перевтілення поверне в матеріальний світ твого першого соратника Каламуса?

На обличчі прибульця майнула лиховісна посмішка.

— От щоб такого не сталося — пиши... — він подивився на блок, що похитувався в них над головами, — ...приставив із Того Світу сутність Особи, по яку мене посилали, але під час утілення змахлював... Ні, пиши: злочинно змахлював, захопивши призначене Особі тіло... ти чого, розтаку твою, не пишеш? Уже сіріє!

— Одв’яжи мені ноги. Ти ж їх немилосердно стягнув.

— Вибач, у мене не знайшлося рожевої шовкової стрічки, аби зав’язати на них бантики. Пиши, вилупку, а то від тебе мокре місце залишиться!

Тищенко перевів один із двох важільців своєї авторучки і, наставивши на прибульця, натис. Крапелька рідини, що звідти вилетіла, поцілила у широке чоло. Жовтозелені, як вир, очі стали здивованими, розширилися і раптом оскліли. Могутня постать зсунулася з бетонного блоку на землю. Тим часом у ковпачку авторучки щось засвітилося й замерехтіло. Тищенко не встиг ще зняти з ніг пут, як почув звук сирени. То з гуртожитку виїхав білий мікроавтобус, а слідом — автомобіль, що в ньому досі возили лже-Особу. Радіосигнал, який подавала авторучка, вказував її точні координати.

Івана Івановича сигнал захопив зненацька. Він не встиг навіть накинути кітеля і тепер стояв на будівельному майданчику в тонкій батистовій сорочці, що не приховувала ні черевця, ні жмутка сивуватого волосся на грудях.

— То що з ним робитимемо? — кивнув він на нерухоме тіло.

— Найкраще — ліквідувати, — сказав шофер-секретар. — Він забагато знає.

— Авжеж... Найкраще, — погодився керівник Центру перевтілення. — Тільки що ми скажемо його сім’ї, працівникам кооперативу, яким він

керував? Адже їхній банк знає, хто його найняв. Часи змінилися. Є сили, які тільки й очікують, щоб схопити нас за руку.

Тищенко-Компанієць глянув скоса на дірку в загорожі, за якою походжала охорона, і сказав:

— А чи не можна його використати ще раз, але вже не як провідника, а як ємкість для втілення? Ну, хоча б сутності того-таки Каламуса?

Тищенкові здалося, ніби по цих словах тіло на землі сіпнулося.

Керівник Центру на те довго не відповідав, щось обмірковував. Нарешті озвався:

— Людське тіло — це біологічна машина, якою керує польова сутність, себто душа. Зомління — стан, коли виходить з ладу механізм керування машиною. Водієві-душі нічого не залишається, як очікувати, поки з системи випарується реактив-паралізатор. У такому стані, — він кивнув на лежачого, — відрядити сутність у потойбіччя простіше, ніж у звичайнісінький насильницький спосіб. Тільки як її змусити залишитись там?

— Він не захоче, — озвався шофер-секретар. — Його плоть хоч і в наших руках, але над сутністю ми не владні.

— На жаль, — ствердно кивнув Іван Іванович.

— Скільки часу цей тип, — Тищенко пхнув носаком своє тіло, — перебував у потойбіччі? Ну, тоді, коли ходив по мене?

— Трохи менше, як півтори години, — відказав керівник Центру. — Втім, прилад фіксує час виходу сутності з плоті, як і час втілення, з високою точністю.

— А на скільки розраховане снодійне?

— Від п’яти до восьми годин.

— Тоді зробимо так, — провадив Тищенко-Компанієць. — Першим піду я. За законами потойбіччя нас — закритих сутностей — ніхто там не зустрічає. Ми самі віднаходимо один одного за інформаційними тінями. А кому, як не мені, знати Каламусову інформаційну тінь? Я віднайду його сутність і допоможу втілитися в цю плоть, — він показав на своє тіло. — Гадаю, на те, щоб віднайти й повернути Каламуса, потрібно стільки ж часу, скільки й на моє перше повернення — півтори години. Сенс операції в тому, щоб ви увімкнули апарат, під яким сидітиме цей чоловік, тоді, коли я разом із Каламусовою сутністю вже перебуватиму на шляху до матеріального світу. Іншими словами, треба зробити так, щоб мить нашого повернення з потойбіччя і його відходу в потойбіччя припали на нічийний шар; себто ми з ним розминемося в товщі скла, висловлюючись образно.

Обличчя Івана Івановича хоча й було непроникне, а все ж на ньому вгадувалася нерішучість.

— Технічно це можна виконати, — озвався він по паузі. — Але для того, щоб ваші сутності розминулися на межі між матеріальним світом і задзеркаллям, слід знати точний час вашого повернення. У Компанійця пішло півтори години нашого земного часу, у вас може піти біьше, а може, й менше. Окрім того… — Іван Іванович на мить затнувся, його повні губи заворушилися, він ніби щось жував. — Окрім того, невідомо, чи здатна ваша духовна сутність покинути тіло. Те, що ви легко ввійшли в Компанійцеву плоть, ще не означає, що ви так само легко з неї вийдете. У кожної людини своя спорідненість душі з тілом — в одного більша, в іншого менша. Щоб з’ясувати цю особливість, треба знати характеристику складників вашої душі, а саме: ефірного тіла, астральної аури, фізичної аури, ментальної аури, тобто характеристики всіх ваших біополів. Зафільмувавши їх на плівку у відповідних для кожного з них променях і дослідивши на спецпроекторах, — ми тільки тоді зможемо

говорити про придатність чи непридатність людини до розвтілення. Без цього посилати сутність у потойбіччя ризиковано... Провідника, — Іван Іванович показав на нерухоме тіло, — ми вивчали кілька років.

Найбільше боявся Тищенко такого дослідження. Адже воно покаже цілковиту ідентичність сутності, що перебуває тепер у Компанійцевому тілі, і сутності справжнього провідника, тобто його, Тищенкової, зафільмованої на плівку, що зберігається у фільмотеці Центру перевтілення. А що двох однакових сутностей не буває, то підміну одразу ж викриють. Відтак його просто вб’ють. У світ прийде антихрист у його, Тищенковій, подобі, й під його ж таки ім’ям. Поллється кров, і першою загине його родина. Він сказав:

— Оскільки часу на дослідження не маємо, то нам нічого не зостається, як ризикувати.

На пещеному обличчі Івана Івановича з’явилося збентеження, мовляв: це ж авантюра, — а на зміну йому прийшов вираз страху, характерний для людей, які ніколи не піддають сумніву накази зверхника.

5

Якщо набережжя в районі гуртожитку Вищої школи "Порядку" було добре доглянуте, то безлад, що панував у середмісті, свідчив про відсутність тут господаря. Всюди валялися недопалки, обгортки від морозива; стіни й ворота біофаку були обклеєні плакатами-гаслами, що їх колись несли демонстранти.

У двір першим заїхав мікроавтобус, за ним — легковик.

— Обережніше! — гарикнув Іван Іванович на двох здоровил-охоронців, які тягли за руки непритомне тіло до чорного входу.

Тищенко-Компанієць сидів у кріслі під аркою і дивився на чоловіка в картатій сорочці, прив’язаного до такого самого крісла. Велика голова бранця звисала на груди, а неголене обличчя, здавалося, належало мерцеві. Крізь прочинене вікно долинав гомін вечірнього проспекту, за вікнами на стовпі спалахнув ліхтар, і тієї ж миті Тищенко відчув на собі дію невидимої енергії, що її генерувала арка. Він раптом опинився в центрі якихось вібрацій, які трусили не лише його тіло, а й душу. Втім, він не сказав би, що ті коливання діяли на нього ззовні, а не він сам був їхнім джерелом. Майнула думка, що з власного тіла його сутність виходила значно легше, ніж тепер із Компанійцевої плоті. Раптом побачив кімнату згори; він немовби витав попід стелею, а його духовна сутність, що досі була згустком і ховалася в упакуванні, стала розтікатися простором і часом. Йому вже було відоме це почуття безмежности свого "я", за яким починається "тунель", а далі — потойбіччя.

Найпершою умовою повернення в матеріальний світ була людська плоть, яку слід весь час тримати в пам’яті. І цього разу такою мусила стати його власна, прикручена до крісла постать. Щойно увага перенеслася з обездушеного Компанійцевого тіла на його, Тищенкове, як свідомість потьмарилася, він відчув щось схоже на страх. Над непритомною постаттю батька "Експарки" — його постаттю — витало лихо. Тищенкові навіть здавалося, що тіло обснувала не линва, а павутиння, і на тому плетиві сидить страшна сутність. То був дух тирана, його астральна аура, що почасти вийшла за межі тіла; зло у сконцентрованому вигляді, мізерної частки якого досить, щоб отруїти весь людський океан. Воно коливалось і пульсувало, як велетенська крапля червоної отрути. Він ще побачив Івана Івановича, який сидів за пультом апарату перевтілення в суміжній кімнаті, сум’яття й непевність на рум’яному лиці його і раптом увійшов, ні, заглибився в темряву. Враз урвався зв’язок з матеріальним світом: при ньому лишилася тільки пам’ять, і в ній — дві постаті під арками.

У мороці він перебував якусь мить, а тоді "побачив" світло. То було проміння від духовних сутностей, що линули йому назустріч. Від них струмували доброта й радощі; на нього очікували.

— Тишо, ми знали, що ти не забаришся. Всі, кого наймав "Порядок", для своїх оборудок, уже тут. — Це казав Хома Булига — друг дитинства і колега з "Експарки".

Поруч з Хомою були й інші їхні друзі, що пішли з життя в різні часи, виконуючи завдання "Експарки". Від їхніх сутностей відходили інформаційні тіні завдовжки з земне життя, власне — "голографічні фільми" з запахами, звуками, барвами, почуттями і всім іншим, чим наділена людина земна. То були відкриті історії осіб із гріхами й чеснотами. Тищенкові варто було згадати лише незначний епізод, пов’язаний з кимось із них, як він ураз опинявся в тій ситуації і ставав таким самим її учасником, як і тоді, коли вона мала місце. До того ж подія, що колись тривала години, а то й дні, спалахувала тут за частки секунди. Його свідомість уникала торкатися тільки останнього рядка земної історії котрогось із друзів. Власна біографія Тищенка була теж оголена. Там, у матеріальному світі, її немовби фільмували на мікроплівку, і він при бажанні міг подивитися (згадати) тільки найяскравіші епізоди на тій стрічці; все інше перебувало за межами його земного бачення. Зараз же зафільмований матеріал багаторазово збільшувався, ставав об’ємною інформаційною тінню. Та тінь, хоч і була його власною долею, щокроку перетиналася з такими самими інформаційними тінями сім’ї, друзів. Усе те утворювало мережу причин і наслідків, вчинків і подій, взаємопов’язаних доль — від людини до людини у просторі, від сина до батька, діда, прадіда і т. д. в часі. Його — Тищенкова, інформаційна тінь була тільки мізерною часткою інформаційного поля Вселенського Розуму. Тут, у потойбіччі, по мережі причинно-наслідкового зв’язку він міг "побачити", ні — опинитися на місці будь-якої події, що відбувалася в будь-якому куточку Землі, в будь-який час. Раптом він "почув":

— Той, що привів тебе сюди минулого разу, розгорнув тут бурхливу діяльність. — Це казав Микита Коршунович, який загинув у сузір’ї Кассіопеї.

Тим часом простір довкіл став тьм’янішати; їх обступили закриті сутності; інформаційні тіні, що від них відходили, перебували в густому серпанку. Здавалося, на ясному небі палахкотять сузір’я чорних комет, чиї хвости губляться в безодні простору. Зненацька між ними виринуло велике чорне тіло, що пульсувало і мінилося чорним перламутром. Воно дихало світлом, поглинаючи його, як "чорна діра". Це була сутність "месії".

— За мною, Хомо! — наказав батько "Експарки", поринаючи в нічийний шар.

Булига відреагував умить — він не дав випередити себе Компанійцевій душі, що чорною блискавкою шугонула до тунелю, утвореного Тищенковою сутністю.

Раптом тунель скінчився, Тищенкова сутність обернулася на хмаринку, власне — мотрійку, де пульсували вкладені одна в одну кульки з туману, що мінився опалом. Хома, який це "спостеріг", не міг би сказати, що менша з "мотрійок" перебувала в більшій, а не навпаки. Хмарка стала зменшуватись і водночас темнішати; якусь мить вона коливалася під стелею невеликої кімнати над головами двох нерухомих людей у кріслах, а тоді огорнула чоловіка в картатій сорочці, чиє могутнє тіло було прив’язане до спинки товстою линвою. В міру того, як "хмаринка" танула, чоловік оживав. Це хоч і тривало якусь мить, але для Хоминої сутності, що перебувала ще поза часом, відбувалося повільно.

Булизі дісталася плоть чорнявого молодика, що сидів, поклавши руки на руків’я, в позі фараона. Інформацію про Тищенкові наміри Хома зчитав із його свідомости в потойбіччі. Він знав, що йому належить вернутися в земний світ під виглядом чужої сутности і грати роль, яку

досі грав Тищенко — роль месії, покликаного з задзеркалля, аби відновити колись створений ним (месією) лад і врятувати асоціацію "Порядок" від цілковитого занепаду. На нього чекала роль кривавого тирана.

Прочинилися двері, й до кімнати зайшов Іван Іванович. На його повному обличчі було помітно надію і водночас тривогу. Він спершу підійшов до Булиги-Компанійця і, зазирнувши йому в очі, поцікавився:

— Ну, як?

— Як і мало бути, — відказав той. — Каламус із нами.

Керівник Центру перевтілення полегшено зітхнув, а тоді покликав двох охоронців, що стояли в коридорі і наказав розв’язати Тищенка. Коли охоронці, виконавши наказ, причинили за собою двері, він звернувся до недавнього бранця:

— А цей, у чиєму тілі ви опинилися, перед самим розвтіленням опритомнів і волав, що він — Особа...

— А Александром Македонським він себе не проголошував? — посміхнувся Тищенко, розминаючи суглоби.

— Хе-хе... Це ж треба... — дивувався вчений. — Вбивця віддає власне тіло жертві. — І, звертаючись до Булиги-Компанійця, поцікавився: — Куди і під яким ім’ям ми влаштуємо вашого соратника?

— Найліпше — під ім’ям ємкості, яку він зайняв — керівника "Експарки", — відказав Булига-Компанієць.

Тим часом Тищенко, отямившись після повернення в земний світ, раптом виявив у своєму мозкові дубль чужої пам’яти. То був життєпис дивної істоти, що хотіла добра всім і зневажала кожного, визнавала

людство і не визнавала націй, боронила суспільство і знищувала людей; істоту з обмеженим інтелектом і безмежною амбіцією, з комплексом меншовартості і гіпертрофованим самолюбством, що прагнула від людей глибокої любові до себе і водночас змушувала їх переживати тваринний страх перед своєю особою. То була пам’ять самого антихриста, що претендував на роль Бога. В ній Тищенко побачив усі три вбивства Каламусів, знаряддям яких стала його, Тищенкова, плоть. Але що найгірше, для всього того було своє обгрунтування. І хоч то була тільки чужа пам’ять, вона все ж проникала в духовну сутність Тищенка, будила сумніви.

Постукали в двері. Іван Іванович, що досі зачудовано дивився на обох прибульців, умить змінився на обличчі, пішов відчиняти. Зайшов водій-секретар; він окинув поглядом людей під арками, зупинив очі на мотузці, що лежала на підлозі біля Тищенка.

— Дзвонили з асоціації, цікавилися... — сказав він. Інформація явно призначалася Іванові Івановичу, проте секретар дивився на Булигу-Компанійця, ніби давав цим зрозуміти, хто тут за старшого.

— Все склалося, як бажалося, — відказав Іван Іванович і за хвильку додав: — Ну, тепер, коли ви вже разом...

— Авжеж, коли ми вкупі, — підхопив Тищенко, — нам слід негайно вчинити генеральну пиятику. — І повівши оком на Булигу-Компанійця, додав: — Га, хазяїне, як ти?

Водій-секретар розчулено всміхнувся, готовий виконувати наказ.

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

З ТОГО СВІТУ — ІНКОГНІТО

1

Не новий уже легковик із літнім водієм за кермом і трьома пасажирами, проминувши заміську розвилку, виїхав на трасу. Незважаючи на те, що друга смуга була вільна, а на машині стояв форсований двигун, водій не захоплювався швидкістю. Він вів машину так, аби кожної миті мати змогу для маневру.

Іван Іванович розстібнув два верхніх гудзики кітеля, але розвалитися на сидінні, як він це полюбляв, не наважувався. Його бентежило, що в машині сиділа колись наймогутніша особа в світі і що всі троє його супутників — прибульці з потойбіччя. Попри глибокі знання механізму інкарнації, його нема-нема та й проймало якесь моторошне відчуття, ніби він сидів у компанії мертвяків. Мабуть, це була звичайна помисливість; людина не втаємничена нічого подібного не відчувала б.

— Куди ми їдемо? — озвався молодий чоловік, що сидів поруч із водієм.

— У профілакторій, — відказав водій.

— А чого ми там не бачили? — знову молодик.

— Ну, ви ж зажадали відзначити приїзд, е-е, повернення...

— А чому не на дачу? — подав голос чоловік років тридцяти семи, котрий сидів на задньому сидінні за спиною молодика.

— Не можна. Там зараз музей, — пояснив Іван Іванович.

З десяток років тому в спеціальних журналах почали з’являтися статті на тему тимчасового відокремлення духовної сутності людини від її матеріальної оболонки. Вчені-інкарнологи твердили, що на тілі тимчасово обездушеного хворого можна робити будь-якої складності операції. Але офіційна наука поставилась до тих ідей скептично, навіть вороже; наукові часописи перестали друкувати подібні матеріали. Вщух

і шум у пресі. Невдовзі дослідження були засекречені, а служба безпеки "Порядку" подбала, аби жодна газета не прохопилася й словом на тему інкарнації. Така велика увага до кволих тоді ще розробок спричинилася несподіваним висновком, до якого прийшли науковці: в принципі можна не тільки відокремлювати на час сутність (себто душу) людини від плоті, а й замінювати її на сутність іншої — давно померлої людини. З’явилася перспектива утворити прохід між земним і потойбічним світами, а відтак і можливість транспортування в земний світ сутностей із потойбіччя.

Перед очима в Івана Івановича похитувалася акуратно підстрижена голова водія, в панорамному люстерку він спостерігав його уважні сірі очі, сухорляве інтелігентне обличчя. Колись ця плоть належала політв’язневі, який (це не був простий збіг обставин) доводився родичем давно померлому секретареві теж давно померлого верховного керівника держави... Політв’язень виторгував за своє тіло (та й за життя) свободу двом колегам по нещастю. То був перший вдалий випадок повернення в людський світ сутності давно померлої людини.

Водій тим часом не забував поглядати в люстерко заднього виду, де маячив білий автобус із охоронцями. Іван Іванович, зустрівшись із ним поглядом у дзеркалі, відвів очі. Йому завжди ставало не по собі, коли він дивився в очі цій людині. "Хто б міг у ті часи подумати, що через багато-багато років покійний секретар-діловод першої особи в державі возитиме свого ж таки, покійного, шефа? — майнуло в голові у Івана Івановича. — І чи знайдеться у світі людина, котра впізнала б у двадцятип’ятирічному молодикові, убраному в простенький одяг, грізного колись володаря, творця нового ладу!"

Вони їхали півгодини головною магістраллю, а тоді повернули ліворуч, на шосе, що перетинало село. На смаглявому обличчі молодика, котрий сидів поруч із водієм, світився подив, змішаний з одкровенням. Здавалося, це була людина, котра десь довго блукала, та нарешті повернулась і тепер не все впізнає.

Прізвище водія було Дряпун. Родич-політв’язень, котрий впустив його сутність у свою плоть, носив таке ж ім’я. І, отже, з них трьох — виходців із потойбіччя, тільки він зостався при колишньому своєму назвиську — Панас Дряпун. Правда, освіта і світогляд родича, що дісталися у спадок разом з його тілом, порушували стереотип секретаря видатної особи. В ті далекі часи голос його в телефонній трубці дехто з чільних людей сприймав як голос самого диявола: він-бо міг віщувати найгірше. Та й секретар знав ціну кожному такому дзвінку.

Його ж родич у третьому коліні ніколи не плутав причини з наслідком і міг відрізнити звичайне коліщатко в механізмі влади від пружини, що рухала тим і безліччю інших коліщаток. У його пам’яті не було зла ні на адміністрацію в’язниці, ні на слідчих і лукавих суддів, які запроторили його до в’язниці. Він не мав зла навіть на окремих керівників "Порядку", а боровся з системою, в підмурки якої поклав колись свою цеглину і його пращур.

Пам’ять родича-політв’язня хоч і вносила певну незручність у свідомість секретаря, але вона була для нового господаря плоті щось на зразок меблів, які залишилися по старому мешканцеві. Сутність секретаря призвичаїлася до тих "меблів", ім’я яким — освіта, виховання, світогляд — і не деформувалася під їхнім впливом. Це була та ж сама віддана, акуратна, небагатослівна людина, що і в далекі часи процвітання й могутности "Порядку".

Тим часом проминули село. Водій-секретар, помітивши попереду розвилку, пригальмував і, не обертаючись, запитав:

— А тепер куди?

— Візьміть трохи праворуч, і — під знак "проїзд заборонено", — відказав Іван Іванович.

Водій, завваживши на собі здивований погляд молодого чоловіка, пояснив:

— На дачу я привіз би вас із заплющеними очима, а цією дорогою везу вперше.

Машина наблизилась до високої сірої загорожі посеред люцернового поля. З-над триметрового паркану, змонтованого з ребристих бетонних панелей, виднілися дахи котеджів, телеантени, крони дерев.

— Натисніть кнопку радіоключа, — подав голос Іван Іванович.

Водій, підруливши під самі ворота, в яких не було помітно й шпарини, тицьнув пальцем у клавішу на панелі авто, і обидві половинки високого сталевого листа розсунулись.

Прибулих ніхто не зустрів. Ліворуч, на просторому майданчику, стояли два чорні урядові лімузини. Водій припаркував авто поряд із ними.

Це було селище з трьох-чотирьох десятків будинків, розташованих хаотично, але з урахуванням рельєфу, і, отже, не без естетичного смаку. Хідники між садибами були посипані червоною, як на кортах, жорствою. Іван Іванович повів супутників до споруди в центрі селища... В коридорі, що нагадував фойє, витав дух дорогого ресторану. Чоловік, котрий був за водія, на мить завагався і відступив убік, але Іван Іванович, сказавши "ні, ні...", поглядом наказав іти слідом. У великій вітальні з більярдом у глибоких кріслах сиділо з півтора десятка середнього віку чоловіків. Коли Іван Іванович завів своїх подорожніх, ті попідхоплювались; на їхніх лицях зайнялися щиросердні посмішки. З усього, вони очікували. Втім, крім щиросердості, у вітальні вчувався дух чи то ніяковости, чи то настороги. Жоден з господарів не простягнув руки для привітання. "Авжеж, — подумав Іван Іванович, — не так просто подолати в собі страх перед мертвяками...".

— Це мусила б бути наша ідея — розвіятись, — звернувся добродій у такому ж, як і на Іванові Івановичу, кітелі до молодого чоловіка. — Але ми тоді не наважились.

— Та треба ж оговтатися, — з усміхом відказав молодик. — Не часто доводиться перетинати такий кордон. Подія варта, щоб її відзначити.

Чоловік схилив голову на знак згоди і, розчинивши високі дубові двері, запросив гостей до зали, посеред якої, заставлений напоями й наїдками, стояв довгий стіл. Усе той же чоловік, який був тут за старшого, власноруч відсунув стільця перед молодиком і, коли той сів (це було місце на покуті), примостився по праву руку від нього. По ліву сів один із прибульців — міцний, ще молодий чолов’яга. Водій та Іван Іванович пішли в другий кінець столу.

...Незважаючи на те, що кожен із присутніх уже перехилив по дві чарки коньяку, за столом не розвіювався дух настороги. Не було проголошено жодного тосту, та й чаркуватися гості не поспішали. Бенкет нагадував поминки.

— Та-ак... — мовив молодий чоловік, підносячи до вуст келишка. — У нас було веселіше. Га, Каламусе? Чи як тебе тепер називати? — Він поглянув на сусіда ліворуч, з яким сюди приїхав.

— Авжеж, — буркнув той і, відклавши виделку, завів "Тихі вечори" — пісню, що її співали діди й прадіди господарів цього столу.

Він мав густий баритон; спочатку його слухали, а тоді почали підспівувати. Але це була тільки данина ввічливости; очі людей, хоч і поблискували від випитого, але настрою не виказували. Їх, здавалося, змусили співати там, де за всіма законами слід мовчати.

Коли пісню закінчили, молодий чоловік звернувся до організатора бенкету:

— Послухайте-но, поки ми сюди їхали, над нами весь час кружляв гелікоптер. Хіба справи такі вже кепські, що треба охороняти навіть із повітря?

— Та ні, — відказав той. — Це лише перестрахування від випадкового збігу обставин. Взагалі-то з цього боку у нас спокійно. Поки що спокійно...

— А в чому ж тоді проблеми? — знову прибулець із потойбіччя.

— Так одразу й не скажеш. Їх чимало — зовнішні, внутрішні...

— Що, з’явилися вороги поміж сусідів?

— Зовнішні — це ті, що поза структурою "Порядку". Ну, наприклад, продуктивність праці падає, наплодилося різного роду опозиціонерів. А внутрішні — це те, що функціонери асоціації добираються не за діловими якостями, а за родинною приналежністю. Звідси — часто некомпетентність в управлінні, а це економічні втрати і зневага населення. До речі, обов’язкова освіта для всіх має й тіньовий бік: освічену людину важче переконати... Ну, ще загострились міжнаціональні проблеми. Нації, навіть наймалочисельніші, чинять неймовірний спротив асиміляції. Але найгірше — немає єдності в самій асоціації. Оці, — він обвів поглядом присутніх, — чи не єдині, що досі вірні... — Чоловік мить помовчав, а тоді налив собі повний келих і якось хвацько виплеснув до рота. — Сподіваюся, тепер, коли ви нарешті тут... — мовив, тамуючи розчуленість і тремтіння в голосі. — Ваш досвід...

Їх ніхто не обслуговував. Напої і наїдки — варені, смажені, копчені, гарячі й холодні, лежали на білому обрусі широчезного бенкетного столу. Чолов’яга в картатій сорочці, котрий прибув у машині з молодиком, не полишав без уваги жодної із страв. На його тарілці з’являлися й одразу ж зникали індичатина і паштет із печінки, великі масні оливки й печені карасі, кетова ікра і краби. Він був найздоровіший

і, мабуть, найголодніший з усієї компанії. Господар, завваживши його завзяття, запитав з усміхом:

— А що, на Тому Світі не годують?

— Каламус любив попоїсти й до того, як побував у потойбіччі, — відказав молодий чоловік, окинувши поглядом сусіда зліва.

— Якісь складності із втіленням Каламуса були? — поцікавився господар.

— Та ні, ми точно розрахували. Першим пішов я. Каламус був поміж тих, хто мене, е-е... мою сутність там зустрів. У той час, коли ми вже повертались, оператор ввімкнув арку в Центрі перевтілення, під якою сидів непритомний провідник. Ризик був, але тільки для Каламуса: тіло, призначене для його сутності, могло бути ще зайняте душею, якій воно належало. Але вийшло на добре. Каламус отримав сильну плоть, а той, хто багато знав, перебуває тепер в іншій компанії.

— Прошу не називати мене більше Каламусом, — озвався чоловік. — Тепер я Тищенко. Віталій Тищенко — керівник кооперативу "Експарка", що бере замовлення на транспортування вантажів у будь-яку точку планети й ближнього космосу, як і на виконання замовлень, пов’язаних із ризиком для життя. На моєму особистому рахунку лежить велика сума, яку я отримав від асоціації "Порядок" за виконання надскладного завдання по доставці з потойбічного світу сутности однієї видатної особи. Втім, це останнє в документах ніде не фігурує... Маю жінку і двох синів.

Від тютюнового диму (більшість із присутніх курила) і пахощів від страв приміщення нагадувало залу ресторану. Не чути було тільки гомону й не було розкутості. Здавалося, тут зібралися чужі, випадкові люди. Першим підвівся Тищенко-Каламус, котрий, втамувавши голод, тепер дивився довкіл посоловілими очима.

— Піду, подихаю, — сказав він. — Мо’, й ти, хазяїне?

— То це правда, що вас називали хазяїном? — поцікавився старший за столом.

— Авжеж, — відказав молодик. — І це слово мало дуже вузьке значення.

— Він нас часто запрошував у гості, — пояснив Тищенко-Каламус. — Ні в кого не було такої вишуканої кухні, як у нього. От ми й називали його хазяїном. До речі, у нього нам було весело й цікаво.

Десь туркотіла газонокосильна машинка. Будинки хоч і були розташовані безсистемно і на перший погляд ніби й відрізнялися один від одного,але насправді їх споруджували за тим самим проектом. Ті, хто цим займався, подбали, аби жоден із господарів не мав переваги над іншими. На терасах деяких із котеджів сиділи жінки, по лужку бігали дітлахи; віяло запахом свіжоскошеної трави і спокоєм. На обличчі молодого чоловіка з’явився вираз умиротвореності, а в глибоких чорних очах засвітилося одкровення.

— Знаєш, друже, цей світ має свої переваги...

— Має, — погодився Тищенко-Каламус. — Але не для всіх.

До міста повертались пополудні. Організатор бенкету запросив прибульців до одного з урядових лімузинів, але Іван Іванович, котрий досі не втручався в розмову, заперечив:

— Краще хай їдуть, як їхали, — сказав він. — Я несу за них персональну відповідальність.

Першими вирушили з воріт два довгі чорні авто з керівниками "Порядку", по якомусь часі — пошарпаний легковик із прибульцями й

керівником Центру перевтілення. Водій-секретар уже не бачив тих двох машин, але знав, де вони, за гелікоптером, що їх супроводжував.

Поминули село і виїхали на трасу. Там було порожньо, якщо не брати до уваги двох великих чорних "жуків", що повзли під гору і "бабки" гелікоптера над ними. Правда, попереду на обочині з протилежного боку стояла ще вантажна машина з причепом. Раптом, коли урядові машини наблизилися до вантажівки, та рушила з місця і, виїхавши на дорогу, перегородила обидві смуги. З кабіни вискочив чоловік у військовій формі з автоматом і дав чергу по першому з лімузинів, що наближався. Але кулі рикошетили і збивали з машини тільки шматочки чорного лаку. Тим часом урядове авто додавало швидкости і на повному ходу врізалося в крило і переднє колесо ваговоза.

Удар був такий сильний, що передок разом з мотором відірвало, а чорний легковий автомобіль, цілий і неушкоджений, став набирати шаленої швидкості. Друге авто, теж обстріляне, пронеслося чорним привидом повз напасника, черкнувши правими колесами обочину і здійнявши куряву. Чоловік у військовому, переповнений сліпою люттю, дав чергу навздогін по скатах.

Подія сталася так швидко, що водій-секретар за інерцією ще якусь мить їхав, а тоді різко натис на гальма. Іван Іванович, помітивши, що він вивертає кермо, вигукнув:

— Заждіть розвертатися, це засідка не на нас. — Він вихопив з кишеньки, що в спинці заднього сидіння, телефон і закричав: — Алло, ви чуєте? Не лізьте попереду батька в пекло! Зупиніть машину!

Мікроавтобус із охоронцями, що їх супроводжував, уже виїхав був на осьову лінію і став набирати швидкість. Та від раптового гальмування пішов юзом. А тоді той водій, не без великих зусиль, видно, упоравшись з управлінням, підрулив до самого легковика.

— Не вилазьте! — знову наказав Іван Іванович у телефон.

Тим часом гелікоптер, що завис над місцем подій, швидко пішов на зниження і приземлився неподалік на дорозі. З нього вискочило з півдесятка військових, озброєних такими ж короткоствольними автоматами, що й терорист. Але той не став очікувати, поки його схоплять, і одиночним пострілом пустив собі кулю в серце.

Повз легковик і білий мікроавтобус, що стояли на узбіччі, з виттям сирен і миготінням пронеслась машина автоінспектора.

Іван Іванович очікував запитань, але ні під час стоянки, ні тоді, коли вже поминули місце терористичного акту, ніхто з трьох супутників не озвався. "Авжеж, — подумав керівник Центру перевтілення, поглядаючи в люстерко заднього виду, в якому відбивалося непроникне сухорляве лице водія. — Все й так ясно. Щойно було проілюстровано одну з проблем, що з нею цим трьом доведеться зіткнутись".

До готелю-гуртожитку Вищої школи "Порядку", де мешкав Компанієць і куди тимчасово поселяли Тищенка-Каламуса, добралися без пригод. Уже коли виходили з машини, озвався молодий чоловік:

— Ми з Каламусом, е-е... я хотів сказати, з Тищенком підемо походимо по набережній. Треба розвіятись після бенкету.

— Як знаєте, — відказав Іван Іванович. — Я пришлю охоронців.

— Та кому ми потрібні, — подав голос Тищенко-Каламус. — Подивіться на нас. Хіба ми схожі на тих, кого слід охороняти?

Керівник Центру перевтілення подумки зауважив, що ці двоє, справді, нічим не відрізнялися від пересічного городянина, котрий добуває свій хліб у поті чола: простенький одяг, та й обличчя без тіні пихи.

— Як знаєте, — повторив він і звернувся до Тищенка-Каламуса: — Де ви бажали б оселитися: у будинку, в якому мешкали до... Ну, ви знаєте, про що я кажу — в цьому гуртожитку чи в квартирі Тищенка?

— Краще б у будинку, звідки винесли моє колишнє тіло. Але як пояснити людям? Адже то не просто будинок, то помешкання одного з засновників "Порядку".

Молодик блиснув на товариша іронічними чорними очима.

— Впізнаю Каламуса, — озвався. — Він ніколи не применшував свого значення.

Іванові Івановичу здалося, що від слів і погляду молодого чоловіка Каламус добряче знітився. "Пам’ятає субординацію", — майнуло в голові.

— Отже, мешкатимете в сім’ї Тищенка, — підсумував керівник Центру.

...Іван Іванович дивився їм услід. Молодий чоловік був невисокий на зріст. У картатій сорочці, джинсах і синіх кросівках. Як глянути збоку, то це міг бути випускник вузу, вихована культурна людина. Його супутник мав могутню постать, був одягнений у штани, які давно не прасувались, і картату сорочку. "А колись це тіло належало людині, котра не знала страху, не мала собі рівних у виході з найнебезпечніших і найскладніших ситуацій, — подумав керівник Центру перевтілення. — Попри вайлуватість, м’язи його таять могуть тигра і швидкість блискавки. На жаль, новому володареві плоті все це ні до чого".

У тому кварталі набережної, де стояв готель-гуртожиток Вищої школи "Порядку", автомобільного руху не було. На обох перехрестях висів знак "в’їзд заборонено", під який мали право проїзду тільки машини асоціації. Це був тихий куточок міста. Перейшовши через

дорогу, молодий чоловік спинився і довго стояв біля клумби троянд, яку зрошували фонтанчики.

— Годі вже, Хомо. Ходімо, — сказав його старший товариш.

— Авжеж, цей світ... — мовив тихо молодий чоловік, неохоче відходячи від клумби.

— Там, у потойбіччі, ми обмінювалися думками миттєво, — знову сказав Тищенко. — Тут же потрібна мова, а отже, й час, якого в нас обмаль. Мене-бо можуть викрити будь-якої миті. Їм досить зафільмувати спеціальною камерою мій енергетичний кокон, як підміну враз буде виявлено. У їхній фільмотеці зберігається стрічка, на якій зняті всі мої енергетичні оболонки. Ну, ефірне тіло, астральна аура, астральне тіло, ментальна аура, спорідненість їх із матеріальною плоттю, таке інше. За цими параметрами людину можна ідентифікувати краще, ніж за модуляціями голосу. Поки вони вірять, що в моєму тілі перебуває сутність Каламуса — мені ніщо не загрожує, та як тільки в них виникне хоч найменший сумнів — мені кінець. Власне, нам кінець. Адже в тілі Компанійця, де тепер перебуває твоя душа, мусить міститися сутність Особи. Отже, якщо вони довідаються, що я — лже-Каламус, то це означатиме, що ти лже-Особа.

Нагрітий сонцем гранітний парапет, біля якого вони стояли, віддавав палом, і вони, зійшовши сходами до води, подалися берегом у бік недобудованого готелю "Парус".

— Нащо ти з ними зв’язався? — запитав молодий чоловік. — Згадай, ми уникали мати справу з "Порядком" навіть у часи становлення нашого кооперативу. А то були не кращі часи.

— Ми, справді, уникали, але вони нас не уникали. Пам’ятаєш транспорт, що ми доправили з сузір’я Кассіопеї? Там ще Коршунович загинув... Так оті лантанові метали пішли на озброєння, а відтак і на

зміцнення "Порядку". Асоціація тоді діяла через підставних осіб... В аналогічний спосіб вона спрацювала й тут. Хід був добре продуманий — від початку ангажування мене, як виконавця, до початку акції минуло лише дві години. Ще півтори тривала сама акція... Коли ти вперше зустрів мене в потойбічному світі, я був таким собі найманцем, котрий виконував замовлення, нехай і незвичайне. А вже по тому, як побував у пам’яті Вселенського Розуму, подальші мої дії ніби кимось спрямовувались. Замість доправити сутність Особи в призначену для її втілення плоть, я втілився в ту плоть сам. І їй, Особі, нічого не залишалося, як увійти в моє грішне тіло. І пішло-поїхало... Весь час я балансував, і зараз балансую, на лезі ножа. Триматись мені допомагає поінформованість. З одного боку, в мозкові моєму залишився відбиток пам’яті, що її по собі зоставила Особа, з іншого — відбиток пам’яти Компанійця, в тілі якого моя сутність перебувала кілька днів. Про Каламуса мені ж відомо з пам’яті обох цих людей та ще з історії. Втім, Особа знала про свого соратника, мабуть, більше, ніж той — сам про себе... Я розумію, все це заплутане...

Молодий чоловік, котрий тим часом присів і занурив руки у воду, озвався:

— Нічого заплутаного, якщо людську плоть розглядати як скафандр для духу. Під час подорожі в потойбіччя ти на час скинув свій скафандр, а потім підсунув його іншому, по кого тебе посилали, сам же убрався у вирощений спеціально для нього скафандр — плоть Компанійця. Потім ти, спровадивши в потойбіччя свого квартиранта, повернув собі своє, а скафандр Компанійця, в якому доти ти перебував, віддав мені. Нічого заплутаного.

— Еге ж... У тебе, справді, якось просто виходить... Скажи, Хомо, як ти загинув? Ми шукали тебе тиждень, але не знайшли навіть останків. Напарник твій сказав, що вітер відніс вас один від одного, і що, найімовірніше, ти приземлився в місці найбільшого вогнища.

— Все було простіше. Вадим, котрий напросився напарником, молоснув мене ломакою по голові, а тоді непритомного загорнув у парашут і кинув у вогонь. Ти ж пам’ятаєш, яке там було пекло. Я бачив, як горіло моє тіло. Потім Вадим вирив саперною лопаткою яму і закопав те, що зосталося після кремації. Згодом піднявся вітер, і все довкруж занесло шаром попелу.

— Нащо він те зробив?

— Не знаю. Але гадаю, то була акція того ж "Порядку". Наш кооператив набирав авторитету, і вони мріяли прибрати його згодом до рук. Але поки я — Хома Булига — був директором по кадрах, їм би те не вдалося. Вони знали мої настрої стосовно їхньої асоціації.

— А може, це пов’язане з тим, що вони відводили мені роль провідника і боялися твого впливу на мене?

— Авжеж, і це, — Булига-Компанієць витяг руки з води і якийсь час спотерігав, як з них капає. На засмаглому лиці відбивалася насолода. — А знаєш, Віталію, цей молодик, у тілі якого перебуває зараз моя душа, в людському розумінні був не зіпсованим. У пам’яті його немає ні розбещеності, ні поганих звичок. Він міг би бути порядною людиною.

— Та він же закритий.

— Закритий — не обов’язково поганий. У них просто так побудовано енергетичний кокон — якась із аур має специфіку більше поглинати навколишню інформацію, аніж обмінюватися нею. Тому й інформаційні тіні, а простіше сказати — голографічна відеопам’ять таких сутностей невидима. Там, у потойбіччі, від них відходять тільки невиразні шлейфи їхньої земної біографії. Хоча самі закриті здатні бачити відеопам’ять одне одного... А Компанійця так виховали. В його закриту сутність упродовж життя вкладали специфічну інформацію, з якої сформувався наперед заданий стереотип фанатика. Що б там не казали, а таким

людям не закинеш корисливості: вони керуються совістю. Інша справа, що вони можуть сповідувати хибні ідеали... Дівчина Надя — студентка Вищої школи "Порядку" — була для Компанійця не просто секс-партнером, а коханою. В пам’яті зберігся біль від того, що він змушений був піти від неї. Повір, Тишо, я відчував себе злодієм, коли вона вчора вночі прийшла до мене. Я ніби крав ласки в іншої людини. Ні — обкрадав мерця. Адже все те належало людській сутності Компанійця. Дякувати Богові, вона не відчула підміни.

Тищенко подивився на той берег, де була така ж сама набережна і де височіли гарні нестандратні будинки, в яких мешкали функціонери"Порядку". Далеко за ними, в нетрях бетонних кам’яниць, було і його, Тищенкове "гніздо".

— Ну, мені пора, — сказав лже-Каламус. — Сподіваюся, виправданням мого несподіваного зникнення буде для жінки велика сума грошей на моєму особистому рахунку... Ага, Хомо, ти зараз — перша особа в асоціації; не виключено, що служба охорони, дбаючи про твою безпеку, встановить у номері мікрофон. Будь обережний.

Вони пішли назад до сходів, і вже коли піднялися на набережну, Булига-Компанієць подивився на товариша сумним поглядом. Тищенко знав, про що той хотів запитати — і випередив:

— Там усе гаразд. Твоя мати вже на пенсії. "Експарка" дбає про неї.

2

Тіло й одяг його були брудні. "Месія", що доти в ньому перебував, ночував у підвалах будинків. Але головне, — нечистою була і його свідомість. Такою її робив дубль чужої пам’яти. За кілька днів гостювання в людському світі той встиг скоїти три вбивства і розбійницький шантаж. Зовсім небагато, якщо порівняти з тими десятками мільйонів, котрих він вимордував за сорок років свого

минулого правління. Якби в попередньому своєму житті він убивав тільки по три чоловіка на день, то за сорок років, а це десь 13270 днів, він знищив би якихось 39810 людей.

Це був син Антихриста. Навіть відбиток його пам’яти свідчив про величезну прірву гріхопадіння. В його свідомості було закладено генератор лихої волі. Вже немовлям він не так ссав, як кусав грудь матері, чим завдавав болю бідолашній жінці. У світ він прийшов "законним шляхом": у одного бідного богобоязного подружжя народився хлопчик — з виду звичайна дитина; він ріс, мужнів, пізнавав світ, засвоював правила поведінки. Втім, правила поведінки він розглядав, як правила гри — вивчав їх уважно. Вже в юні роки збагнув, що все те плетиво умовностей будується виключно на словах. І коли замінити одне слово на інше, то можна досягти повної підміни поняття. Так, якщо слово грабунок замінити словом експропріація, то первинний смисл набуде протилежного значення. При цьому не порушиться навіть заповідь "не вкрадь". Він ріс тямовитим хлопцем: життєву мудрість осягав не на власних прорахунках, а на помилках інших. Брак освіти йому заміняла інтуїція. Спершу він, поміркований чоловік, критично ставився до свого внутрішнього голосу, та згодом повірив і корився йому навіть тоді, коли від нього вимагалася явна авантюра. Його щось вело... Втім, він не був свідомий своєї винятковости. Відчуття цього прийшло пізніше, коли він очолив створену ним же структуру.

"Авжеж, його щось вело... — думав Тищенко, переглядаючи в пам’яті прижиттєві колізії Особи. — Вело і спрямовувало. Як і всіх, хто його оточував. Тоді відбувалася якась дивна сегрегація — в одній компанії опинялися саме ті, хто не боявся смертного гріха. Здавалося, чиясь могутня рука згрібала з усіх усюд в одне місце чорне каміння. Більшість із них на побутовому рівні були розумні і здібностей своїх не переоцінювали. Усвідомлення власної сірості і привело їх до думки про створення колективного розуму. Спершу це була мережа однодумців, яка дедалі галузилася й густішала, аж поки не захопила владу. З тим з’явилася мережа над мережею, невдовзі ще одна — вищого порядку, тоді ще і ще, і, нарешті, утворилася піраміда влади, на вершині якої

опинилася Особа. Це була надійна споруда з однакових цеглин (менші не бралися, більші знищувалися), скріплена вченням про вселюдську рівність.

"Ні, — думав Тищенко, засинаючи в своєму ліжку — не він один, — усі вони були дітьми Антихриста або й ним самим, багатоликим, жорстоким. І доба була добою Антихриста".

...Вже починало сіріти. У стрілчастих вікнах триповерхового особняка не світилось, але в них угадувались якісь сполохи. Цоколь з бурого граніту був холодний і слизький від вранішньої роси. Пальці ковзали по ньому, та зрештою вчепилися таки за карниз. Він підтягнувся на руках і зазирнув у прочинене вікно. Війнуло теплом і неприємним, знайомим запахом. У великій, схожій на залу, кімнаті, спиною до вікна за столом сидів чоловік. Кволі язики полум’я в каміні навпроти вихоплювали з сутінок його кощаву старечу постать... Вікно прочинилося без звуку. Він ухопився за підвіконня і, немов кішка, перемахнувши всередину, опинився на м’якому килимі за спиною господаря.

— Доброго ранку, Каламусе, — сказав тихо.

— Хто ти? — почулося у відповідь.

— Я той, кому ти присягав на вірність.

Чоловік за столом довго не озивався, та нарешті подав голос:

— Справді, я засидівся в цьому світі. Але ж мусить бути все по-людськи: не ти по мене, а я до тебе мав би прийти. Ти ж бо раніше пішов.

Старий не бачив співрозмовника і, з усього, йому ввижалося, що він розмовляв сам із собою. Від нього тхнуло тліном, проте слова він вимовляв чітко; за тим угадувалась ясність думки.

— Бувають випадки, Каламусе, коли все відбувається навпаки.

— Нісенітниця. Звідти немає вороття. Тобі, волею кого на той світ відправлено мільйони, мусило б бути відомо.

— Так-таки моєю тільки волею... А ти? Ти не брав у тому участі? Чи, може, це моя ідея — вчинити голодомор?

— Моя, таки моя, але ж я виконував твоє замовлення. Якби ж не виконав, на мене очікувала б доля тих багатьох нещасних із наших...

— Не перебільшуй, Каламусе. Я очолював колективний орган, і лише стежив, аби його волю виконували. Бо що то за влада, рішення якої не виконується? Що ж до нещасних, то вони були втаємничені, а такі мають право на життя тільки тоді, коли є частками структури. Їхнє перебування поза структурою — це загроза для всієї структури. Краще пожертвувати кількома чесними людьми, аніж наражатися... Погодься, в тому був сенс. Створена нами система працює справно й дотепер.

— Той колективний орган був створений тобою і наповнений тобою ж. Ти був часткою кожного з нас... Тебе й зараз у мені більше, ніж мене самого.

— То виходить, я вчинив самогубство, га, Каламусе?

— Про що ти?

— Ну, якщо в тобі мене більше, ніж тебе самого, то це значить, що рішення про моє отруєння ми прийняли обоє...

— Не вигадуй. Усе життя я прожив під твоїм портретом, як під образом.

— І мушу сказати, цей камуфляж тобі добре вдавався.

Старий поворухнувся; вочевидь його взяв сумнів, чи він балакає, справді, сам із собою. Довго мовчав, а тоді мовив:

— Послухай-но, ось уже тридцять років я живу самотою. Але це не заважає мені спілкуватися з тобою. Бо, повторюю, тебе в мені більше, ніж мене самого. Але такого реалістичного відчуття твоєї присутності, як тепер, ще не було. Мабуть, скоро вже нам доведеться зустрітись... І це кажу я — той, хто повторював услід за тобою, що матерія — первинна. Мовляв, не стане матерії, не стане й духу.

— Хто не помиляється, Каламусе?

— Авжеж, це була помилка. Але помилка фатальна... Як ти гадаєш, що тримає мене в цьому світі — страх перед небуттям? Ні. Я чіпляюся за життя тому, що боюся зустрічі з душами тих, кого ми замордували. А їх там ой-йо-йо скільки! Я ладен поміняти палац на комірчину під громадською вбиральнею, аби тільки не покидати цей світ.

— Там, де ти невдовзі опинишся, не зовсім усе так, як тобі уявляється. І відповідати доведеться не мільйонам, а одному — тому, кого ти зрадив.

— Ну, що ж, відвертість за відвертість... Я не зрадив, а тільки попередив твої дії стосовно мене. Адже на черзі був я. Ти називав це ротацією кадрів. Зваж, я не давав жодних вказівок, але поміж лікарів був мій родич, і він не міг не помічати твого ставлення до мене. Власне, він рятував свою шкуру, бо вслід за мною загудів би й він. Адже ти знищував не тільки своїх ворогів, а точніше тих, кого зараховував до ворогів, а також їхні родини. До шостого коліна, як ти полюбляв казати.

— І ото він, лікар, із власної ініціативи поставив невірний діагноз і лікував мене згубними ліками? Чи, може, нагадати тобі, Каламусе, вашу розмову за цим ось столом? Тоді тут стояла пляшка "Арманьяку", пахло смаженою куркою і зрадою.

— Диявол! Ти витяг із моєї пам’яті навіть те, що я давно забув.

Старий обхопив голову руками, довго мовчав. Він навіть не здригнувся, коли на його плече лягла чиясь рука.

— На тому світі з тобою неможливо буде поквитатися. Там свої правила гри. А от тут це зробити можна. На жаль, життя вже з тебе витекло, зосталася тільки дещиця його. Але в тебе є кому віддавати борги — це син, онук, правнук, праправнук.

Старий сіпнувся; він ніби прокинувся від сну, кощаве тіло його напружилось і здерев’яніло. Нарешті він збагнув, що це не фантоми пам’яти, не ілюзії, а реальність, і що на плечі його лежить чиясь важка тепла рука. Але ж щойно він і той, хто стояв за спиною, розмовляли на тему, про яку могли знати тільки троє — він, той, на життя кого він посягнув, і лікар. Серед живих залишився тільки він один.

— Хто ти? — нарешті озвався господар зчужілим голосом.

— Я той, кого ти колись занапастив, — долинуло з-за спини.

— Годі дурня клеїти. Звідти немає вороття.

— Я не жартую, Каламусе. — Він обійшов довкола столу і став перед старим.

На зміну сутінкам уже прийшов світанок; розвиднілось. Господар був убраний у м’яку фланелеву пару. Він обхопив кощавими пальцями

маленьку голівку, ніби ховаючи її від удару, дивився зацьковано, але не перелякано.

— Чого-чого, а зору в свої дев’яносто вісім років я не втратив, — мовив старий. — Бачу перед собою ще зовсім молоду людину, до того ж не схожу на того, про кого йшлося. Але балакав ти так, якби був ним самим. Отже, тебе добре накачали інформацією... Хе-хе, вони гадають, що коли мене вб’ють, то позбудуться минулого. Не вийде: я — ваше минуле й майбутнє, незалежно від того, живий я чи мертвий.

Прибулець дивився на старого, як на близьку людину, яку зустрів через багато років. Так дивиться на вцілілих рідних той, хто вирвався з довічного ув’язнення. Тоді підвів погляд і побачив на стіні між двох вікон портрет чоловіка в кітелі, при регаліях.

— Не вигадуй, Каламусе, — озвався по часі. — Я не найманий убивця. Та й чого б то найманець мав розводити теревені? А постать, справді, не моя; вона належала одному, не старому ще, придурку. Але духовна сутність, що в ній перебуває, таки моя. Можу це довести: в рамі, де зараз мій портрет, колись був портрет імператора. Власне, він і зараз там під шаром фарби. Крім художника і нас двох, про це ніхто не знав. Я двічі позував. А потім, пам’ятаєш, ти запросив мене на чарку, і ми удвох повісили це полотно; воно й зараз висить на тому ж самому місці.

— Ти вмієш читати думки і проникати в свідомість. Колись ми таких... Його слова заглушив мелодійний дзвін дзигаря.

— Досі працює, — зауважив прибулець після шостого удару. — Пам’ятаєш, Каламусе, ми подарували тобі цей годинник на сорокаріччя. За моїм наказом його було принесено з їдальні імператорської сім’ї.

— Все, про що ти кажеш, правда. Але такого не може бути, щоб хтось повернувся з того світу. Я можу повірити в існування душі без

тіла, але щоб вона перетинала кордон у зворотному напрямку, то тут вибач... Не було такого в історії людства.

— Не було, щоб людська сутність поверталася у власній подобі. Це, справді, неможливо. Адже від попереднього тіла зостаються тільки молекули й атоми. Але втілення сутностей колись померлих людей відбувається щомиті. Не батько й не мати наповнюють тіло дитини душею. Вона вселяється в нього без їхнього відома.

— Чому ж тоді людина пам’ятає себе тільки з дитинства і нічого не відає про попередні життя? — запитав старий.

— Ну, я тобі вже казав, там свої закони. Один із них можна умовно назвати "законом ізоляції". У сутності, котра втілюється, автоматично блокується пам’ять.

— Навіщо?

— Авжеж, я прийшов з того світу, аби прочитати тобі популярну лекцію... Я тут, щоб віддати борги. Першим я вб’ю тебе, потім... Ну, ти знаєш — до шостого коліна.

Руки старого, що досі лежали на скатертині нерухомо, немов протези, заворушились.

— Чому ти затремтів, Каламусе? Днем раніше, днем пізніше. Он пальці, немов із воску, і землею вже тхне від тебе.

— Нащо тобі губити мою рідню? — прохрипів старий. — Це зовсім інші люди...

— Кров, соратнику мій вірний, кров моя на них.

І тут господар із невластивою для його віку спритністю сягнув рукою під скатерку до кнопки сигналізації. Але прибулець виявився спритнішим, він перехилився через стіл і вдарив його кулаком по голові. Хряснуло. Голова увійшла у плечі, старий похилився на стіл.

...Тищенко прокинувся від болю, що пронизав руку. Так йому боліло, коли він, бувало, кулаком трощив горіхи. Голова старого була такою ж твердою.

З ним діялося щось дивне — те, що він побачив, не можна було назвати сном. Це нагадувало якесь дійство, де він був глядачем і водночас головним персонажем. Більше того — його переповнювали ті ж почуття, що й "героя" — справедливого гніву, жадання благородної помсти. Тільки зусиллям волі він перемкнувся з чужої пам’яті на власну свідомість. "Тепер і в мені його багато", — майнуло в голові. І тут він подумав, що знаряддям того вбивства, як і двох інших, була його плоть. Якщо слідство, яке зараз ведеться, вийде на слід убивці, то жодна людина в світі не засумнівається, що це була його, Тищенкова робота. Той чоловік за життя мав дивовижну властивість робити злочинцем усякого, до кого дотикався — окремих людей і цілі народи. Ця властивість проявлялася і під час короткого візиту його сутності у світ людей. Вочевидь, таким він був і тоді, коли душа його ввійшла в тільце новонародженої дитини, як і до того, в попередніх життях.

Була ніч. Поруч спала дружина. Увечері, засинаючи після любощів, вона сказала:

— Віталію, ти сьогодні був якийсь дивний...

— Що ти маєш на увазі?

— Ну, не такий, як завжди. Ти був, як би сказати, експресивний.

— Це погано?

— Ні, не погано. Але все було не так як завжди. Ти мене не цілував, не пестив. По-чужому вийшло якось.

"Авжеж, — думав Тищенко, — стільки всього намішано у свідомості. Вже й не знаю, що в мені моє, а що чуже. Будь проклятий той день і час, коли я погодився мати справу з асоціацією "Порядок"!"

Тоді він думав, що відрядження в потойбіччя, хоч принципово відрізняється від замовлень, що їх доти виконував очолюваний ним кооператив "Експарка", але на такі наслідки навіть не сподівався. Втім, якби він відбувся тільки роллю провідника, то, мабуть, психічний стан його зостався б незайманим. Тільки й того, що пам’ять збагатилася б інформацією про минуле життя Особи... Але ж тоді приведена ним і втілена в спеціально підготовлену плоть сутність стала б на чолі "Порядку" — організації, під контролем (і прицілом) якої перебуває все громадське життя. Ті, що асигнували розробку апарату інкарнації, навіть не уявляють, яке зло збиралися транспортувати в земний світ. Тверда рука, на яку вони так сподіваються, перш за все розгромила б верхівку піраміди влади і вже тоді, перебравши віжки правління, заходилася б наводити "порядок" у суспільстві. Та передусім вона знищила б його — провідника, — як свідка, а відтак і його рідню. Тоді, в нічийному шарі, ці думки блискавкою майнули в його свідомості.

3

Уранці, вирушаючи на роботу, Тищенко подумав, що роль Каламуса, яку він грав, вимагала певної атрибутики — одягу, поведінки, уподобань. У пам’яті Особи, дубль якої залишився в його мозкові, це був ідеальний виконавець, жорстокий з підлеглими і улесливий з начальством; він був по-своєму відданий, але тільки тому, хто мав абсолютну владу; він щиро сміявся, коли жартував хтось із вищих за рангом, але сам не жартував; любив випити й попоїсти, але кулінарні смаки його не виходили за межі кулінарних смаків зверхника. Це був тип людини, яка вже зі шкільної лави дружбу водить тільки з сильним. Він був чи не єдиний, кому Особа довіряла.

Навряд чи хтось із чільних людей "Порядку" знав раннього Каламуса. Але який він був із себе, знало багато. Перебираючи свої костюми, Тищенко вибрав коричневий однобортний, що віддалено нагадував кітель. Сорочку одягнув у дрібну клітинку і краватку до неї — в цяточку. Таким Каламус був у свідомості Особи.

— Дивно якось ти убрався, — зауважила дружина, виряджаючи Тищенка на роботу.

"Дивно, зате переконливо", — подумав лже-Каламус.

Офіс кооперативу "Експарка" містився в напівпідвалі великого житлового будинку. Двома вузькими вікнами під самою стелею він виходив на широку вулицю; шлях до офісу показувала стрілка-вказівник. Тищенко, поминувши криту машину з написом "Меблі", що стояла під вказівником, попрямував до під'їзду, а тоді спустився сходами в напівпідвал. "Справді, — подумав він, принюхуючись до вільгості, — це не найкраще місце для офісу". Відімкнувши двері, Тищенко залишив їх відчиненими, а сам пішов прочинити вікна. Саме за цим заняттям його й застали двоє в плямистих куртках з плащівки і штанях, заправлених у зашнуровані чобітки. Обоє тримали в руках по сумці, з якими господині ходять до крамниці.

— Віталій Тищенко — директор кооперативу "Експарка"? — поцікавився один із чоловіків, уважно придивляючись до господаря.

— Саме так, — відказав Тищенко.

— Ну, тоді тримай руки так, як тримаєш — над головою, — мовив він буденно, вихоплюючи з торбинки автомат.

Те ж саме зробив і його товариш.

— Як скажете, — промовив Тищенко. — Але два ствола проти однієї беззбройної людини — це вже занадто...

— Не занадто, — відказав чоловік, котрий вийшов із-за спин автоматників. На ньому був сірий цивільний костюм, біла сорочка з невміло пов’язаною краваткою. — Не занадто для такого зуха, як ти.

Між тим озброєні підійшли до Тишенка і пхнули йому в обидва боки по дулу.

— Тепер можеш опустити руки, — дозволив чоловік у цивільному, виймаючи з кишені наручники.

Він спритно накинув їх на Тищенкові зап’ястя. Різкий біль пронизав усе його тіло. Наручники виявилися замалого розміру.

Знадвору чувся гуркіт машини; поки Тищенка виводили, буда з написом "Меблі" розвернулась і, задкуючи, спинилась перед самим виходом з під’їзду — двері в двері... Буду освітлювала тьмяна лампочка, пахло конопляними канатами, що висіли на стінах і правили вантажникам за реманент для перенесення важких меблів.

— Сідай, не соромся, — сказав чоловік у цивільному, показуючи на відкидну лавку.

"Виходить, дурно я вбрався під Каламуса, — подумав Тищенко. — Коли вони встигли зафільмувати мою ауру?! Чи не тоді, коли ми з Булигою ходили по набережній? А може, вчора біля мого дому? Хай вам чорт!"

— Ти ото такий приголомшений, що навіть не поцікавишся, в чому справа? — знову той самий чоловік.

— Та ні, я гублюся в здогадах, за який же з багатьох скоєних мною злочинів мене забрали? — відказав Тищенко не без іронії.

Хвилин зо двадцять вони рухалися вулицями міста — ззовні долинало гудіння автотранспорту, а потім в’їхали, мабуть, у тунель; чулося глухе відлуння. Нарешті буда зупинилась.

...Машина стояла на бетонному плацу підземного ангара. Це було щось схоже на господарство метрополітену. Обіч тунелю, яким вони приїхали, тяглася колія, а в глибині виднілася електричка. Крім них чотирьох та водія автомашини "Меблі", довкруж не було жодної людини. "От і все, — подумав Тищенко. — А тільки чого вони не вколошкали мене в будці? Не хотіли наслідити в позиченій машині?"

Його завели в приміщення з рудими, під колір запеченої крові, панелями і побіленою вапном стелею. Посеред кімнати стояв металевий стіл, пригвинчений до бетонної підлоги, і два стільці-вертушки. Чоловік у цивільному показав автоматникам на двері, і ті вийшли, щільно їх причинивши.

— Сподіваюся, ти збагнув, що це не розиграш? — озвався слідчий, сідаючи до столу і виймаючи з внутрішньої кишені записник і ручку.

— Не схоже на розиграш, — погодився Тищенко, підносячи руки, з яких капала кров.

Чоловік повагався, на видовженому худому обличчі його промайнуло щось схоже на співчуття; тоді дістав з кишені ключ від наручників.

— Тільки без жартів, — застеріг, підступаючи до бранця.

Вони були одного зросту, але чоловік був худіший, ні — жилавіший від Тищенка і мав великі світло-сірі, майже білі очі. Поки він обтирав

наручники вирваним із записника клаптем паперу, Тищенко розірвав носову хусточку і замотав собі зап’ястя.

— Що, вже не вистачає металу на більші браслети? — дорікнув він.

Замість відповіді чоловік кивнув на стілець.

— Тобі про щось говорить прізвище Каламус? — запитав.

— Якщо це той, про кого казали по телебаченню і писали в газетах, то говорить.

— Саме той…

— Ну, це один із засновників "Порядку" і держави… Помер на дев’яносто восьмому році життя від старості. Попрощатися з небіжчиком прибули чільні люди з усіх…

— Все правильно. Крім одного — не від старості він помер, а був убитий.

— І судячи з тих почестей, з якими мене сюди доправили, у вбивстві замішаний і я.

— Ні, ти не замішаний. Ти — вбивця Каламуса.

— А що, вже відбувся суд і мене засудили до… — Тищенко кивнув на брунатні панелі. — А перед тим було слідство?

— Суду не було, — чоловік сягнув рукою до кишені і витяг синеньку рамку зі слайдом. — На ось, глянь.

Тищенко підніс знімок до лампочки під стелею: на ньому була його постать, що дерлася по гранітних блоках високого цоколя до вікна. А може, навпаки — злазила з вікна на брук.

— Ти, мабуть, не знаєш... Біля будинку кожного з чільних людей "Порядку" мешкають працівники служби охорони. Тож і навпроти Каламусового особняка, в дванадцятиповерховому будинку, живуть переважно такі ж люди. Тебе засік пенсіонер, якому вдосвіта не спалось. Це тільки один з кадрів кінострічки.

Тищенко знесилено опустився на стілець-вертушку. "Та істота, — подумав він про Особу, — помстилася навіть з того світу".

Тим часом чоловік пильно стежив за виразом на обличчі бранця.

— Так це ти чи не ти на слайді? — запитав він.

— Ні, не я, — відказав Тищенко.

— Послухай, адже це несерйозно. Діапозитив можна збільшити хоч у сотню разів.

— Якщо ти побачив забитого і поряд людину, яка тримається за ніж, устромлений у тіло трупа, то не поспішай звинувачувати. Та людина, може, витягувала чужого ножа — ножа справжнього вбивці, — процитував Тищенко, і по миті додав: — Коли ви так упевнені, що Каламуса вбив я, то чого мене не заарештовано з дотриманням процедури, а по суті викрадено?

— На це є дві причини. Перша та, що тепер не той час, коли довкіл цієї постаті допустимо роздмухувати скандал. А по-друге, вбито не тільки Каламуса, а також його сина й онука. І вчинено те протягом дуже короткого часу. Є підстави вважати, що це справа організації, яка має

на меті привернути увагу до минулого асоціації "Порядок". А воно, як відомо, не бездоганне.

І тут Тищенкові спало на думку, що слідчий з ним надто відвертий. Такими відвертими бувають тільки з приреченими... А ще він подумав, що ні цьому оперативникові, ні його зверхникам нічого не відомо про Центр інкарнації.

— Ви думаєте, що я один із виконавців акції?

— Я не думаю. Я впевнений. — У білих очах слідчого промайнуло щось схоже на втіху. Така втіха буває у вибагливого майстра, котрий тішиться зі своєї роботи.

— А ви не подумали над таким: Каламуса ліквідовано з міркувань діаметрально протилежних вашій логіці? Людина ця була живим свідком, та й творцем небездоганного, як ви кажете, минулого. Живий Каламус — це больова точка "Порядку"; на неї може натиснути будь-хто з внутрішніх і зовнішніх ворогів.

Хоч видовжене, з пергаментною жовтизною, обличчя оперативника і залишалося непроникним, але в холодних досі очах його щось змінилося; здавалося, хтось шарпнув там павутиння. Сказане, вочевидь, збентежило його. Тимчасом Тищенко завважив у приміщені, а це була бетонна кімната без вікон, вирубана в породі під землею, кран і шматок шланги, а в кутку з десяток дощок, прихилених до стіни. Він пошукав очима і побачив на підлозі отвір для зливу.

Сум’яття, що на мить охопило оперативника, мабуть, вляглося; він сказав, приготувавшись писати:

— Не знаю, як щодо подальшої твоєї долі, але життя ти собі можеш зберегти, якщо назвеш усіх причетних до вбивства Каламусів. — По хвилі додав: — Хоч би хто вони були...

— Треба довести, що то моя постать на слайді, — відказав Тищенко. — Я вимагаю експертизи.

Чоловік підвівся, походив по кімнаті, а тоді зненацька схопив дошку і торохнув бранця по голові. В очах того спалахнули міріади зірок.

— На, маєш експертизу, — почув батько "Експарки", непритомніючи.

...Тищенкові здалося, що десь за вікном запрацював відбійний молоток. Розплющив очі, але довго не міг второпати, де він. Голова і груди лежали на металевому столі, в роті був солоний присмак, біля обличчя розтеклася руда пляма. Нарешті підвів голову, і одразу до нього повернувся той біль, від якого він зомлів, а з ним — і пам’ять. У кімнаті, що освітлювалася лампочкою без абажура, не було нікого. З досвіду знав, що для регенерації сили йому потрібно хвилин п’ять. Уздрівши на підлозі грубу дошку, подумав: "А міг би відбити памороки назавжди". І тут знову почувся звук відбійного молотка, ні — автоматна черга. А за нею зойк болю й розпачу. Десь зовсім близько. За мить шарпнуло двері і до кімнати ввірвався оперативник. Права рука в нього висіла, з кінчиків пальців цебеніла кров, у лівій тримав пістолет. Навіть не глянувши на Тищенка, котрий вдавав, що не прийшов до тями, він зачинив двері і почав гарячково загвинчувати двома спеціальними ручками. Та по миті нова автоматна черга прошила сталь і оперативник повалився на підлогу. Дірки в дверях лягли рівним рядком, одна від одної на вісім-десять сантиметрів. Тим часом поранений корчився в муках, але не подавав жодного звуку. Та вони вже були замкнені. Тищенко підвів голову і зустрівся поглядом із чоловіком, котрий судомно здригався в калюжі крові. В його недавно ще білих, а тепер сіро-голубих очах було більше запитання, аніж муки. Цей чоловік, мабуть, звик мати в усьому ясність. А тут коїлося щось незрозуміле. Він мацнув лівою рукою по підлозі, шукаючи пістолет, що випав і був для нього вже недосяжний. По хвилі почав хапати ротом повітря, як риба, що опинилася на сухому. Вочевидь, йому пробило легені. Обличчя з блідого стало синім — оперативник сконав.

— Ану відмикай мишоловку! — ревнуло ззовні. — А то підірвемо.

Тищенко, ще не досить усвідомлюючи, що ж сталося, відтягнув нерухоме тіло від порога, витяг з його кишені слайд, а тоді підняв пістолет і почав відгвинчувати двері.

На порозі стояли двоє з автоматами. Але не ті, що привезли його сюди, а інші; це були дебелі охоронці, один з яких "заспокоїв" колись особу, котра була втілилася в Тищенкову плоть. Батько "Експарки" ще й досі відчував на собі його руку. Віддалік в зужитому легковику сидів Панас Дряпун. Щойно з’явився Тищенко, як він вийшов із машини й пішов назустріч.

— Все в порядку, хлопці, — сказав охоронцям. І — до Тищенка: — Чий це пістолет у вас?

Той кивнув на нерухоме тіло оперативника.

— Дайте сюди. — Водій-секретар витяг носовичка і, ретельно протерши пістолет, вклав його у руку мертвого. — Попереджали ж: не встрягай у це діло, — мовив співчутливо до трупа.

Кроків за двадцять від дверей лежали двоє в десантній формі, котрі привезли сюди Тищенка. Це були зовсім молоді хлопці; в одного — білявого — в осклілих очах застиг подив. Їх розстріляли впритул з пістолетів. А потім їхніми ж автоматами продірявили двері і смертельно поранили оперативника. З усього, слідчий не втаємничив десантників у суть своєї справи. А охоронців у цивільному вони знали, інакше б не підпустили так близько. Четвертий, кого вбили, був шофер автомашини "Меблі". Він схилився головою на бублик керма. На скроні вгадувався кульовий отвір. Тільки тепер Тищенко усвідомив, у яку зловісну таємницю вплутався.

— Добре, що Іван Іванович приставив до вас наших людей, — зауважив водій-секретар, сідаючи за кермо. — Інакше не обминула б нас велика неприємність.

Охоронці, не прохопившись і словом, вмостилися на задньому сидінні. У своїх мішкуватих сірих костюмах вони нагадували роботів.

Порівняно з освітленим люмінісцентними лампами підземним ангаром тунель виявився темним. Їхали із ввімкненими фарами. Обіч тяглася колія. Хвилин за десять попереду засіріло, а потім вони виїхали в балку, де проходила залізниця. Отже, в тунель можна було потрапити також залізницею. Навряд, що б це була колія метрополітену.

Про Центр перевтілення не знала навіть Служба безпеки "Порядку". Тільки найвищі чільники. Але і їм не все було відоме. Іван Іванович, остерігаючись звинувачення в халатності (мовляв, ненадійно ізолював провідника), мабуть, не повідомив тоді про те, що знав за фактом вбивства Каламусів. А саме: вбивця — провідник, тобто Тищенко, який внаслідок психічного надриву (причиною була інформація, отримана в потойбіччі) помстився організаторові зловісної акції голодомору. Але, як вважав Іван Іванович, сутності Тищенка вже немає, а є сутність Каламуса, котра за іронією долі тепер перебуває в тій же самій плоті, що вкоротила їй віку. Відтак немає сенсу порушувати справу про вбивство, бо на лаві підсудних опиниться сам Каламус — правда, в матеріальному одязі свого губителя. Отож керівник Центру перевтілення і зажадав від служби охорони "Порядку" припинити слідство. Але знайшовся принциповий оперативник, котрий, попри наказ начальства, вирішив справу таки розплутати, чим і підписав собі вирок.

— А той, — водій-секретар кивнув кудись назад, — досить тонко зробив свою справу. — Якби за вами стежив тільки один наш агент, ми б проморгали. Недобре запідозрив вивідувач, що залишився на вулиці, навпроти вікон офісу. Ви, прочинивши кватирку, чогось довго тримали над головою руки.

— Так, — відказав лже-Каламус, — вони зайшли слідом за мною. А потім, коли мене виводили, будку підігнали двері в двері.

Дорога, якою вони їхали, була вузька, дворядна і, з усього, недавно заасфальтована. Тищенко завважив, що на її перехресті з міською трасою стояв знак "В’їзд заборонено". Отже, для багатьох це була дорога в один кінець.

...Коли виїхали на набережну, водій-секретар, скоса зиркнувши на лже-Каламуса, сказав:

— Подивіться в дзеркало.

Тищенко повернув до себе люстерко, вмонтоване в сонцезахисний козирок; обличчя його було бліде, в кутиках губ і біля носа буріли сліди крові, в розпатланому волоссі також запеклася кров. До горла йому підступила нудота. Але не від надмірної вразливости: це були симптоми струсу мозку. Пересилюючи біль, він розмотав шматки носової хустки на зап’ястях (там уже засохло) і став ними обтиратись.

В’їхали на автостоянку в цоколі готелю-гуртожику Вищої школиь"Порядку". Охоронці залишилися в машині, а лже-Каламуса Дряпун повів до ліфта. Там він натис на кнопку і, коли вони опинилися на майданчику шостого поверху, сказав:

— Компанієць мешкає в шістсот шістдесят шостому... — даючи зрозуміти, що далі тому слід іти самому.

Коли Тищенко наблизився до номера Булиги-Компанійця, з сусідніх дверей вийшла гарна дівчина. Це була Надя. На мить Тищенко забув, у якій подобі він є тепер, і на обличчі в нього з’явилася посмішка. Та дівчина, вочевидь, кудись поспішаючи, тільки ковзнула по ньому неуважним поглядом. Разом з парфумами він вловив знайомий запах її тіла. У душі в нього щось замлоїло; він не міг би сказати, від чого: від

докорів сумління за мимовільну зраду дружині, а чи від ніжності, що залишилася в його свідомості до цієї дівчини.

Чого-чого, а застати керівника Центру перевтілення і Булигу-Компанійця за картами Тищенко не сподівався.

— А де Панас Дряпун? — мовив Іван Іванович, уздрівши на порозі лже-Каламуса. — Можна було б два на два.

Такою легковажністю він, мабуть, хотів продемонструвати свою абсолютну впевненість в акції, яку провів щойно водій-секретар. Але ж усе відбувалося значно небезпечніше. З камери, в якій побував Тищенко, живим вороття не було. Його справді врятувала оперативність Дряпуна. Тим часом, попри несерйозність запитання, погляд сірих, трохи витрішкуватих очей Івана Івановича був уважний, всеохоплюючий. Від нього не уникли ні блідість на лиці лже-Каламуса, ні волосся в бурих ковтунах. Він сказав, звертаючись до партнера картаря:

— Все-таки первинне в людині — її душевна сутність... Ось, будь ласка, ваш соратник чогось убрався не в лахміття провідника, а так, як ходив за життя... Е-е, я маю на увазі — в попередньому житті.

Лже-Каламус на те зауважив:

— На жаль, одяг не змінив подоби Тищенка, і це мало не коштувало мені життя. — Він дістав із кишені рамку зі слайдом і поклав на стіл перед керівником Центру перевтілення.

— Я це бачив, — відказав той і, показавши пальцем угору, продовжив:

— Там довелося розповісти про випадок з провідником. Вже звідти пішла вказівка до служби охорони. Але в них знайшовся правдоборець...

Тим часом молодий мешканець номера, котрого, здавалося, цікавили тільки карти, підвів очі на Тищенка; на мить у них розвіявся морок, у якому колись ховалася сутність Компанійця, і звідти визирнула душа Хоми Булиги.

— Там ванна й аптечка, — кивнув на двері молодик. — Умийся й причепурися.

Коли Тищенко, умитий і причесаний, вийшов з ванни, в кімнаті, крім Булиги-Компанійця та керівника Центру перевтілення, сиділи ще голова асоціації та двоє з п’ятнадцяти його співголів. На всіх трьох, а також на Іванові Івановичу, були кітелі з дорогого сірого сукна. Тищенкові, вже вкотре, здалося, що це не люди, а модулі дивовижної багатоголової істоти, яка може існувати як вкупі, так і нарізно — у фрагментах. Ось сидять чотири живих частини її — одна нордична: сірі очі, високе чоло з білястими залисинами; друга азійська: оливкового кольору шкіра, широкі вилиці; третя негроїдна: волосся в дрібних кучериках, білі, немов перламутрові зуби. Ну, й четверта — середньоєвропейська: бульбою ніс, пещене повне лице і також сірі очі. Лже-Каламус привітався, і вони відповіли, але не підвелися щоб потиснути руку. "Моє діло тут друге", — подумав Тищенко, сідаючи на вільний стілець і прислухаючись до того, що казав голова асоціації.

— ...Якби проблема була лише в тероризмі... В усьому світі щодня хтось на когось чинить замах... Справа складніша. Система, здається, вичерпала свій ресурс. Спочатку ми змагалися з сусідами, потім силкувалися не відставати від них, недавно ще обіцяли наздогнати, а тепер уже не знаємо, що й діяти. Ми буксуємо. Виробництво товарів не зростає. Може, це видасться містикою, але іноді здається, що з живого організму, яким є асоціація, кудись витікає енергія. Що у таких випадках робили ви?

— У нас такого не було, — озвався Булига-Компанієць. — Ми народжували, плекали Систему. Темпи зростання виробництва, правда, не товарного, а здебільшого військового, були високі. Спершу ми

нарощували м’язи, а вже тоді дбали про зачіску, манікюр, гігієну. Все, що не вписувалося в концепцію нового ладу, знищувалося. За часи ж після нашого правління ідею ладу, до якого ми вели народи, спотворено. Я не дорікаю. Можливо, й ми до цього прийшли б — хто зна... Зараз, щоб уникнути остаточного занепаду, слід негайно вносити корективи в програму системи. Передусім — ставлення до надмірного централізму. Тоді, коли в різних регіонах тільки-но формувались інфраструктури, керівництво з центру було необхідне. Тепер же, коли в кожному районі налагодилася своя система економічних зв’язків, керівні імпульси згори тільки шкодять... Можливо, я помиляюсь, адже висновки роблю на підставі інформації, що міститься в мозкові Компанійця... Далі, з централізації економіки логічно випливає необхідність нівелювання етнічних груп, надто за мовною прикметою. І це теж створює напругу. Адже люди розуміють, що переінакшення артикуляційного апарату на чужу мову тягне за собою наперед задану вторинність того, хто переінакшується. В полеміці, наприклад, виграє завжди той, хто мислить і розмовляє своєю материнською мовою. Отже, вторинними стають цілі народи.

По цих словах лже-Особи Тищенко завважив на обличчі азійського співголови якусь зміну. Навіть не зміну, а миттєве скам’яніння. Безперечно, в свідомості його пройшла якась реакція. Тим часом Булига-Компанієць провадив:

— ...І це поповнює лави опонентів системи. А таких, судячи з демонстрації і теракту, доста. Додайте напругу зовнішню, котра вимагає величезних коштів на підтримання армії на належному рівні, і ви матимете всі точки витоку енергії з організму асоціації. Підсумую: енергія витрачається на протистояння централізації природним економічним стосункам в регіонах, на конфронтацію між пріоритетним і непріоритетними народами, на боротьбу з ідеологічними опонентами (для другого та третього потрібний могутній і дорогий апарат Служби охорони "Порядку"), на протистояння зовнішнім ворогам.

Хоча всі троє співголів були закритими людськими сутностями, але Тищенко інтуїтивно вгадав їхню розгубленість. На мить його пройняло страхом. Адже гість із потойбіччя сказав їм те, за що колись Хому Булигу вигнали з Університету, та й, мабуть, убили.

Мовчанку, яка затягувалася, порушила знову лже-Особа.

— Авжеж, це вас приголомшило. За такі балачки в наш час, — Булига-Компанієць виразно подивився на лже-Каламуса, — відомо, що було... Але якщо ви доручите чесним економістам порахувати витрати за чотирма названими мною пунктами, то ви побачите кількісну картину знесилення асоціації.

— Та-а-ак, — озвався голова асоціації. — Але ж якщо піти за вашими рекомендаціями, то "Порядок" розвалиться.

— Це не рекомендації, — заперечила лже-Особа. — Я тільки показав вам точки витоку сили з організму асоціації. Якщо економісти спростують ці мої тези, то я буду тільки радий. Але боюся, що такого не станеться. Асоціація — система не просто складна, а надскладна. А що система складніша, то вона ненадійніша. Навіть у техніці конструктори створюють прилади за блоковим принципом. Чого далеко ходити, ваш апарат перевтілення складається, як я встиг помітити, з арки і кількох енергетичних блоків. Якщо все змонтувати в одному ящику, то там сам дідько ногу зламає.

— В техніці інакше не можна, — погодився обережно Іван Іванович.

— В суспільстві також, запевняю вас.

— Але ж якщо послабити центральні важелі влади, то вмикаються відцентрові сили.

— Це правда. Але правда й те, що нікуди ви — суб’єкти "Порядку" — один від одного не дінетесь. Система ж бо та сама. Тільки й того, що частину влади буде перенесено на периферію. А виграш — "Порядок" не марнуватиме сили на другорядне.

По цих словах лже-Особи Тищенко завважив, як перезирнулися чоловік з азійським типом обличчя із негроїдом. І хоч на їхніх лицях не було й натяку на якусь думку, але, вочевидь, те, про що йшлося, їх цікавило. Невидимий діалог не лишався непоміченим також для голови асоціації. Він сказав:

— В державах-сателітах уже тепер почалося бродіння на національному грунті. Якщо ж попустити...

Булига-Компанієць подивився на лже-Каламуса, ніби закликаючи його в свідки.

— У нас колись казали, — мовив він, — якщо пиятики неможливо уникнути, її слід очолити... Від цього є ліки: треба тепер уже формувати бригади спец-інтернаціоналістів — на противагу націоналам. Це мусять бути недержавні структури. Отже, енергію на протистояння витрачатиме не "Порядок", а хтось інший... Втім, є ще один варіант — розпочати державний терор. У визначений день і час заарештувати активістів антипорядкових течій, націоналів, а за одним рипом і корумпованих представників асоціації. Лідерів розстріляти, решту — в табори. Повторюю, такі акції слід проводити зненацька і блискавично. Менше лементу потім буде в зарубіжній пресі.

По цих словах лже-Особи в ясних очах голови асоціації промайнуло щось схоже на нерішучість. Він сказав:

— Річ у тім, що поміж нас немає людини, котра наважилася б узяти на себе відповідальність... І не тому, що ми м’якотілі. Зараз інші часи. Хоч би як ми крились, а будь-яка наша акція рано чи пізно стає відомою.

Коли ви порядкували, не було ще супутникового зв’язку й телебачення, навіть радіо не мало такого поширення, як тепер. У вас система була закрита... — Мить помовчавши, голова асоціації додав: — Цікаво, а що думає про це ваш соратник?

Тищенко подивився на лже-Особу, ніби питаючи в неї дозволу говорити, а тоді сказав:

— Я прибічник радикальних заходів...

— А саме?

— Неболючих операцій не буває. Треба всіх, хто стоїть на нашому шляху...

— А потім прийдешні проклинатимуть нас, як проклинають сьогодні за голодомор. До речі, це чи найбільше відштовхнуло людей від асоціації.

— Велика мета вимагає великих жертв. — Тищенко говорив те, чого від нього очікували.

— Гаразд, — сказав голова "Порядку", підводячись. — Будемо думати.

Вже біля дверей додав:

— Думайте й ви.

4

Вони сиділи на лавці під вербою, дослухаючись до тихого шерхотіння хвиль об пісок. Тищенко хотів був оповісти, що колись під

цією лавкою сховався прибулець із потойбіччя, та згадавши, що дубль такої інформації є в голові Компанійця, тільки показав поглядом на урну, яку вже витягли з води і поставили на місце. Булига-Компанієць, усе зрозумівши, посміхнувся. Вони знали, що говорити зараз про будь-що небезпечно — в лавці могли бути вмонтовані мікрофони.

— Ходімо, розімнемося, — мовив Тищенко, підводячись.

Коли вони вже були неподалік від недобудованого готелю "Парус", озвався Булига-Компанієць:

— Кепські справи: ти в них — заложник. На тобі смерть Каламуса. Якщо з якихось причин сутність його, ні — те, що вони вважали за таку, стане їм непотрібною, вони тебе засудять.

— Гадаю, до суду не дійде. Вони мене просто вб’ють. Адже на суді спливла б таємниця з перевтіленням.

— Я кажу не про бутафорський суд, а про суд співголів. До речі, самому Каламусові, попри прижиттєву увагу до нього, вони не симпатизували. Їх обтяжують його гріхи.

— Найбільше слід остерігатися відеокамери, яка знімає на плівку людську ауру, — мовив Тищенко. — Катастрофа буде не тільки для нас із тобою. Вони понаприводять з того світу таких осіб, що про теперішній режим згадуватимуть, як про рай земний. — По хвилі додав: — Чи не надто відвертий ти з ними був?

— Поки в них немає сумніву, що я — Особа, нам нічого не загрожує. До того ж я сказав те, про що вони й самі добре знають. Принаймні та інформація, що отут міститься, — Булига-Компанієць показав пальцем на свою голову, — вимагає саме таких висновків. Крім одного: відцентрові сили, що накопичилися в "Порядку", ось-ось самі розірвуть його на шматки. Цей конгломерат, замішаний на крові й стражданнях

мільйонів, який іменує себе асоціацією, зникне з матеріального світу назавжди. То був експеримент над людьми, поставлений самим Сатаною.

— Хомо, ідеї, гасла, що вони проголошують — гуманні. В чому ж їхня помилка?

— Світ — прогрес, розвиток тримаються на різниці потенціалів: між гарячим і холодним, твердим і м’яким, чорним і світлим, розумним і дурним, добрим і злим... Вони ж посягнули на різноманітність. Проголосивши рівність між людьми, вони поставили знак рівняння між трударем і неробою, обдарованим і нездарою. Вони сподівалися створити безконфліктне суспільство, а виховали байдужого до всього — до їхніх ідей також — обивателя.

— Слухай, ти наче й не вмирав, — зауважив Тищенко. — Ті ж самі проблеми тебе хвилюють. Тільки й того, що балакаєш голосом іншої людини.

— Смерті немає, — сказав Булига-Компанієць. — Є видозміна. Правда, зі мною вона сталася насильницьким шляхом. І гадаю, не без участі Вселенського Розуму. Мене було вбито для того, щоб повернути знову зі спеціальною місією.

— Ну, ти вже зовсім! Це випадок. І те, що "Порядок" задіяв мене, як провідника, і те, що я, підкоряючись внутрішньому імпульсові, перешкодив Особі виконати страхітливу роль, і те, що я допоміг втілитися твоїй сутності у призначене для Особи тіло, це все випадки. Як випадковість і те, що я сьогодні не загинув.

— Там, де багато випадковостей, шукай закономірність, — мовив Булига-Компанієць. Він скинув черевики і, підкотивши штани, зайшов у річку. Стриманість, притаманна смаглявому обличчю Компанійця,

поступилась місцем блаженству. — Завжди любив воду — і в минулому, і в цьому житті, — звірився він.

Тищенко якийсь час обмірковував, що йому сказав гість із потойбіччя, а тоді мовив:

— Виходить — усі події у нашому світі кимось плануються?

— Скажімо так — монтуються. Все, що відбувається в цьому світі, вже змонтоване в іншому вимірі у вигляді польових програм. Це, власне, голографічна стрічка, яку, щоб проявити, занурили в проявник. Таким проявником є матеріальний світ. Це безперервний конвеєр подій, що його екранує Вселенський Розум. У цьому світі вони тільки набувають матеріальної форми... — На мить Булига-Компанієць, що зайшов у воду вже по кісточки, вкляк, а тоді показав очима кудись поверх голови співрозмовника. Там набережною наближалося двоє з охорони. Підійшовши до парапета, вони оглянули берег і річку, а тоді стали походжати віддалік. Ті двоє у сірих костюмах нагадували вгодованих і добре вишколених вовкодавів, які не тільки оберігають, а можуть і розірвати на шматки — була б команда.

— Твій випадок зробив їх обережними, — зауважив Булига-Компанієць. Раптом з його обличчя зійшов вираз блаженства. — Він тут, — сказав розгублено.

— Хто? — Тищенко озирнувся, але крім двох охоронців на набережній, нікого не помітив.

— Той, у чиєму тілі я перебуваю.

— Це неможливо.

— І все ж він тут.

— Але ж він залишився по той бік...

— Виходить, що подолав бар’єр. Таке трапляється, коли душа проникає з потойбіччя, а потім никає, шукаючи пристановища, і буває, знаходить: чи то хтось покине тіло через хворобу або нещасний випадок; буває, що чиясь відкрита сутність пустить у свою плоть..

— І вона, відкрита сутність, знає, кого впускає?

— Ні, вона довідується про квартиранта тільки по тому, як відійде в інший світ. Але є люди, котрі бачать чужинця і навіть можуть його звідти наладити.

Булига-Компанієць вийшов на берег, обтрусив з ніг воду і взувся.

— Здається, я розумію, в чім справа, — озвався він, указуючи поглядом у бік гуртожитку. — До мене — батько...

Тищенко дивився мить збентежено, адже Хома не пам’ятав свого батька.

Та уздрівши на набережній невисокого чоловіка, котрий вів на поводку собаку, збагнув, що то був батько Компанійця. Він мав таку ж постать і ходу, як у сина, а коли наблизився, то виявилося, що й кольором шкіри — горіховим чи оливковим — також нагадував Родіона. Одягнений він був простенько. Біля готелю стояло його червоне авто.

— Родю, — вигукнув чоловік, відщіпуючи повідок від нашийника в мурої такси.

Собака кинувся до Булиги-Компанійця; великі бурі вуха його мало не волочилися по землі. Та десь за десяток кроків від молодого господаря пес зупинився. Коротка шерсть на загривку стала сторч, у чорних кульках-очах запеклася злість; собака загавкав.

— Ти чого, дурнику? — лагідно мовив Булига-Компанієць, наближаючись до пса.

Але собака, підібгавши тонкого хвоста, жалібно вискнув і кинувся назад до чоловіка.

— Треба частіше бувати вдома, — мовив батько з докором. — Навіть собака вже відвик.

— Та все ж ніколи, тату... — виправдовувався гість із потойбіччя.

Тищенко завважив подумки, що "тату" в нього прозвучало природно і щиро. Тим часом із псом коїлося щось недобре — він поривався до літнього чоловіка, а тоді знову відбігав і злостиво гавкав. І весь час, поки йшли до гуртожитку, він не перетинав зачарованого кола радіусом десять метрів, в центрі якого був Булига-Компанієць. На подвір'ї господар зробив спробу прищепити повідок, але собака не дався. І в ліфт не зайшов, як його не заманювали.

До Тищенка, що залишився на автостоянці, підійшов водій-секретар. Кивнувши на пса, сказав:

— Собаку не обдуриш.

Десь поряд теленькнуло, Панас Дряпун кинувся до своєї машини і взяв телефон. Послухавши, сказав:

— Гаразд. — І до лже-Каламуса: — Вас просить зайти Іван Іванович.

Стіл у номері керівника Центру перевтілення був накритий на дві персони. Тищенкові, життя якого проходило здебільшого на колесах, довелося скуштувати дорогої ресторанної кухні, але те, що він побачив на столі Івана Івановича, потьмарило бачене доти. Це був великий набір

страв від червоної зернистої ікри до ананасів. Окремо стояла проста тарілка зі шматком чорного хліба й порожньою чаркою.

— Сідайте, — запросив господар. — Ви сьогодні втратили багато сил... Але справа не в тім... — Він розкоркував пляшку і, наповнивши спершу чарку, що стояла на тарілці, налив потім лже-Каламусові й собі. Кивнувши на стіл, мовив: — Це щось мовби поминки. Минуло дев’ять днів відтоді, як один молодий чоловік добровільно зрікся цього світу в ім’я великої мети. Я не можу сказати "земля йому пухом", бо тіло його поміж нас. Але я обіцяю докласти всіх зусиль, аби повернути його в наш світ. Сподіваюся, він таки залишиться нашим... — Іван Іванович приклав до вуст келих; він, здавалося, не випив, а вицідив рідину крізь зуби.

Вже коли покінчили з борщем і присунули тарілки з відбивними, озвався знову керівник Центру перевтілення:

— Щось у цьому є аморальне. Ми з вами поминаємо, а батько того, кого поминають — ні сном, ні духом...

З вулиці долинуло виття. Лже-Каламус підвівся й визирнув у вікно. На набережній у трояндових кущах лежав мурий пес і, задерши голову, тужливо завивав. Він дивився на вікна Компанійця.

— Такса Родіона, — мовив лже-Каламус.

— Старий уже собака, — відказав Іван Іванович. — Змалку в них.

— Він не визнав теперішнього Родіона.

— Я все бачив з балкона. Цікаво, що його бентежить — чужа сутність?А чи душа Родіона, котра, за повір’ям, з’являється на дев’ятий день поміж людей.

— Гадаю, те повір’я не безпідставне, — мовив лже-Каламус, знову сідаючи до столу. — Особа… е-е. Компанієць відчув його.

— Як саме? — булькаті, вже посоловілі очі господаря враз стали допитливими.

— Ну, Компанієць запевнив, що ВІН тут. А яким чином йому стало про те відомо, не сказав.

Іван Іванович узяв пляшку і знову наповнив келихи — лже-Каламусів і свій. Довго дивився на чарку, що стояла на тарілці зі шматком чорного хліба, а тоді підвів очі і став ніби шукати поглядом щось під стелею.

— Авжеж, він десь поряд, — мовив. — Родю, якщо ти тут, — дай якось знати.

Вони довго дослухались, але, крім виття собаки та гудіння буксиру, що тягнув баржу на річці, нічого не почули.

Після другої Тищенкові стало жарко, він зняв піджак і попустив краватку. Івана Івановича теж розморило; батист сорочки прилип до тілистих волохатих грудей; на обличчі з великим носом поблискували рясні краплини поту.

— Інколи мені стає страшно, — звірився він. Ну, через те, чим я ото займаюсь. Не людське то діло.

— А чиє?

— Вселенського Розуму. Духу. Та тільки не людини.

— І давно ви цим?.. — поцікавився лже-Каламус.

— Можна сказати, з юних літ. Господар підвівся і, вийшовши на хвилину в спальню, виніс звідти фотокартку в рамці. — Ось, це вона штовхнула мене на гріх.

На фото було миле дівоче личко в обрамленні чорного волосся. Такі зачіски дівчата носили ще в пору Тищенкової юності, як і картаті сукні, зав’язані стрічкою під саму шию. Дівчина не була красунею, але в погляді виразних карих очей світилася доброта й лагідність.

— Коли я про те довідався, мене покинув розум. У свідомості спалахнули картини катастрофи, якої я не бачив. Я немовби зловив відеохвилю моєї нареченої — ну, все те, що вона бачила, чула і відчувала в мить, коли заклинило одну з турбін літака. Кажуть, близькі люди в критичний момент відчувають небезпеку, яка загрожує іншому. Я такого не відчув, а всі ті видіння промайнули в моїй свідомості десь за тиждень по тому, як сталася авіакатастрофа. Але коли згодом у пресі з’явилися матеріали комісії, котра досліджувала причини аварії і подальші дії екіпажу та пасажирів, то все те дивовижно збігалося з моїми видіннями... Із психлікарні, де мене місяць обстежували, я виніс довідку про одужання і впевненість, що на Землі, крім гравітаційного, електромагнітного, акустичного та інших полів, існує ще інформаційне поле — так би мовити, відеозапис усіх подій, які тільки трапляються в нашому світі; незнищенний архів; пам’ять Вселенського комп’ютера. Потім прийшло і розуміння сну, як виходу на час людської сутности з матеріальної оболонки. Правда, я й зараз не можу сказати, як те відбувається: чи сутність людини виходить в інформаційне поле, а чи пасма того поля пропливають повз людську сутність, котра вийшла з плоті. Мабуть, і так, і так залежно від індивідуальности. Вже тоді, будучи випускником біофаку, я збагнув усю мінливість і тимчасовість матеріального і незнищенність, вічність духовного, — Іван Іванович перехрестився. — Нехай мені пробачать класики "Порядку"... Але те, що ми з вами сидимо за одним столом — прямий доказ на користь моєї концепції.

— В наш час такі слова вважалися великою крамолою, — озвався лже-Каламус.

— Знаєте, навіть ортодокси від теології під натиском нових знань змушені вносити корективи в церковні догми. А "Порядок", хоч би що там казали, організація світська. Отож нічого дивного, що саме ця асоціація асигнувала мої розробки. Але то сталося набагато пізніше... — Господар потягнувся знову до пляшки і точно віддозував по півкелишка собі й гостеві. Тоді длубнув виделкою кружальце лимона. — Не ідеї рухають прогресом, а почуття, — сказав він, кривлячись від кислого, — почуття любові, зненависті, бажання помсти. Чого далеко ходити — перший засновник "Порядку" не створив би свого вчення, якби не прагнув помститися за смерть брата. Всепоглинаюче, всеохопне почуття ненависті стало імпульсом і рушієм усіх вчинків цього чоловіка. Мою ж життєву домінанту визначила велика любов до дівчини, — Іван Іванович кивнув на портрет, що стояв посеред наїдків. — Я не міг уявити її мертвою. Це тоді мені прийшла в голову думка про незнищенність душі. Я поклявся — а це могло прийти в голову тільки психічно хворому — що поверну її. Під клятвою, що я дав собі у психлікарні, проходить усе моє життя... Спершу я зібрав з усіх-усюд таких самих божевільних, як сам, потім, висмоктавши з них усе потрібне, правдами й неправдами спекався їх. Тепер я володію механізмом комунікації між нашим і потойбічним світом. Я один — більше ніхто. Вся теорія, схема приладу — ось тут, — він торкнувся пальцем голови. — Якщо прилад вийде з ладу — полагодити його зможу тільки я один. Такий стан речей влаштовує і керівників "Порядку", адже все замикається на одній людині і отже, виключається будь-який витік інформації.

"Ще один, одержимий месіанством", — подумав Тищенко, а вголос сказав:

— А вам не спадало на думку, що ви тільки виконавець волі Вселенського Розуму? Адже події, що відбуваються в матеріальному світі, вже давно змонтовані у вигляді польових програм. І отже, всі ваші дії давно запрограмовані.

По цих словах Тищенко знову завважив ув очах керівника Центру вже не просто допитливість, жадання знати.

— Це щось нове, — мовив той. — Навіть Панас Дряпун мені такого не казав.

— Може, я й помиляюсь. Мені там не довго довелося побувати. Гадаю, Компанієць пояснить краще.

Тим часом завивання за вікном перейшло в скавуління, водночас почулися голоси на сусідньому балконі. До Івана Івановича і його гостя долинули окремі уривки речень, за якими можна було вгадати батьківські напучування і пораду одружуватися та не "дурити дівчині голову". А потім сталося дивне: пес враз змовк і водночас на двох чоловіків, що сиділи за столом, війнуло протягом. Вони подивились один на одного збентежено. Адже протягу насправді не було: фіранки на вікнах навіть не хилитнулись. Це було щось, що торкнулося не матеріального тіла, а ковзнуло по їхніх аурах.

— Він таки був з нами, — пошепки сказав Іван Іванович, і в очах його спалахнув вогонь божевільного.

— Скоріше за все він був біля свого батька. Та й тіло його там.

— Мабуть, що так. Але ж і з нами він побував.

По часі Іван Іванович і лже-Каламус стали свідками, як батько Компанійця безуспішно намагається загнати собаку до свого авто. Йому пощастило те зробити тільки по тому, як молодий лже-господар таксі, обійнявши на прощання літнього чоловіка, зайшов у двір готелю-гуртожитку.

Несподівано керівник Центру сказав:

— Послухайте-но, якщо те, про що ви оповіли.., ну, про польові програми... правда, то виходить, що минуле — не те, що було, а те, що буде. А відтак у нас хибне уявлення про напрямок часу. Ми в нашому матеріальному світі бачимо лише його дзеркальне відображення, і всі свої умовиводи про буття робимо на помилковому твердженні. Час тече не з минулого в майбутнє, а навпаки.

— Хто зна, — відказав лже-Каламус. — Може, все відбувається так, як ви кажете, а, може, й на перетині двох часових векторів: нашого — матеріального, й потойбічного — польового. Для матеріальних об’єктів час плине так, як ми його розуміємо, для того ж світу — навпаки. Тобто польові програми подій, підготовлені Вселенським Розумом, накладаються на їхні матеріальні форми, і це — сьогодення. Для матеріальних об’єктів (у тому числі й живих) час тече з минулого в майбутнє, для подій же — з майбутнього в минуле. Звісно ж, із нашої точки зору. Отже, кожна подія відбувається на перетині двох часових векторів — земного й потойбічного.

— Досить глибоке мислення, як для Каламуса, — зауважив Іван Іванович.

— А що, Каламус — дурень?! — зіграв ображеного Тищенко.

— Ну, ну, — схаменувся господар. — Ви ж у минулому керівник держави... Мислите ж як сучасний науковець.

— Оцей, у плоть якого ви мене втілили, мав вищу інженерну освіту і залишив мені сучасні знання.

— А-а, так, так.

— Ви поклялися, що повернете у цей світ свою... — нагадав гість, кивнувши на фотокартку.

— Так. І я вже до цього готовий. Але мушу подолати дві проблеми: розшукати жінку — її родичку або близьку подругу. І не будь-яку, а таку, енергетичний кокон якої піддавався б розвтіленню. Доки метод не було апробовано, я цим не займався. А тепер, коли повернувся Дряпун, Особа, ви... Коли вже всі сумніви позаду...

— Минуло багато років, — зауважив лже-Каламус. — Де ж ви знайдете жінку, котра добровільно погодилася б поступитися своєю чергою жити? Та ще таку, яка відповідала б отим вимогам?

— Справді. Це важко. Я вже не кажу про те, що жінка та мусить бути хоч трохи схожою... — Іван Іванович похилив голову і довго мовчав. Він, здавалося, забув про гостя. Та нарешті озвався: — Мені вже скоро півсотні. Отже, і її я мусив би втілити в плоть відповідного віку. Принаймні тіло вісімнадцятилітньої дівчини не підійде.

— Авжеж, — погодився лже-Каламус.

— Останнім часом почастішали випадки самогубства, — провадив тим часом господар, — надто серед жінок. Про це не пишуть у газетах, але реєстрація ведеться. На жаль, самогубці віддають перевагу газові. Та дехто з них усе ж послуговується мостом і річкою.

— Ви думаєте, що людина, доведена аж до такої крайності, буде спроможна вас зрозуміти?

— А це залежатиме від мотиву самогубства. Он родич Панаса Дряпуна, який, до речі, і не думав добровільно покидати цей світ, погодився віддати життя в обмін на волю для двох своїх однокамерників.

— Він був політичний. А там діють інші чинники.

Тищенко раптом відчув, як затьмарило йому свідомість. Давався взнаки удар по голові. До горла підступила млість. Помітив переміну й господар.

— Вам зле? Ви аж пополотніли, — зауважив він стурбовано. — Може, таким людям як ви... ну, я маю на увазі тих, які повернулися звідти, не можна пити?

— Справа не в випитому. Той же торохнув мене дошкою, мало не вбив. Струс мозку. А при струсові, мабуть, не можна спиртного.

— Ну, то підіть приляжте, — запропонував Іван Іванович.

Його не полишало відчуття роздвоєности. Здавалося, він бачить ті самі вулиці міста очима дитини і водночас старого. Те дитинча дуже швидко зросло і постаріло, і так само швидко змінився навколішній світ. Він упізнавав старі будинки з колонами й портиками і не впізнавав нових — позбавлених будь-якої архітектурної атрибутики: його дивували цілі потоки автомобілів і велика кількість людей. Але він орієнтувався і знав, куди йде... В "Міськдовідці" йому написали адресу людини, якою він цікавився.

Подорож була коротка. Він висів з переповненого тролейбуса біля будинку, який називали "Китайським муром". То була десятиповерхова споруда, що тяглася вздовж річки на добрий кілометр. Відшукав потрібний під'їзд, піднявся ліфтом на шостий поверх і впевнено подзвонив. По хвилі за дверима почувся чоловічий голос:

— Хто там?

— Служба газового господарства, — відповів він.

По довгому клацанню замками двері відчинив старий років на сімдесят.

— Тут живуть Каламуси? — поцікавився.

— Тут мешкає Каламус, — відказав старий. У голосі хоч і не було видимої гордості, проте відчувалося, що чоловік знає ціну своєму прізвищу.

— Мені треба оглянути газову плитку.

— У мене давно вже електрична.

— Тоді тягу й димохід, — сказав він, насуваючись на діда.

До кухні, з якої пахло борщем, не дійшли; він ударив господаря по голові; кулаком зверху вниз, як молотком. Хруснули шийні хребці, старий захарчав і повалився. Він був середнього зросту й статури, мав непропорційно велику голову, вкриту ріденьким сивим волоссям. Старий чоловік, з усього, боявся нападу, бо до внутрішнього боку дверей було пригвинчено хитромудрий замок, зроблений на спецзамовлення.

При вигляді старого, що конав на підлозі в сінях, ЙОГО пройняло радістю, навіть з’явився святковий настрій. З тим він і прокинувся... Смеркалось. Погойдувались фіранки від свіжого вечірнього вітерця. Тищенко лежав одягнений на дивані. В сусідній кімнаті чулася тиха розмова. Відчуття небезпеки минуло одразу з усвідомлення того, хто він є насправді. Той, хто побував у його плоті, підставив батька "Експарки" двічі: в "Міськдовідці" могли засвідчити його — Тищенкову особу; в квартирі, де сталося вбивство, на ручках дверей залишилися відбитки його пальців... Голова боліла, але вже не так, як раніше. Він мацнув тім’я і виявив величезну гулю. Тим часом крізь прочинені двері долинали слова Булиги-Компанійця:

— ...Батькові щось у мені не подобалося. Навряд щоб він відчув підміну, але я кілька разів ловив на собі його пильний погляд. Гадаю, то

була недовіра на інтуїтивному рівні. А може, його збивала з пантелику сутність сина, котра весь час була біля нас.

— А як ви дізналися, що сутність Родіона біля вас? — поцікавився Іван Іванович.

— Гм, дізнався... Ну, як залізні ошурки знають, що поряд магніт? Відчував вібрації його енергетичних оболонок. Інколи навіть здавалося, що тілом керую не я, а він, як другий пілот, котрий бере на себе управління літаком. Він і зараз десь тут, але його увага розсіюється між тілом, що йому колись належало, рідними — батьком, матір'ю, Надією, та й, мабуть, Полканом — псом. Він бачить їх усіх одночасно. До речі, пес сприйняв його як покійника... Вас мусить це зацікавити. Здається, тварини наділені здатністю бачити сутність.

Крім Булиги-Компанійця та керівника Центру перевтілення, за столом сидів також Панас Дряпун. Уздрівши в дверях лже-Каламуса, господар ураз змінився на обличчі.

— Ну, як вам? — поцікавився стурбовано.

— Струс мозку. Минеться, — відказав лже-Каламус, мацаючи голову. — Поїду додому.

— Давайте вже, коли ми всі тут, повечеряємо разом, а тоді — по барлогах, — запропонував Іван Іванович, сягаючи рукою до пляшки.

Тищенкові впала в око дивна, майже родинна, прихильність керівника Центру до тих, кого він повернув з потойбіччя. Мабуть, він вважав себе їхнім творцем і водночас богом. Тищенко завважив також, що, поки він спав, на столі поміняли страви. Тепер тут парувала щойно принесена печеня, стояв довгастий таріль з осетриною, паштет із печінки, притрушений тертими жовтками. А замість горілки з'явилася

"калганівка". До того ж стояли чотири прибори. Завваживши, що Тищенко розглядає етикетку на пляшці, Іван Іванович сказав:

— Та сама... У ваші часи полюбляли цю настійку. До речі, вона має лікувальні властивості.

"В наші часи, — подумав Тищенко про свої студентські роки, — в пошані був дешевий "Портвейн".

5

Вони збочили з центральної магістралі на дорогу, що вела в балку під знак "в’їзд заборонено". Озвався Панас Дряпун:

— Пам’ятаєте, колись у пресі промайнула інформація про те, що буцімто на деяких ділянках метроплітену водяться пацюки завбільшки з великого собаку — мутанти звичайних щурів, які до того ж наділені розумом і блискавичною реакцією, а плоть і кров їхні настільки отруйні, що навіть дотику до людського тіла досить, щоб викликати параліч і смерть. Так, то була звичайна газетна "качка", покликана відбити цікавість до підземелля. Мушу сказати, засіб виявився дієвим. По тому не було зафіксовано жодного випадку проникнення в господарство метрополітену.

Попереду з’явився аркоподібний отвір у пагорбі, закритий гратчастими воротами. При наближенні водій натис на панелі клавішу радіозамка і ворота розчинились. Спалахнули фари, машина гулькнула в тунель. Від пітьми, що її пронизували потужні струмені світла, Тищенкові стало не по собі. Цією дорогою його — бранця — везли в критому фургоні "Меблі". Тим часом вони виїхали на підземний майдан, обіч якого проходила і губилася в глибині тунелю колія електрички. Ні критої машини, ні трупів уже не було; від місця вчорашньої драми залишилися тільки присипані піском плями на бруці.

— Шкода оперативника, — озвався Панас Дряпун, покосившись на металеві двері камери. — Чесний був хлопець.

— І дужий… — додав Тищенко, мацаючи на маківці гулю.

Панас поставив машину перед самими дверима, і, висівши, показав супутникові йти слідом. Вони пішли вузеньким хідником увздовж колії. Якби нагодилася електричка, то їм довелося б притискуватися до стіни, аби не бути збитими. Ніби вгадуючи занепокоєння свого товариша, водій-секретар заспокоїв:

— Поїзди тут не ходять. До речі, легенда про пацюків підігрівається адміністрацією метрополітену; робітники-путівці не виходять на маршут без супроводу автоматників.

Вони йшли хвилин із десять, освітлюючи дорогу ліхтариком. Це був звичайний вибитий у породі і закріплений арковим кріпленням штрек. Раптом Дряпун, котрий ішов кроків за п’ять попереду, зник. Лише бліда пляма світла свідчила, що він повернув праворуч. То виявився ходок, висотою в зріст людини і не більше як півметра завширшки. Тищенко терся об нього плечима. Свіже повітря свідчило про добру вентиляцію. По чверті години Тищенко відчув якесь здригання масиву. Скоро він збагнув: десь попереду — великий тунель, і в ньому бігають електрички. Між тим промінь світильника вперся в глуху стіну. Здавалося, прохідники колись не дорубали ходок. Та, як виявилося, то була не стіна, а двері; закамуфльовані під пісковик, у якому пролягла штучна катакомба. Струмінь повітря тягнув з гратки над дверима. Панас щось там натис — і двері відчинились.

Вони опинилися в слабкоосвітленому холі, від якого відходив довгий (кінця не було видно) коридор. Двері ходка були так щільно припасовані, що коли водій-секретар їх зачинив, то на тому місці не проглядалося жодної шпарини.

— Отут їх і утримують, — сказав Панас, прямуючи в коридор.

Довкіл угадувалась якась обжитість, хоч не видно було жодної людини. Панас, якому, вочевидь, доводилося тут бувати, підійшов до перших на їхньому шляху металевих дверей. Якийсь час спостерігав у вічко, а тоді запросив Тищенка. В низькій камері, площею 10-12 квадратів сиділо й лежало шестеро чоловіків різного віку. Їх не можна було назвати виснаженими, хоча лиця вони мали бліді; голови в них були голені. Якби не низька стеля, камера нагадувала б кімнату гуртожитку — стіл, стільці, ліжка, правда, в два яруси. Коли Тищенко відвів очі від вічка, Панас сказав:

— Бачили?

— Ну...

— Нічого ви не бачили. Цих людей на світі не існує.

Тищенко подивився на нього уважно, очікуючи пояснення.

— Їх давно розстріляли, а докумети — ну, там кримінальні справи, протоколи про винесення вироків — здали в архів.

— Що це за люди?

— Переважно вбивці. На кожного з них суд не знайшов навіть найменшої пом’якшуючої обставини.

— Вони знають, що ми тут? Ну, ми ж розмовляємо...

— Ні. Двері звуконепроникні. А у вічко можна бачити тільки з цього боку. Ходімо.

Вони вже поминули з десяток таких самих дверей, які були з обох боків коридору, коли водій-секретар знову припав до заскленого кружальця, а тоді запросив і Тищенка... В камері два на два метра на підлозі, на купі якогось лахміття, сидів великої статури чолов’яга з низьким чолом, широкими вилицями і немовби сплюснутою головою й дивився прямо у вічко. Тищенкові від того погляду стало не по собі. То був погляд самого страждання. Панас, завваживши на лиці свого товариша співчуття, сказав:

— Що, шкода?

— У нього жалісний вигляд. За що його — в карцер?

— Це не карцер, — відказав Дряпун. — Цього брахіцефала тримають окремо. У нього сильно розвинений канібальський комплекс. Надто в темряві... Якби його помістити в камеру, ну, хоча б у ту, в яку ми з вами перед тим заглядали, він передушив би там усіх і повипивав би їхню кров. Це — людина-вампір.

— Але ж йому далеко за сорок. Він що, все життя вбивав?

— За п’ятдесят, — виправив водій-секретар. — А вбивав він тільки тоді, коли був абсолютно впевнений, що його не викриють... Не плутайте, це не псих, якого можна вилікувати. Це, так би мовити, брак природного втілення. В немовля ввійшла не людська, а якась інша, скоріше за все, звіряча, сутність. Може, гієни, може, кажана-вампіра, а, можливо, і якоїсь неземної сутності. — Завваживши на обличчі Тищенка скептичну посмішку, Панас пояснив: — Народження відбувається в океані Вселенського Духу. Як правило, в щойно виготовлений скафандр, яким є немовля, втілюється відповідно людська сутність, але бувають непорозуміння... До речі, отой, — він кивнув на двері, — знає, що ми тут. Не чує, не бачить, а знає.

Тищенко знову припав до вічка і цього разу теж зіткнувся, як йому здавалося, поглядом із чоловіком, що сидів у камері. В чорних очах бранця було благання, молитва, і водночас — сильна воля, якій хотілося коритись.

— Годі вже, годі, — усміхнувся Панас. — Чого доброго загіпнотизує.

Вони поминули ще кілька дверей. Періодично відчувалося здригання масиву і рух повітря: то пробігала десь електричка. Водій-секретар зупинився перед дверима, позначеними білим хрестиком, зазирнув усередину і сказав:

— Цей недавно загинув.

— Розстріляли? — поцікавився Тищенко, також зазираючи у камеру.

— Ні, таки загинув, — відказав Дряпун.

За півсотню кроків "гід" перейшов на протилежний бік коридору і знову подивився у вічко однієї з камер. Тоді поступився місцем біля дверей "екскурсантові". Там була вродлива жінка в легкому халаті в червоний горошок; на лебединій шиї красувався разок червоних коралів. Вона мала довге хвилясте волосся кольору каштану або чорної кави. Хоч на ній не було й сліду косметики, але губи, брови, повіки чітко вирізнялись, ніби їх було підведено. Її можна було б назвати красунею, якби не дещо холоднуватий вираз обличчя. Здавалося, в камері сиділа лікарка або науковець, а може, й доцент вузу; їй було років тридцять п’ять. На столі камери-одиночки лежав стос паперу і якісь журнали. Бранка то підводилася з-за столу і походжала по камері, то знову сідала й щось писала.

— Гарна жінка, — зауважив Тищенко.

— Дуже, — погодився Панас, відходячи від дверей і продовжуючи маршрут.

Тищенко вже хотів був поцікавитися, що то за одна, але товариш його випередив.

— Отой, що загинув, був сексуальним маньяком. З тих, котрі гвалтують жінок, а тоді забивають. Здоровенний бугай! Життєвою домінантою його був секс. Всі вчинки, устремління його зводилися тільки до одного... В усьому іншому його знали як звичайну людину і кваліфікованого майстра по налагодженню побутової техніки, веселого в компанії. Тільки одну ваду мав — не визнавав сексу без садизму. Як не дивно, він не побивався надто, коли йому присудили вишку. І навіть не дуже зрадів, коли його, замість того світу, спровадили сюди. Найгірше для нього почалося потім, коли він залишився сам на сам у камері. Він відмовлявся від їжі, погрожував вчинити над собою каліцтво або й покінчити з життям, якщо йому не приведуть жінку. Клявся, що не зробить їй нічого лихого. Ну, ми вирішили піти назустріч. Шкода було здорової людської плоті, яку він міг занапастити, покінчивши з собою. Отож і привели йому оту красуню, котру ви щойно бачили... За її згодою, звісно. Чому саме її? Тому, що вона теж страждає подібним комплексом. Ну, не зовсім таким. У того садистичний комплекс пробуджувався після парування, а у неї в момент оргазму. До суду вона кількох чоловіків покалічила, а кількох заколола швайкою в спину... Перед тим як завести її в камеру, її обшукали ретельно; навіть сережки познімали. Але й це не допомогло. В найкритичніший момент вона приловчилась і вхопила того бугая-партнера зубами за горлянку. В мікрофоні, що їх встановлено в кожній камері, навіть почувся хрускіт борлака, а потім якесь клекотання. Врятувати його не змогли.

— А що то вона пише? Покаяння?

— Ні. Вона знає, що їй звідти не вийти. На столі в неї нотний папір. Вона пише музику — ліричні пісні. До речі, досить непогані.

— Боже, чого тільки не буває поміж людей! — вихопилося в Тищенка.

— Не дивуйтесь, — мовив Панас. — Те, що ви побачили — очевидне. А скільки такого, чого не побачиш!? У темних закутках кожної сутності причаївся звір.

Якийсь час вони мовчки йшли коридором. На жодних дверях не видно було ні замка, ні навіть щілини для ключа.

— Двері відмикаються з пульту управління, — відповів на запитання Тищенка водій-секретар. — Згодом пояснив: — Усім цим хазяйством заправляє один чоловік, який зветься оператором. Точніше, двоє — змінники. Їм добре платять за роботу, а ще більше — за мовчання. Міняються вони через три доби. О третій ночі, коли не працює метро, змінник під’їздить сюди на вагон-дрезині, привозить провізію, а натомість забирає контейнер з покидьками. Тоді йде в апаратну, перевіряє роботу всіх систем, ну, сигналізацію, кондиціонування в камерах, магнітні засуви на дверях і таке інше, розписується в журналі і тоді вже відпускає змінника. А той сідає на дрезину і відганяє її в належне місце. Вже інші люди — не втаємничені — виймають з контейнерів пластикові пакети і направляють на спалення, а в день і час, коли настане зміна чергових, в дрезині вже стоятимуть запломбовані контейнери з продуктами. Надійність такого способу охорони господарства зростає ще й завдяки тому, що службу несуть два брати-близнюки, яких і рідна мати не розрізнить. З одного боку кожен дбає про іншого, як про себе, і, отже, виключається найменша халатність, з іншого — нічні чергові метроплітену вважають, що на дрезині відбуває, а потім повертається той самий чоловік.

Тим часом попереду вже вгадувалася глуха стіна — кінець коридору.

— Ага, — похопився Дряпун і повернув до дверей. — Цікавий суб’єкт. Подивіться.

Тищенко, припавши до вічка, побачив худого чоловіка в розтягнутій тільняжці і трусах, котрий лежав на ліжкові й читав газету. Здавалося, він щойно повернувся з роботи і, знявши верхній одяг, приліг відпочити.

— Цей чоловік передбачив, як він твердить, занепад і деградацію "Порядку"; навіть рік назвав. А головне — примудрився своє передбачення опублікувати. Суд співголів виніс йому смертний вирок. Вже й акцію з ліквідації були розробили, але один з чільних людей порадив зачекати й порішити пророка після того, як мине термін пророцтва. Ось його сюди й спровадили. Для рідних і близьких він просто зник, як зникають у всьому світі тисячі людей. Його прізвище й тепер ще значиться в службі розшуку… Зрештою, як і двоє його сусідів. — Панас підійшов до останніх дверей у коридорі. — Цих також розшукують. Вони не повернулися з відрядження.

У просторій камері сиділи двоє: один — огрядний, з густою, завитою каракулем сивиною і лупатими очима. На ньому була жилетка, одягнена на голе тіло, і картаті піжамні штани. Він щось розповідав чолов’язі дистрофічного вигляду з жовтим нездоровим обличчям. На вигляд їм було по сорок п’ять. Тищенко завважив, що ці двоє не дуже переймались обставинами, в яких опинились. Дистрофічний уважно слухав, почухуючи волохаті груди; він був у майці й теж піжамних штанях, і сидів на ліжку, прихилившись спиною до стіни.

— Колеги Івана Івановича, — пояснив Дряпун. — Іронія долі: ідея створення закладу, — він окинув поглядом коридор і дві галереї дверей, — належить цим двом. Вони вважають, що, вбиваючи покручів, суспільство підкладає свиню своїм нащадкам. Чим більше їх уб’ють, тим більше злочинних сутностей опиниться у потойбіччі, а відтак тим більше їх втілиться природним шляхом у прийдешніх поколіннях. Цих — бракованих, як вони вважають, слід якомога довше тримати в їхніх теперішніх тілах. А буде винайдене безсмертя, то зробити їх безсмертними.

— Цікава теорія, — усміхнувся Тищенко, поступаючись місцем біля дверей. А як вважаєте ви? Адже вас повернули неприродним шляхом і, отже, автоматичного блокування пам’яти не сталося. Таким чином ви можете підтвердити або ж не підтвердити.

— Та вони мають слушність, — сказав Панас Дряпун, припадаючи до вічка. — Але їх посадили не за це. Вони зайві свідки перевтілення. Якщо таємницю знають двоє — вона під сумнівом, якщо ж нею володіють троє — то це вже не таємниця. Сперше їх збиралися ліквідувати так само, як і пророка, але добра душа, Іван Іванович, а він уже на той час став володарем сірого кітеля, виклопотав їм тут камеру. Це найбільше, що він міг для них зробити.

Коли стали повертатися назад, Тищенко завважив, що відстань між дверима значно перевищувала ширину самих камер. То були вирубані в породі порожнини. Вони вже були на півдорозі до холу, коли водій-секретар спинився біля одних з дверей і порадив Тищенкові зазирнути… В камері сиділа дівчина років двадцяти п’яти. На ній була біла блузка й руда спідниця; на ногах золотим шитвом поблискували черевички чи пантофлі. Бранку не можна було назвати красунею, але ніжне личко в обрамленні прямого чорного волосся робило її привабливою. Вона підвелася зі стільця, потяглася, розминаючи суглоби, і Тищенко побачив стрункy постать, повненькі ідеальної форми перса, красиві довгі ноги.

— Що там? — почув він за спиною голос Панаса.

— Дівчина. Нічого собі, симпатична…

— То не дівчина, — сказав Панас, — то хлопець.

Тищенко поступився місцем біля дверей, пропонуючи переконатися вочевидь, що то справді дівчина. Але його супутник тільки посміхнувся.

— У тому гарному жіночому тілі живе чоловіча сутність... Так ось, він, я маю на увазі не тіло, а дух — втім, це сталося таки з допомогою тіла, — вбив свою кохану і її нареченого. З ревнощів... Вони дружили з дитинства, ходили в одну лазню, часто спали в одній постелі. Дівчина навіть не здогадувалася, хто була насправді її подруга. Коли ж та, справжня, виросла і закохалася в ровесника, для її подруги, чи як його точніше назвати, настали чорні дні. Це була велика драма людської сутности, яка згодом переросла в трагедію. — Панас співчутливо зітхнув. — Нехай вам буде відомо, що в світі таких істот чимало. І вони, як свідчить історія, з’являлися завжди. Чому? Мабуть, усе той же брак природного втілення. А загляньте-но в цю камеру, — сказав Дряпун, прямуючи до сусідніх дверей.

Тищенко припав до вічка і побачив огрядну літню жінку в плетеній кофті, одягненій поверх довгого, в червону гвоздику, халата. Попри теплінь, що панувала в підземеллі, жінка, напевне, потерпала від холоду. Вона мала повне рум’яне обличчя, на якому годі було вгадати настрій або якусь думку. Це було обличчя, яке в однаковій мірі могло належати директорові банку і наглядачці в жіночій в’язниці.

— Пересічна баба, — озвався Тищенко. — Ладен побитися об заклад — неосвічена й обмежена, а балакає сленгом.

— Ви — неабиякий фізіономіст, — сказав Дряпун. — Вона, справді, неосвічена й обмежена, але не одна баба, а дві. У гладкому тілі містяться дві жіночі сутності, до того ж підлі й підступні. На рахунку цієї дуалістичної негідниці — три загублених людських життів. До речі, між тими двома точиться постійна ворожнеча. Але сама жінка, мабуть, того не знає.

— Послухайте, якщо лесбіянка могла висповідатись, то звідки вам відомо те, чого не знає сама ота нещасна? — не без іронії в голосі поцікавився Тищенко.

— Треба б вам послухати записи її снів... Ну, не самих снів, а те, про що вона балакає, коли спить. Завжди чути два жіночі голоси. Один високий, як у дівчини-підлітка, і, до речі, завжди агресивний, другий низький, злостивий, як у жінки, котра любить побурчати. Жодного разу не було випадку, аби втрутився третій голос. Ті два голоси виказали не тільки таємницю всіх трьох убивств, а й оповіли тонкощі злочинних намірів, які, до речі, не відрізнялися оригінальністю, хоча й довго виношувались — чоловіків банально труїли пацючою отрутою. Власне, це й навело експертів-криміналістів на думку про умисне вбивство. Першого чоловіка, як видно з тих балачок, вони не поділили між собою. Як це? Я не можу пояснити; другого за те, що він виявився бабником і, отже, зраджував їх обох; третього — з метою заволодіти його майном. Це третє вбивство, хоч технічно й не відрізнялося від попередніх, усе ж було найцинічнішим.

— Фактів, що ви навели, замало, щоб інкримінувати людині такі важкі злочини. В середньовіччі це, можливо, й було б теє...

— Авжеж. Слідчі про це не знають. Але вони мали неспростовні докази. Ну, наприклад, склад отрути, яку вони знайшли в її помешканні... Ви, мабуть, знаєте, що кожна хімічна сполука містить певні домішки, залежно від первинної сировини. Так ось, складові отрути були однакові, що в тілі покійних чоловіків, що в самій отруті. Було ще багато інших доказів... Але коли оця потрапила сюди, ми зафільмували її ауру. Там виявилося два кокони енергетичних оболонок. Так що помилки немає.

Завваживши, що Тищенко роззирається довкіл, Дряпун сказав:

— Ви, мабуть, видивляєтесь приміщення оператора? Воно — за холом. Черговий нас бачить — тут усюди сховані об’єктиви телекамер. В норах — теж.

— А як він годує в’язнів? Це ж небезпечно. Один чоловік, хоч би який він був дужий...

— З другого боку камер є паралельний цьому коридору ходок, який з’єднується з кожною камерою віконцем. Система та призначена для вентиляції і водночас для подачі їжі й такого іншого. В камеру оператор не зайде, бо для цього він мусив би спершу відімкнути замок, натиснувши на пульті відповідну кнопку; а це значить, що весь час, поки він ітиме до камери, в’язні по суті будуть вільні. Камеру можуть відімкнути тільки на мою або Івана Івановича вимогу. Але таке траплялося всього двічі: коли ми впустили оту жінку до секс-садиста і тоді, коли витягували його бездиханне тіло. І ще — медична допомога не надається... Та вона їм і не потрібна, бо люди сюди добираються фізично здорові. За винятком в’язнів останніх двох камер. До речі, здоров’я — необхідна умова, щоб тут опинитись. Оце, — водій-секретар показав ліворуч, — чоловіча частина, це, — показав праворуч, — жіноча. І там, і там чимало порожніх камер.

Тищенка раптом пройняло холодом.

— Послухайте-но, виходить, отой слідчий збирався спровадити сюди й мене? — сказав він, тамуючи тривогу в голосі.

Панас Дряпун якийсь час ішов мовчки, а тоді озвався:

— Про цю в’язницю не знає не тільки якийсь там слідчий, а й будь-хто. Втаємничені тільки ми з Іваном Івановичем, голова асоціації та двоє з п’ятнадцяти його співголів. Але одна з цих камер таки призначалася для вас... Ну, не для вас теперішнього, а для того — провідника.

"Воістину сказано: "Не може бути спілки з темним, може бути тільки рабство у темного", — майнуло в голові у Тищенка. Натомість він зауважив:

— А чи не простіше було б порішити?

— Простіше, але недоцільно... Я не сказав вам головного. Оцих, — він кивнув на двері, — доправили сюди не з гуманних міркувань і навіть не за рекомендацією колег Івана Івановича. Все це — матеріал для перевтілення. Якщо хочете — скафандри для сутностей, що їх ми плануємо повернути в матеріальний світ.

— Але ж їх зідентифікують із злочинцями, в тілі яких вони опиняться. І станеться те, що вчора сталося зі мною.

— Не станеться. "Порядок" — це асоціація держав. Ми направимо їх на роботу в такі регіони, де про них і не чули. Ті, — Панас повагався, вибираючи точніше слово, — істоти будуть наділені найвищими повноваженнями. З часом ми замінемо ними всі вузлові посади в суспільстві. Власне, в матеріальний світ прийдуть люди, котрі колись будували асоціацію... Якби про це довідалися опоненти "Порядку", то сказали б, напевне, що суспільством керуватимуть мерці. Казати можна все, що завгодно. А яка в принципі різниця: чи в світ людей будуть штучно повернені сутності, які колись тут жили, а чи вони — ті сутності, втіляться природним шляхом? І так і так відбувається ротація. Свого часу втілилося, можна сказати одночасно, багато душ, які, підрісши, перевернули світ. Але це була щаслива випадковість. Тепер же самопливу не буде. І свідчення тому: ви, я, Особа.

"Все в дусі діяльности "Порядку", — подумав Тищенко. — У потойбічний світ відправлятимуть покручів роду людського, таких, котрі можуть убити одного, двох, десятьох подібних до себе, а натомість повернуть таких, котрі винищать десятки мільйонів".

Вони опинилися в холі, а потім — у вузькому ходку. Панас увімкнув ліхтарик і причинив потаємні двері.

В обмеженому просторі голос Тищенка прозвучав глухо:

— Для подорожі в потойбіччя потрібні добровольці. До того ж такі, енергетичні кокони яких не дуже зріднені з тілом. Чи відповідають цим вимогам ті, кого ми бачили?

— Звичайно, ні. Але Іван Іванович розробляє методу, за якою згоди не буде потрібно. Суб’єкта посадять під арку, ввімкнуть... І грішна душа покине тіло.

— А чи не простіше без арки?

— Ні-і, бо якщо таке зробити із застосуванням, скажімо, дошки, якою вас молоснув слідчий, то можна пошкодити скафандр, якщо ж із застосуванням біохімії, то є загроза зіпсувати систему управління скафандром — ну, нервові клітини там, таке інше. Отже, вміст слід виймати обережно, щоб не пошкодити посудини.

— Припустимо, суб’єкта розвтілили. А як ви знатимете, що в порожній глек повернеться саме та сутність, що вам потрібна? І чи взагалі вона повернеться? — запитав Тищенко.

— Ну, це не складно. Потрібен провідник.

— Оцей, в тілі якого живе моя сутність, ну, Тищенко — він же не сам привів Особу. Її розшукав Компанієць, тобто той, хто добровільно поступився своєю плоттю; по суті, домовився з Особою. А як поведеться сутність, скажімо, людини-вампіра, коли опиниться в потойбіччі? Вона що, кинеться розшукувати потрібну вам людську душу?

— Потрібні нам сутності самі кинуться до нього, — сказав Дряпун.

— До нього кинуться ті рідні й близькі, котрі пішли з цього світу раніше від нього, а не ті, що потрібні.

— Річ у тім, що всі оці покручі, — я не боюся цього слова, — пов’язані родинними зв’язками з тими, хто зустрічатиме, будуть і наші. А вже завдання провідника — дати їм знати, що від них вимагається.

Вони вийшли з тісного ходка в тунель, де пролягала залізнична колія.

Водій-секретар, поводивши променем ліхтарика, сказав:

— З того боку в’язниці є такий самий, але робочий, тунель; по ньому бігають поїзди метро. Сотні тисяч людей проносяться щодня в кількох кроках від в’язниці. До речі, електрички виконують роль поршня в тунелях; у камерах завжди свіже повітря.

Незабаром попереду заясніло. Вони наближалися до підземного майданчика, де стояло авто.

6

Іван Іванович дорожив своїм сталевим кітелем. Гарно скроєна одіж ховала всі ганджі тіла і водночас була ознакою приналежности її власника до найвищої суспільної касти. Навряд чи хтось звернув би увагу на підтоптаного чолов’ягу з широким лицем і невиразними великими очима, якби він був зодягнений, як усі. А ще наказ людини в такому одязі мав силу закону для представника будь-якого рівня влади. Тим-то Іван Іванович, попри демократичний характер і світогляд типового вченого, не розлучався з кітелем навіть у спеку.

Коли Тищенко з Дряпуном увійшли в лабораторію інкарнації, кітель висів на спинці стільця, а його господар, у халаті, сидів біля столу і щось писав. Уздрівши прибульців, керівник Центру підвівся і запитав у лже-Каламуса:

— Ну, як вам наше господарство?

— Точніше — склад скафандрів, — відказав Тищенко. — Розумна ідея.

— Авжеж, авжеж, — погодився Іван Іванович. — А от наповнити ті ємкості змістом, це великою мірою залежатиме й від вас.

Тищенко прикипів до нього очима, очікуючи пояснення.

— Скоро стануть потрібні провідники. Найкращий був отой, котрий поступився вам своєю плоттю. Втім, поступився не те слово... Так от, у кооперативі, де він директував, є ще кілька осіб, що їх можна було б задіяти. Щоправда, зв’язок душі з тілом у них значно тісніший, аніж у їхнього колишнього лідера. Але це — люди з миттєвою реакцією. Крім суворого тестування, їх не раз уже апробовано в надзвичайних ситуаціях. Віталій Тищенко для них — незаперечний авторитет, котрий, до речі, заробив велику суму грошей. Тим людям "Порядок" платитиме стільки ж.

— Та їм можна й менше, — зауважив лже-Каламус. — Нащо марнувати кошти?

— А ми й не марнуємо, — на обличчі Івана Івановича промайнула іронічна посмішка. — Ми перекладаємо гроші з однієї кишені в іншу. Адже "Експарка" тепер наша.

— Ну, ви не дуже... Директор кооперативу — посада вибірна. Якщо мене, тобто Тищенка, переоберуть, то і зв’язок з "Еспаркою" обірветься.

— Хто б то вас переобирав, якщо завдяки вам у банк кооперативу тектиме така грошва?

Тим часом батько "Еспарки" прикидав подумки, кого має на увазі керівник Центру перевтілення. Кілька сот людей обслуги він відкинув одразу. Отже, йшлося про осіб із нечисленої оперативної групи —

"каскадерів". Це були не просто обдаровані, а унікальні люди. Натомість Тищенко сказав:

— Наскільки мені відомо з пам’яті цього ось комп’ютера, — він тицьнув пальцем у чоло, — головною дійовою особою в процесі перевтілення є не провідник, а той, хто поступається своєю плоттю. В нашому випадку це буде істота з підземелля. Яким чином сутність нелюда, опинившись у потойбіччі, знайде собі заміну?

— Нелюд — він тут. А там він — елементарна частка Вселенського Розуму. За законами потойбіччя його зустрінуть сутності рідних і близьких, котрі пішли з цього світу раніше. Складність полягає в тому, щоб залучити в гурт тих, хто зустрічає, потрібну нам сутність. Найновіші досягнення в галузі інкарнації свідчать, що для цього досить накачати людину відповідною інформацією про потрібного нам родича. Ну, всілякими моментами з біографії, там вчинки, не обов’язково моральні... Аби тільки все те врізалося в пам’ять. При цьому використовуються відео— і звукозаписи, фото, листи й таке інше... Збиранням матеріалу вже займаються відповідні органи. Тим часом мізки декого з в’язнів очищаються — їм не дають газет, літератури, не вмикають радіо, вже не кажу про телебачення. На зголоднілий на інформацію мозок буде обрушено лавину фактів із життя родича; пам’ять всотає їх, як губка. З цим свіжим багажем знань ми і відрядимо суб’єкта на той світ. Природно — з провідником.

— Ви кажете, що інформацію збирають відповідні органи. Виходить, що про в’язнів знаємо не тільки ми.

— Ні. Про мешканців підземелля збирачам матеріалу відомо тільки те, що їх розстріляно. До речі, там усе чисто... Ну, протоколи розстрілу і таке інше, все, як належить...

— А як провідник, який вперше опиниться в потойбіччі, розпізнає поміж кількох сутностей саме ту, яка потрібна?

— Ну, в потойбіччі таємниць немає і кожну сутність можна розпізнати.До того ж провідника так само накачають інформацією... Але ми ухилились від теми. — Керівник Центру підвівся, і, смикнувши за лискучу сріблясту запону, що розділяла кімнату на дві частини, пішов углиб, де був великий телеекран. Дістав із фільмотеки касету і поставив її в гніздо відеоапарату. Перед тим, як натиснути на клавішу, кивнув Тищенкові і Дряпунові на стільці. — Сподіваюсь, у ємкості, яку ви зайняли, зостався в мозкові й відбиток пам’яті її власника, і вам не треба буде пояснювати, хто є хто в цьому відеопоказі, — звернувся до Тищенка.

На екрані з’явився волейбольний майданчик і дві групи спортсменів. Якийсь час невидимий оператор знімав гру обох команд, та поступово "око" кінокамери змістилося в один бік, до команди, що складалася з різних за зростом гравців: тут були двометрові велетні й коротуни. Але майстерність гри від "зростового нестандарту" ніскільки не змінилась.

Це був злагоджений механізм, у якому кожна деталь чітко виконувала свою функцію. Тищенко побачив там і свою постать — вайлувату в стані спокою і блискавичну в рухах. Був там і Хома Булига.

— У вас у пам’яті є ця гра? — почув лже-Каламус.

— Так. Це "Експарка" грає зі збірною міста. Тоді була нічия.

— Дуже добре, — вдоволено мовив Іван Іванович. — Пам’ятаєте всіх, хто на полі?

— Так.

— І могли б сказати, хто чого вартий?

— Авжеж. Найспритніший — отой худий, як жердина — Хома Булига. Але він загинув під час гасіння пожежі в лісі. За ним іде невисокий на

зріст хлопець — Куляба Андрій. О! Дав пас велетню... Очко! Так отой хлопчина часто розробляє найнебезпечніші акції і сам бере в них участь. Він наділений здатністю передбачити подію і підготуватися до неї. Звісно, передує тому детальне вивчення обстановки та моделювання її в різних варіантах на комп’ютері. Але для нашого діла, мабуть, значення має тільки гострий розум, блискавична реакція та інтуіція.

— Саме так, — сказав господар відеозали і клацнув тумблером на панелі.

Враз постаті спортсменів оповилися променями. Ті ореоли рухалися разом з тілами, немов дивовижні об’ємні тіні або магнітне поле, що раптом стало видимим. Іван Іванович не заходився, як колись, при першому знайомстві, демонструвати складові аур, а натомість звернув увагу на їхню спорідненість із тілами спортсменів. І тут Тищенко уздрів високого, метра зо два, волейболіста, що, здавалося, не закидав, а опускав м’яч у лузу. В блакитних очах і на широкому скандинавському лиці його світилася радість. Це був той чоловік, що вбив Хому Булигу. Світний ореол його, здавалося, щільно облягав постать... Найпросторішою була аура його — Тищенка. Часом вона скидалася на скафандр з якоїсь променевої матерії, на два розміри більший. За ним ішов невисокий хлопець, про якого він оповів. Ореол його хоч і не був такий просторий, як у керівника "Експарки", але постать у ньому почувалася вільно. Іван Іванович натиснув на "стоп", зафіксувавши на екрані зображення молодого чоловіка.

— Це він, — почув лже-Каламус.

Двадцять гектарів землі, що належали "Експарці", з трьох боків омивалися річкою, а решту території було обнесено парканом із сітки. Колись влада віддала наділ щойно створеному кооперативу за принципом "на тобі, небоже, що мені негоже". Не одну сотню ваговозів буту довелося висипати в очерети, щоб підняти ділянку до належного рівня. Зате тепер на ній виблискували на сонці два велетенські алюмінієві ангари, між ними іскрився рожевою жорствою тенісний корт,

трохи далі — волейбольний майданчик, бігова доріжка, різноманітні спортивні знаряддя (традиційні і специфічні). В непоінформованої людини при вигляді всього того виникла б думка, що це якийсь спортивний полігон, де проходять вишкіл також пожежники, гірничорятівники йдесантники.

Водій-секретар зупинив машину перед воротями. Оскільки зі сторожки ніхто не з’являвся, то відчиняти пішов Тищенко. Від будки вахтера відійшов великий кудлатий пес і, привітно метляючи хвостом, рушив до прибульця.

— Ну, як, Бровку, службу несеш? — озвався до собаки батько "Експарки". — Ти б ще навчився відчиняти ворота.

Пес у відповідь скавульнув, подивився віддано.

Тим часом із машини вийшов Булига-Компанієць і, повагавшись, теж рушив до воріт. Тищенко з острахом дивився в його бік, про всяк випадок узяв собаку за нашийник. Чотириногий сторож помітивши чужого, спочатку загарчав, а тоді подивився на господаря розгублено.

І тут сталося дивне: тільки-но лже-Особа наблизилась, як пес ерелякано заскавучав, а тоді його охопив жах. Він з такою силою рвонувся, що Тищенко не втримав ошийника. Підібгавши хвоста, собака кинувся навтіки.

Тим часом водій загнав машину на територію, з неї вийшов Іван Іванович. Повновиде лице його від побаченого було заклопотане. "Якщо собака злякався Особи, тобто сутності людини, що повернулася з потойбіччя, то чому вона метеляла хвостом перед Каламусом-Тищенком?" — думав він.

— Мене й за минулого життя собаки боялися, — зауважив тим часом Булига-Компанієць. — А чого, й сам не знаю.

Вони попрямували до одного з ангарів, мружачись від сонячного блиску, що його віддзеркалювала алюмінієва поверхня... Всередині на стелажах лежали парашути, аквалангі, скафандри — підводні й космічні, торби зі спальниками й наметами, і таке інше. А в кінці ангару, біля єдиного вікна, довкіл великого столу-макету сиділо десятка зо два чоловіків віком від двадцяти п’яти до тридцяти п’яти років. На макеті був майстерно імітований гірський рельєф, опоясаний лісом. Над ним на шворці висів літак. Хтось із чоловіків натискав кнопку на пульті, і з літака випадав іграшковий парашутист, що його підхоплював вітер, створюваний вентилятором. Господарі скидалися на дітей, котрі граються в парашутики.

— Зачекаймо, хай закінчать, — мовив Тищенко.

Якщо Іван Іванович та водій-секретар із цікавістю спостерігали за грою, то погляд Булиги-Компанійця було прикуто до високого білявця з блакитними очима і щелепастим нордичним обличчям. Той, відчувши на собі погляд молодика, підвів очі, посміхнувся. Відтак кивнув на лаву за столом: мовляв, підходь, сідай. Між тим інструктор вимкнув пульт і, оголосивши перерву, підійшов до батька "Експарки". Це був чоловік, якого приїжджі бачили на відеоекрані.

— Замовники, — кивнув Тищенко на трьох супутників. — Хочуть із тобою побалакати.

Інструктор статурою і невеликим зростом нагадував Булигу-Компанійця; світло-карі очі дивились відкрито, але в них водночас угадувалася й насторога. Причиною її був Іван Іванович; його пещене обличчя і незайманої білизни сорочка виказували вельможу з "Порядку". Відчув це і "замовник", бо у великих, трохи витрішкуватих очах його майнула поблажливість. Він узяв молодика за лікоть і повів до виходу з ангару.

Тим часом Тищенко, Дряпун і Булига-Компанієць підійшли до "каскадерів".

— Представники замовника, — кивнув батько "Експарки" на двох прибулих з ним людей. Показавши на рельєф, додав: — Така ж сама місцевість, як і та, де колись загинув Булига.

— Атож, — погодився високий білявець. — Вітер був тоді сильний. Парашут із Хомою віднесло в епіцентр пожежі.

Тищенко зауважив, що Булига-Компанієць у всі очі дивиться на свого вбивцю. Білявому велетню аж не по собі стало від погляду блискучих чорних очей незнайомця; він зайорзав, а тоді підвівся з-за столу, став мацати кишені, шукаючи цигарки. Йому здалося, що то дивиться сам убитий або його син, котрому стали відомі обставини загибелі батька. Але в Булиги не було ні дітей, ні жінки, до того ж молодик із проникливими чорними очима був на десять-дванадцять років молодший від забитого.

"Аби тільки Хома не утнув якоїсь дурниці", — майнуло в голові у Тищенка. А ще в нього з’явилося відчуття, що ось-зараз білявець зірветься і, як недавно собака, кинеться навтіки. Велетень, між тим, швидко оговтався від миттєвого запаморочення.

— То на яку роботу нас сватають? — поцікавився він.

— Добре оплачувану, — відказав Тищенко.

— А саме?

— Про це дізнається тільки виконавець. Така умова замовника.

— Та ми ж тут усі пов’язані ризиком, — наполягав білявець. — Витоку інформації від нас ще ніколи…

— Замовникові видніше, — знову Тищенко. — До того ж ця його умова не суперечить статуту кооперативу.

Для більшості чоловіків, що сиділи обабіч столу-макету на двох довгих лавах, Тищенко був незаперечним авторитетом; його небажання втаємничувати в суть замовлення вони сприйняли як належне. І все ж, аби уникнути можливого розпитування, батько "Експарки" попрямував до виходу, показавши двом супутникам йти за ним.

...Іван Іванович умостився поруч із водієм, а на задньому сидінні сіли Булига-Компанієць, Тищенко й Куляба.

— Специфіка завдання, яке вам належить виконати, — керівник Центру продовжував перервану розмову з каскадером, — вимагає певної підготовки. А саме: вам доведеться пожити в ізоляції десь тиждень. Маю на увазі повну ізоляцію — ні людей, ні радіо, ні газет, ні телевізора, ні книжок... По тому в очищену пам’ять ми вкладемо потрібну інформацію. Це, мабуть, теж займе тиждень. І аж тоді вже настане найвідповідальніший, ризикований, хоча й не тривалий момент завдання.

— Може, ви, нарешті, скажете в чому полягає завдання? — озвався каскадер. — А то все манівцями та довкіл... Моє правило — не купувати кота в мішку.

— Доведеться зробити виняток. Гроші, що ми вам заплатимо, варті того, — відказав керівник Центру, не обертаючись. По миті додав: — Маєте на роздуми хвилин із двадцять.

Молодий чоловік покосився на Тищенка, і той, перехопивши в круглих, як у птаха, очах запитання, сказав:

— Вони заплатять тобі стільки ж, як і мені.

— Але ж, Віталію, ти вдвічі сильніший за мене.

— Там, куди тебе пошлють, ці якості вирішального значення не мають. Там потрібна буде твоя метикуватість і дещо інше, про що тобі повідомлять після підписання контракту... Хочу застерегти, організація дуже могутня, а завдання — надтаємне. Таке таємне, що на життя людини, котра надумала б лукавити, я не поставив би й ламаного мідяка. Отже, відповідь мусить бути однозначною — "так" чи "ні".

Машина між тим мчала центральною трасою до міста. Попереду вже виднілися високі кам’яниці нового житлового масиву, що затуляли собою розвалюхи барачного типу. "Каскадер", здавалося, глибоко замислився, але його очі, що стріляли швидкими поглядами то в панорамне люстерко, де відбивалося добродушне обличчя "замовника", то на водія, котрий вів машину байдуже, як "автопілот", то на молодика, що сидів по праву руку, свідчили, що він гарячково оцінює ситуацію. Це була якась дивна група: водій з манерами доцента, "замовник", у якому вгадувався вельможа високого рангу і водночас простецький дядько, молодий чоловік, одягнений як студент, що міг би доводитися сином повному чоловікові. Але ті двоє (і Тищенко теж) ставилися до молодика якось по-особливому поштиво, як би він був тут за старшого. Гострий розум "каскадера" не міг витягти з ситуації жодного пояснення. Спливали хвилини. Авто вже виїхало на міст через річку, а тоді повернуло на набережну.

— Куди ми їдемо? — поцікавився Куляба.

— До місця вашої підготовки, — відказав Іван Іванович.

— А з чого ви взяли, що я погодився?

— З того, що ви досі не сказали ні. А не сказали тому, що поруч сидить ваш попередник — живий і здоровий. До того ж у банк кооперативу за цю його послугу надійшла велика сума грошей. —

Керівник Центру перевтілення звернувся до Тищенка. — А ви ж чому нічого не кажете?

— "Експарка" тому й "Експарка", що в ній кожен живе власним розумом. Ніхто нікого нікуди не посилає. Все тримається на добрій волі. Це, якщо хочете, наша внутрішня етика. — Повагавшись, Тищенко додав: — Люди, котрих ви бачили, — по суті ризиконавти. І ризикують вони не кар’єрою, не майном, а життям. Уявіть, що ви порадили комусь проникнути в затонулу субмарину і він там загинув...

— Я згоден, — сказав Куляба.

Водій-секретар припаркував машину на майданчику в цоколі Вищої школи "Порядку". Вони спустилися в підвал; одразу біля сходів були металеві, щільно припасовані двері з електронним замком. Керівник Центру набрав комбінацію цифр — і двері безшумно відчинились; водночас спалахнуло світло. Це було бомбосховище, пристосоване для ядерної або хімічної війни. Тут зберігалося все для довготривалого перебування — від двигунця енергоживлення до запасу консервованого харчу. Посеред приміщення, а точніше зали, поблискував голубою кахлею чималий басейн.

— Це і є те місце, де очищатиметься пам’ять виконавця? — поцікавився Тищенко, не приховуючи іронії.

— Ну, — відказав Іван Іванович.

— Та тут стільки всього, що пам’ять навпаки — не очищатиметься, а поповнюватиметься новою інформацією. Наприклад, я передусім з’ясував би, що то за дві труби — червона й зелена. Якщо вентиляція, то де містяться фільтри. Або як запустити двигунчик? Вже не кажу про екскурсію по стелажах із продуктами.

— Я про це не подумав, — визнав Іван Іванович, і по миті додав: — Ідеальним було б оте місце, де ви сьогодні побували, але ж...

— То вже занадто. А чи не простіше одвезти його додому? Нехай тільки нікуди не виходить. Принаймні, там не треба нічого для себе відкривати. Природно, що телефон, радіо, телевізор і навіть дверний дзвоник треба відключити. А взагалі, — провадив Тищенко, — це не метод. Вам слід подумати про людей зі специфічними властивостями. Котрі спроможні стирати свою пам’ять у будь-який час. Силою свідомости. Екстрасенсів якихось, чи що...

— Ну, що ж — квартира, так квартира, — мовив Іван Іванович. — А тільки перед тим дайте знати всім, хто може вас кинутись, що буцім-то відбуваєте у відрядження.

...Куляба дивився на всіх чотирьох отетеріло. Його близько посаджені очі то ставали круглими, то раптом звужувались до щілин. Він був схожий на сову, яку розбудили ополудні.

— Це у вас що, такі жарти? — нарешті спромігся на запитання.

Іван Іванович з відповіддю не поспішав. Дістав із панельної шухляди телефон, вистромив антену і тоді тільки озвався:

— Якщо ви зараз підпишете контракт, то за півгодини, максимум за годину, сума, що тут зазначена, буде вже на рахунку вашого експарківського банку. Вся одразу, включаючи аванс.

— Я не про гроші. Звідти, куди ви мене посилаєте, ще ніхто не повернувся.

Керівник Центру перевтілення подивився на Тищенка, мовляв, скажи своє слово.

— Існує метод, — озвався батько "Експарки", — що дозволяє... Ну, ефірна сутність людини може на час покинути тіло. Коротше, я там уже побував.

— Але ж це незаконно! — В голосі Куляби було порівну подиву й обурення.

— Все, що не заборонено — дозволено, — сказав Іван Іванович. — Не існує ще законів, які б забороняли...

— Мова не про людські закони. Так чого доброго, знайдуться спритники, котрі замість одного, житимуть стільки земних життів, скільки їм заманеться. Ні, ні, я в цьому участі не беру.

— Але ж тобі довірено таємницю, — нагадав Тищенко.

— Не довірено, а втягнено в таємницю. А це — не те саме. Єдине, що я можу для вас зробити, так це не розголошувати.

Іван Іванович повернувся на сидінні й безпорадно подивився на лже-Особу. І тут подав голос водій-секретар:

— Молодому чоловікові слід подумати. Одвеземо його додому та дамо тиждень на роздуми. Сподіваюся, він збагне...

— Не треба мене одвозити, — сказав Куляба і висів із машини. — В "Експарці" з цього дня я також не працюю, — кинув у прочинені дверцята і поспішив до виходу з двору.

Тищенкові здалося, що то пішов не Андрій Куляба, а він сам, тільки зменшений — важкувата хода, ліве плече вище за праве, коротка міцна шия, одягнений у таку ж картату сорочку і штани з плащівки. І тут він відчув, що Булига-Компанієць тисне йому руку.

По паузі, що вже затягувалась, знову озвався водій-секретар:

— Нам би таких людей. — І додав із співчуттям: — Шкода хлопця.

Останні слова Дряпуна означали, що Кулябі або не жити, або ж на нього очікує заклад під землею. А ще Тищенко побачив посіріле враз обличчя керівника Центру; воно стало обрезкле, ніби виліплене із сирого тіста. Цей чоловік, попри затятість, ні — запеклість у досягненні мети, мав добре серце. Так само він, мабуть, переживав, коли йому доводилося усувати когось із колег.

— Зробимо так, — озвався Булига-Компанієць, котрий за весь час не прохопився й словом. — Нехай хлопець оговтається. Гадаю, два дні досить. А тоді, — він подивився на Тищенка, — побалакаємо з ним. — Прибулець із потойбіччя говорив поволі, ніби розмірковував уголос, так, як це робила Особа. І майже таким самим голосом.

Панас Дряпун на мить аж заціпенів, а тоді обернувся до лже-Особи і подивився як на живу ікону.

— Це мудре рішення, хазяїне, — сказав Тищенко. — Той, у чиєму тілі перебуває моя сутність, думав десь так само, як і Куляба, але гору взяла поміркованість і бажання не допустити банкрутства "Експарки".

Після тривалого мовчання, що запанувало в машині, озвався Іван Іванович:

— А взагалі-то для нормальної людини все це дуже незвично. Провідників слід готувати вже з дитсадка.

Цим індиферентним зауваженням він давав зрозуміти, що не має нічого проти пропозиції Особи і передає ініціативу прибульцям з Того світу.

...Коли Тищенко набирав номер Кулябиного телефону, трубку піднімали і тут-таки ж клали. Соратник з "Експарки", з усього, не хотів мати справу зі своїм інструктором. Тоді Тищенко й Булига-Компанієць поїхали на квартиру "каскадера".

У пташиних очах Куляби, що відімкнув їм двері, була зневага.

— Проходьте, — сказав не дуже привітно, — але не сподівайтесь, що вам пощастить...

— То оце так живуть холостяки... — мовив Тищенко з усміхом. — Та не вбирайся, як на парад. Тут усі свої.

Батько "Експарки" подивився на телефон, радіо, обвів поглядом стіни і кивнув на двері. "Каскадер" усе збагнув, хоча вираз недовіри на його сухорлявому лиці з маленьким носом не танув.

— Ви невчасно, — мовив він, натягуючи штани. — Мені треба йти шукати нову роботу. Сподіваюся, в цьому місті існує організація, де моральні засади не тільки декларують.

— Моральні засади, моральні засади... Аби тільки знати, що це таке, — зауважив Тищенко.

Тим часом Куляба вже застібав сорочку і клацав дверним замком.

У дворі з дитячим майданчиком і котельнею нікого підозрілого не було видно.

— Як ти вважаєш, Андрію, — сказав Тищенко, — убити безневинну людину — це морально?

— Безглузде запитання, — відказав Куляба.

— Отже, неморально. А якщо питання поставити в дзеркальній площині — повернути безневинно забиту людину в наш світ — це морально?

Куляба розгублено закліпав очима. Подивився підозріливо на Булигу-Компанійця.

— Ти хочеш сказати, що отой вельможа з "Порядку" тільки те й робить, що повертає у цей світ безневинно замордованих? Та для цього їм знадобляться мільйони й мільйони добровольців і стільки ж провідників.

— Школа Хоми Булиги, — усміхнувся Тищенко.

— А таки його... Коли був живий Хома, "Експарка" не служила "Порядкові".

— "Експарка" служила всім, хто платив, — зауважив Тищенко. — Її для цього і створено. Але наша розмова не матиме сенсу, поки ви не познайомитесь.

Руку подала лже-Особа.

— Булига Хома.

"Каскадер" на мить завагався, а тоді тицьнув свою міцну, як дощечка, долоню і, мабуть, уперше окинув поглядом постать молодика з голови до ніг. Перед ним стояв хлопець, молодший від нього років на чотири-п’ять, з виразними чорними очима, овальним обличчям, припухлими, як у підлітка, губами і смаглявою, оливкового кольору, шкірою. Крізь зовнішню стриманість пробивалася якась внутрішня сила.

— Це треба ще довести, — сказав Куляба.

— Авжеж, синку, — погодився молодик. — І доказом може бути розмова, про яку крім нас з тобою, не знав і досі не знає ніхто. Отож хочу нагадати, що ти мені казав, коли я формував групу для гасіння пожежі в лісі. Ти був проти того, щоб до складу виконавців цієї небезпечної акції я включав Дідка. Більше того, в останній день перед від'їздом на аеродром ти вивів мене з ангару, повів на берег і там довго вмовляв не брати його в нашу компанію. Саме вмовляв, бо якихось вагомих доказів проти нього не наводив. І вже потім, у літаку, — ми сиділи поруч — благав утримати його від стрибка, а йому пояснити, що він, Дідко, мовляв, був тільки "запасним гравцем".

Булига-Компанієць говорив стримано, але в чорних очах його, здавалося, зблискували сполохи лісової пожежі, з якої він не повернувся.

— Так воно й було, — підтвердив Куляба. — Але де гарантії, що ти не гіпнотизер? Зараз розвелося стільки всілякого люду з надзвичайними здібностями...

— Про гарантії — пізніше, — озвався Тищенко. — Поясни краще, чому ти не сказав про той випадок мені?

— А що я мав сказати? Крім інтуїції, в мене проти нього нічого немає.

— Ну, на чомусь же вона — інтуїція — тримається?

— Інтуїція — вона і є інтуїція. Поруч з ним я відчував якийсь неспокій. Мабуть, моя свідомість бачила таке, чого не дано бачити органам чуття. Надто небезпека йшла від нього тоді, коли ми готувалися до тієї акції. Часом мені здається, що загинути мусив був я, а не Хома. І від його, Дідка, руки.

— А, може, й обоє, — сказав Булига-Компанієць. — Пам'ятаючи твої застереження, я тримався від нього подалі. Але вітер роздмухував

полум’я. Суміш, якою ми обсипали все довкіл, щоб перегородити дорогу вогню, не дуже допомагала і виникали ситуації, що я вже не гасив пожежу, а боровся за своє життя. Отоді-то він і вдарив мене ломакою по голові... До речі, про докази. Вони під камінням. На схилі, де я тоді приземлився, є оголені породи. Там я і сховав плитку, запас сухого спирту для неї і харч. І ще одне: коли я запитав про причину недовіри до Дідка, ти ухильно відказав щось на зразок: у нього, мовляв, вуха круглі, як у гієни.

— Хе-хе, справді, — усміхнувся Тищенко. — З виду гарний, високий чоловік, а вуха... — По миті додав: — Якщо в тебе така надійна інтуїція, то мусив би відчути, що це і є Хома. Ну, сутність Хоми. І привів її з потойбіччя я. Чи, може, ти й мені вже не довіряєш?

— Якщо так просто замінити людську сутність, то де докази, що це справді Тищенко, а не дідько в його тілі? — сказав Куляба, тамуючи посмішку.

Батько "Експарки" пошукав очима, де б сісти.

— Он лавка, на дитячому майданчику... Навряд чи її озвучила Служба охорони "Порядку". Почнемо з кінця. Від тебе вимагається повернути з того світу сутність Микити Коршуновича. Ти його ще застав у "Експарці". Але перед тим мусиш знати все, що зі мною сталося останнім часом. Отож, як кажуть, наливайте дядьку, карафку повніше, бо розмова довга буде...

З-над дерев і даху п’ятиповерхового будинку бризнуло проміння вранішнього сонця: пронизавши крони каштанів над дитячим майданчиком, воно виплеснулось на вікна котельні, перетворивши їх у гігантські свічада.

...Вже сонце стояло в зеніті, коли до Будинку Куляби підкотило авто Панаса Дряпуна. Вийшовши з нього, водій-секретар бігцем попрямував

до дверей під’їзду. А потім озирнувся і, помітивши їх, спинився, полегшено зітхнув.

— Старий я вже для таких потрясінь, — сказав, коли вони підійшли до машини.

Тищенко й Булига-Компанієць дивилися на нього запитально. Але водій з поясненням не поспішав. Серед них був чужий. Він озвався, коли Куляба зник у під’їзді, а вони повсідалися в авто:

— Той, кому належала ваша теперішня плоть, підклав нам ще одну свиню. Знайшлися свідки, котрі бачили, як він вилив на дорозі за містом мастило.

— Але ж там нікого не було! — вихопилося в Тищенка. — Принаймні, в пам’яті нічого такого не відбилось.

— Виходить, були, — сказав Дряпун.

Він пояснив, що в лісосмузі обіч дороги, неподалік від того місця, де від центральної траси відгалужується бічна смуга, сиділи мотоцикліст із дівчиною. Вони бачили, як біля розвилки зупинилася вантажівка, як водій, що з неї вийшов, спершу поглядав на годинник, а тоді дістав із кузова каністру і випорожнив її на асфальт, саме на дузі тієї дороги, що вела до котеджів чільних людей "Порядку". Відтак, розвернувшись і від’їхавши з півкілометра, став спостерігати з машини, як чорний урядовий лімузин, тільки трохи збавивши швидкість, збочив на вужчу смугу. А тоді, як кажуть ті молодята, легкова машина немовби попливла в повітрі і, збивши два придорожні стовпи, обертом пішла з насипу.

— Все саме так і було, — підтвердив Тищенко.

— Так ось, кинуту в передмісті вантажівку знайшли вже після похорону Каламуса-онука. На кермі, панелі, ручці перемикання передач — всюди відбитки пальців провідника, тобто ваші.

Теленькнув телефон.

— Так, устиг, — озвався Панас, приставивши його до вуха. По миті обличчя, яке досі виражало занепокоєння, стало тривожним. Сказавши "гаразд", він кинув телефон на заднє сидіння і повернув ключ запалення.

— Іван Іванович, — пояснив, різко натискаючи на акселератор. Машина при цьому не рушила, а зірвалася з місця. — Довкіл вашого будинку уже стовбичать оперативники. Розіслані також групи до будинків кожного з людей "Експарки".

— Спиніть машину! — наказав Булига-Компанієць. — Треба забрати Кулябу.

Він погодився. Панас так само різко загальмував, а тоді дав задній хід. По Кулябу побіг Тищенко. Та за три хвилі, коли обоє вже гулькнули в прочинені дверцята авто, з-за рогу виїхав мікроавтобус під брезентовим верхом. Панас, упізнавши машину оперативників, вивернув кермо праворуч, вискочив на дитячий майданчик і, петляючи поміж деревами, погнав легковик до котельні. Водій мікроавтобуса теж не гаяв часу. Його машина, збивши лавку і поламавши кілька молодих каштанів, помчала слідом.

По миті легковик Панаса вискочив на асфальт біля котельні, мало не обдерши боки об дві вкопані труби, обіч яких росли великі верби. Водій мікроавтобуса ледь устиг загальмувати — габарити його машини були на чверть метра більші за відстань між трубами. Він дав задній хід і, розвернувшись, погнав назад, сподіваючись перехопити втікачів десь на

центральній вулиці. Водночас начальник групи, що сидів поруч з водієм, диктував у радіотелефон марку, номер, колір легковика.

Тим часом водій-секретар, відірвавшись від переслідувачів і вивівши машину на вулицю, загальмував біля автобусної зупинки.

— Виходьте, — сказав Булизі-Компанійцеві. Перевівши погляд на Кулябу, додав: — Ви — теж. До готелю доберетеся міським транспортом. Будьте поблизу один одного, але не разом.

...Тищенко напівлежав на задньому сидінні, ні про що не розпитував. Він немало здивувався, помітивши вивіску авторемонтної майстерні, під яку в'їхало їхнє авто. А ще більше його здивувало те, що машину загнали на мийку.

— Щось не збагну вашого ходу, — озвався він до акуратно підголеної потилиці водія-секретаря.

— Кузов покритий спеціальною мастикою, — пояснив той. — Вона надає поверхні палевого відтінку. Після миття шампунем машина набуде свого натурального кольору, тобто білого. Залишиться тільки замінити номери, та й по всьому.

— Не зовсім по всьому, — сказав Тищенко. — Треба ще кудись подіти мене. Мабуть, у кишені кожного автоінспектора уже лежить моє фото. Вони зупинятимуть всі машини такої моделі, як у вас — білі, сірі, палеві...

— Мабуть, так, — погодився Панас, обертаючись і вдивляючись у заднє вікно. — На конвейєрі мийки слідом за нами рухається червона машина. Треба з тим шофером домовитись, щоб він одвіз вас до готелю.

— Шофером... — посміхнувся лже-Каламус. — Тепер уже майже ніхто так не каже. Кажуть — водій.

Шурхотіння щіток по кузову, струмені води й біла піна за вікнами робили авто схожим на літак, що опинився в дощовій хмарі. Та машина поволі виходила з мийки; капот її, справді, став білим.

— Той, у чиєму тілі перебуває тепер моя сутність, скоїв три вбивства, — подав голос лже-Каламус. — Від покари за перше ви мене вберегли. Тепер ось спливло друге. А там, гляди, й третє... Боюся, що мені доведеться бути вічно в бігах. Адже оперативник, якого пришили ваші люди, напевне ж, зоставив десь течку з матеріалами справи.

— Немає вже тієї течки, — відказав Панас Дряпун. — І ніколи не буде. Це ж — нове діло, сподіваюся, також влаштуємо. Головне зараз не потрапити до них у руки.

— Прикро якось виходить, — знову озвався лже-Каламус, — він убив мене, мого сина й онука, а переховуватися доводиться мені ж таки.

— В такій справі, як наша, порушення логіки неминуче. Звикайте. Втім, логіка нічого не варта, якщо вона не веде до мети.

За кермом червоного легковика, який виповз із мийки, сидів ще зовсім юний хлопець.

— Шефе, підкинь у центр, — звернувся до нього Тищенко. — Бо наша тачка щось забарахлила. — І показав на білий автомобіль з піднятим капотом, біля якого порався Дряпун.

Хлопцеві полестило слово "шеф". Він кивнув на сидіння; машина зірвалася з місця. Молодик, либонь, хотів продемонструвати, що він справді шеф. Та на першому ж перехресті його завзяття згасло. Автоінспектор і двоє з автоматами перевіряли документи у водія машини такої ж моделі, як і в Дряпуна. Червоного авто вони не спинили.

— Мабуть, знову хтось утік із в’язниці, — озвався хлопець.

— Напевне, — сказав пасажир. — Тепер отих з жезлами натикали всюди.

Автоінспектори з автоматниками, справді, стояли на кожному перехресті. На молодого чоловіка це справило враження — він вів машину на швидкості, меншій за дозволену. Повернути з мосту на набережну відмовився, мовляв, там знак "В’їзд заборонено".

Тищенко змушений був удавати з себе роззяву, якому нічого робити і який прогулюється вздовж парапету. Та він не пройшов і сотні метрів, як почув знайомий клаксон. То сигналив водій-секретар.

— Так швидко, — сказав лже-Каламус, сідаючи поруч. — Вас що, не зупиняли?

— Зупиняли, але в мене є посвідчення працівника апарату "Порядку", — відказав Панас.

7

— Що б там не казали, а наша система має таки свої переваги, — мовив Іван Іванович з усміхом. — За якого ще ладу вдалося б так швидко припинити кримінальну справу?

— Ви хочете сказати, що мені більше нічого не загрожує? — озвався Тищенко.

— Єдине, що вам загрожує, — відказав керівник Центру перевтілення, розкорковуючи пляшку горілки, — так це упитися до втрати пульсу.

Він віддозував порівну в мельхіорові келишки, які одразу ж спітніли.

— Не прихопити б ангіни, — з острахом мовив Панас Дряпун, гріючи чарку в кулаці.

Іван Іванович, піднісши келих, сказав:

— Ну, за те, щоб це було вже останнє непорозуміння.

Випивши, длубнув виделкою оливку, велику, як слива, і довго смакував нею. Його тарілка була порожня. Він, здавалося, радів з апетиту Тищенка, спостерігаючи, як той розправляється з холодцем. А тоді й собі поклав.

— Як вам ото пощастило? — запитав лже-Каламус. — Адже був явний факт терористичного нападу. До того ж убито не простого функціонера, а чільного представника "Порядку".

— Люди в нас здебільшого дисципліновані. Надто ті, котрі працюють у правоохоронних органах. Зараз усі, хто був задіяний у вашій справі, перебувають у дорозі до нових місць призначення. Багато вигідніших, ніж дотеперішні їхні посади. Матеріали справи — ну, там свідчення очевидців, експертиза, передано мені. В пам’яті комп’ютера теж нічого не залишилося.

— В наші часи таких дисциплінованих, про всяк випадок, теє... — мовив водій-секретар, виразно глянувши на лже-Особу.

— У ваші часи тільки-но починав формуватися тип нової людини, — сказав Іван Іванович. — Тепер він уже сформований. Це люди, які не потребують вказівок — письмових чи усних, а діють на власний розсуд. Досить натяку, а часто і його не треба, аби чоловік учинив так, як слід... Якщо колись, не дай, Боже, станеться зміна існуючого ладу, то прийдешні не матимуть формальної причини дорікати нам. Усе, що зараз відбувається, не має документального підтвердження.

— Справді, — озвалася лже-Особа, — ви багато чого досягли. Постає питання тільки, нащо потрібно витягувати з того світу нас — мерців?

Під поглядом чорних, як морок, очей Булиги-Компанійця Іван Іванович на мить знітився. Він усвідомив раптом, що справді, сидить у компанії мерців.

— Бачите, — мовив, тамуючи в собі моторошне відчуття, — будь-яке досягнення має тіньовий бік. Дбаючи про кадри з мережі "Порядку", ну, там добір, виховання, засоби задобрювання, ми занедбали людський загал. По суті утворився малочисельний, але відданий і згуртований клас "порядківців". На жаль, люди вбачають у нас не вождів, а гнобителів. Мушу сказати, причиною цьому є наші ж таки, котрі на словах декларують вселюдську рівність, а на ділі користуються — і то безпардонно — вигодами, що їм дає їхнє становище. Створилося щось на зразок корпоративної еліти... Е-е, не кращого гатунку. Ось і постала дилема: або повний занепад суспільства, або його реконструкція — нехай і з утратами. Серед нинішніх керівників, до слова сказати, порядних і розумних людей, не знайшлося жодного, хто взявся б за реконструкцію.

— І ви зважилися виписати нас — непорядних... — знову озвався Булига-Компанієць.

Тищенко подивився на друга докірливо, та нараз відчув себе змалілим, якби він опинився, справді, в компанії дуже значної персони. Панас Дряпун, що сидів поруч із лже-Особою аж ніби підтягнувся, сірі очі сталево поблискували; попри зовнішню інтелігентність він чимось нагадував добре вишколену вівчарку. "Це ж треба так вжитися в роль, — подумав Тищенко про Булигу-Компанійця. — Начебто нічого такого й не сказав, але ж погляд, вираз обличчя... Він нас усіх поглинає своєю аурою. Либонь, щось подібне відбувалося і з керівником Центру перевтілення, бо він відказав м’яко:

— Так, мабуть, не можна казати. Мова не про порядність, а про компетентність. Незважаючи на високі людські якості наших зверхників, у цім ділі їм усе ж бракує компетентності.

Щоб змінити розмову, Іван Іванович підвівся і, підійшовши до письмового столу, дістав із шухляди товстелезну теку. Сказав, звертаючись до Тищенка:

— Це біографія людини, з якою вашому підопічному доведеться не просто ознайомитись, а вплестися в неї. Тут фотокартки, листи, газетні статті, записи розмов, кіноматеріали. Вся прижиттєва діяльність.

— А може бути діяльність ще й не прижиттєва? — не без іронії в голосі поцікавився Тищенко.

Іван Іванович чи не вперше, відтоді, як вони сіли за стіл, посміхнувся.

— Якщо людина була значна, то наслідки її діяльности впливають на долі поколінь. Якщо ж людина справді велика, то навіть після смерти вона може змінити хід людської історії. Прикладів цьому скільки завгодно.

Лукаві вогники в зелених Тищенкових очах погасли, на обличчі з’явився вираз, схожий на каяття. Він узяв теку і, поклавши на коліна, розв’язав на ній шнурочки. Зверху лежала метрика — документ із водяними знаками, як на старих банкнотах, під сподом — свідоцтво про смерть. Тищенко, в свідомості якого містився дубль пам’яти Особи, "пам’ятав" покійного. Це був функціонер середньої ланки, на кітелі якого красувалися майже всі тогочасні нагороди.

— Я пригадую цього чоловіка, — сказав він. І підвівши очі на лже-Особу, додав: — Ти йому колись на бенкеті вручив орден.

— Можливо, — відказав Булига-Компанієць. — Орденів ми не шкодували. Зрештою, як і куль. — І до Івана Івановича: — А як вам бачиться реконструкція "Порядку"?

— Та ніяк. Ми тому й звернулися до вас.

Обличчя лже-Особи хоч і не виказувало почуттів, але Тищенко вгадав на ньому внутрішній усміх Хоми. Плоттю, м’язами Компанійця керувала сутність Булиги.

— Не уявляєте... Але ж із того світу витягли нас, а не патріарха Варфоломея Другого.

— Ну, в загальних рисах...

— Іване Івановичу, — лже-Особа вперше звернувся до керівника Центру перевтілення на ім’я та по-батькові, — ви, безперечно, визначна людина. І зроблене вами змінить хід історії людства. Адже матеріальний світ відтепер розгерметизовано. От тільки мета, в ім’я якої це зроблено, викликає сумнів. — На мить на оливковому обличчі Булиги-Компанійця майнула тінь непевності. — Чи й справді поміж живих не знайшлося людини?..

— Не виявилося, — сказав учений.

— А якщо не знайшлося такого, хто б не побоявся великої крові, то це свідчить про те, що у вас зовсім інше суспільство. Ну, люди, які підхопили б наш вогненний прапор, завжди знайдуться, але ж їх буде не стільки, як тоді, коли ми починали. Мене називають Антихристом. Це велика неточність. Антихрист — не окрема істота, а багато істот, котрі народилися в близькому часовому відрізку. Так сталося, що в немовлят, яких привели на світ різні матусі, в різних місцях світу, втілилися саме такі сутності, як у мене. Якщо образно, це був дощ з однакових душ, який випав у матеріальний світ. Потім, коли діти виросли, змужніли,

зажили життєвого досвіду, вони побачили, що світ недосконалий, і кинулися його виправляти... Порівняйте концепцію нашої асоціації з тогочасними суспільними течіями у всіх країнах. Та вони принципово не відрізняються ні кінцевою метою, ні засобами її досягнення. Ми перемогли тоді ще й тому, що доти у світі не було примусової ламки суспільного ладу і люди не знали, що за цим стоїть.

В булькатих очах Івана Івановича з’явився подив і водночас збентеженість. Спостерігши це, Тищенко подумав з острахом про Хому: "Завжди він зі своїми розумуваннями! Так, чого доброго, посіє в свідомості керівника Центру сумнів".

Тим часом господар сказав:

— Ваші міркування про колективну сутність Антихриста мене, як ученого, зацікавили. До речі, в слові "Антихрист" я не вбачаю нічого поганого. І в Христа, і в його, хе-хе, опонента все тримається на страхові. У першого — на страхові перед Богом, у другого — перед конкретною людиною; у першого — на страхові за долю душі, у другого — за долю плоті. Але не це важливе. Річ у тім, що після розгерметизації матеріального світу такі поняття, як Христос і Антихрист, можливо, зникнуть. Адже таємне стане явним.

— Не зникнуть, — сказав Булига-Компанієць. — Доки існує вибір яким шляхом іти до щастя, не зникнуть. Один філософ, якого замордували в мій час, сказав: "Зло з найвищої точку зору є неправильно обраний шлях до добра". Він, по суті, реабілітував нас перед нащадками. А ми його вбили...

Тищенко, поплескавши рукою по течці, запитав:

— А чому саме сутність оцього ви хочете повернути?

— У нас його родич, — відказав Іван Іванович. — Серед фотокарток є одна, де цей чоловік тримає на руках хлопчика. Хлоп’я виросло, стало бандитом-рецидивістом. Але дядечка свого пам’ятає. До речі, дублікат "Справи" відтепер — у нього в камері.

— Він знає, до чого його готують? — поцікавився Булига-Компанієць.

— Звичайно.

В сусідній кімнаті дзеленькнув телефон, і господар, вибачившись, вийшов. Довго не повертався; крізь прочинені двері ледь-ледь долинали його слова, смисл яких годі було розібрати. Нарешті, огрядна фігура керівника Центру заступила вхід. На обличчі його було знати сум’яття, ні — розгубленість.

— Забираймося звідси. Негайно! — сказав він. — Заколот.

— Що, опозиція захопила владу? — поцікавився Булига-Компанієць.

— Опозиції тут не існує, — відказав учений. — Владу захопила одна з двох груп чільних людей "Порядку". Але про це іншим разом. А тепер вимітаймося, хлопці! — Слово "хлопці" прозвучало дещо штучно.

П’ятою в ліфті, який спускався з шостого на нульовий поверх, була Надя. Іван Іванович, нічого не пояснюючи, сказав Булизі-Компанійцеві, аби він її привів. Від неї приємно пахло парфумами і ще чимось, від чого Тищенко відчував щось схоже на ностальгію. Попри непроникність Компанійцевого обличчя, на ньому все ж було знати ніжність, причиною якої була дівчина.

Вийшовши з ліфта і пройшовши довгим освітленим коридором, вони опинилися перед дверима бомбосховища. Іван Іванович, набравши на електронному замку комбінацію цифр, відхилив двері. Спалахнуло світло, освітивши простору, бачену раніше залу.

— Очікується наліт на готель? — поцікавився Тищенко.

— Ні, — відказав керівник Центру перевтілення, прямуючи до басейну, облицьованого блакитними кахлями.

Там, на бордюрі, він натис на одну з кахляних плиток, і дно порожнього басейну поволі стало розкриватися... Внизу виявилися сходи. Коли всі опинилися в підземеллі, а стулки дна басейну зійшлися у них над головами, Іван Іванович пошукав очима на стіні пульт і тицьнув пальцем в одну з кнопок. Щось загуло і почулося, як нагорі ллється вода.

— От тепер ми поза конфліктом, — сказав керівник Центру. — Ходімо.

Вони йшли вузьким освітленим тунелем. Тищенко, який мав хист орієнтуватися у просторі, розумів, що шлях їхній пролягав під дном річки. В пам’яті на мить спливла розмова в кімнаті співголів "Порядку", де його — Тищенка — ангажували на провідника. Тоді йому здавалося, що він сидів перед багатоголовим чудовиськом, лускате тіло якого ховалося за "П"-подібним столом. "Виявляється, голови не помирились, — подумав він. — Але ж якщо відтяти хоч одну з них, то може загинути весь організм. Хіба вони цього не розуміють?"

Тим часом тунель, по стінах якого тягнулися кабелі і дроти, вивів їх у невелике приміщення зі сходами нагору. Це було щось середнє між бомбосховищем і льохом. На стіні висів телевізор і телефон. Учений увімкнув телевізор — і на екрані з’явився готель-гуртожиток, а біля нього — два бронетранспортери і три криті військові машини. На воротах стояла варта в білих касках, а поряд, мабуть, про щось радилась група офіцерів; серед них були літні люди, з усього, високі чини.

— Стількох нагнали! — озвався Тищенко. — Щоб порішити таку маленьку групу. Поважають.

— Не певен, що вони мають намір нас порішити, — сказав Іван Іванович.

— Ну, а нащо тоді стільки озброєних?

— Щоб захопити нас і не дати відбити іншим.

Нараз увагу офіцерів щось привернуло, вони обернулися в бік набережної; за мить на екрані з’явився довгий урядовий лімузин. З нього вийшли четверо в сірих кітелях — співголови "Порядку", з якими Тищенко і Булига-Компанієць відзначали повернення з того світу. Вони були однакового зросту, однакової вгодованості, однакового віку і нагадували набір олов’яних генералів. Поміж них не виявилося того, з залисинами, котрий очолював зібрання, з чого Тищенко зробив висновок, що гору взяла фракція, до якої він не належав.

Іван Іванович, мабуть, вирішивши, що час уже пояснити ситуацію, сказав:

— Заколот виник на грунті того, хто вами, я хотів сказати: нами, володітиме. А точніше — хто володітиме апаратом чистки "Порядку". Будучи одностайними в тому, що асоціація потребує капітальної чистки, вони розходяться в поглядах на те, від кого її слід чистити. — Учений кисло посміхнувся.

Тищенко завважив, що Надя в усі очі дивиться на Булигу-Компанійця. В погляді її було порівну тривоги й збентеженості. Либонь, вона не могла второпати, яку роль у всьому цьому відведено її нареченому, а відтак і їй.

Між тим на екрані від групи офіцерів відділився один, високий, і підійшов до людей, котрі приїхали на урядовому лімузині. Скинувши руку до хвацько загнутої тулії кашкета, він на мить завмер, а тоді, обернувшись на закаблуках, знову пішов до військових. Одразу ж по тому (мабуть, пролунала команда) з критих машин висипало по півсотні солдат у десантній формі. Дула кулеметів на бронетранспортерах ворухнулись і задерлися вгору.

— Вони що, справді збираються штурмувати? — озвався Панас Дряпун. — Але ж у готелі всього з десяток охоронців.

— Мабуть, у такий спосіб вони сподіваються справити на нас враження, — не без скепсису мовив керівник Центру перевтілення.

Та по миті з’ясувалося, що військові мали інший намір. Вони готувалися відбивати атаку з повітря. Над набережною зависло з півдесятка плямистих гелікоптерів. А ще два вже сідали на дах готелю, і з них вискакували десантники. І тут почувся тремтливий від хвилювання голос Наді:

— Моєму дядькові загрожує біда? — вона зверталася до Івана Івановича, і в неї були повні очі сліз.

— Гадаю, сонечко, що біда загрожує отим чотирьом, які заварили кашу. — Учений кивнув на екран, де четверо в сірих кітелях хутко повскакували в чорний лімузин і подалися від готелю.

Керівник Центру підійшов до телефону, зняв трубку і якийсь час очікував, не відводячи очей від екрану. Апарат був без диска і, либонь, зв’язував тільки з одним абонентом. Нарешті клацнуло, і почувся чоловічий голос:

— Якісь проблеми?

— У нас ні. Але біля гуртожитку... Що нам робити?

— Чекайте. — Знову клацнуло. Зв’язок обірвався.

Іван Іванович хоч і притискав трубку до вуха, але в тиші підземелля слова співрозмовника чули всі. То був голос першої особи "Порядку". Тищенко впізнав його одразу. Водночас він завважив подумки, що дівчина заспокоїлась. Поза сумнівом, це був її дядько. "Серйозний чоловік, — подумав про нього Тищенко, — намислив породичатися з самим Антихристом".

Тим часом солдати, які спершу позалягали під стінами готелю, тепер кинулись до воріт і скоро зникли в цоколі будинку, де була автостоянка. Сонце хилилося до заходу, і на бруківці, клумбах, стінах ковзали тіні від гелікоптерів, що були поза межами бачення телеоб’єктиву. Їх налетіло вже з півсотні. На набережній з’явилися десантники, мабуть, із тих машин, що сіли віддалік.

— От і по заколоту, — мовив Іван Іванович.

— На що можуть розраховувати заколотники? — поцікавилася лже-Особа.

— Офіцери — на військовий трибунал. Солдати ж — ні на що. Вони виконували наказ.

— А ті четверо, що приїздили на лімузині? — знову лже-Особа.

— Скоріше за все — поплатяться кітелями.

— І це все?!

— Це дуже суворе покарання.

— Покарання суворе тоді, коли в людини віднімають життя, а не кітель.

— Ну, то вже занадто.

Лже-Особа виразно подивився на Панаса Дряпуна — крізь непроникність на обличчі в секретаря проступала іронія.

— Вам справді слід було б звернутися по допомогу до патріарха Варфоломея Другого, — сказала лже-Особа.

Надя, яка слухала діалог між ученим і Булигою-Компанійцем, закліпала віями, намагаючись второпати, про що йдеться. Звикнувши до статусу нареченої хлопця, котрого з дитинства готували до якоїсь особливої місії, вона не ставила зайвих запитань. Але останнім часом відбувалося щось дивне. Передусім різко змінився характер і темперамент її коханого. Потім — чоловік, який колись із лихими намірами проник до кімнати Компанійця, раптом опинився в одній з ним компанії. І нарешті — патріарх Варфоломей Другий п’ятдесят років як покійний.

— Поговоримо про це іншим разом, — сказав Іван Іванович, завваживши на обличчі дівчини збентеження.

Між тим десантники щільним кільцем оточили гуртожиток Вищої школи "Порядку". Їх було кілька сот, і вони тримали автомати напоготові. Над бронетранспортерами зависли гелікоптери. І тут з воріт вийшов офіцер з білим клаптем у піднятій руці. Водночас у підземеллі пролунав зуммер. Учений зняв трубку.

— Можете йти в гуртожиток, — почувся той самий голос.

Коли вони були вже під басейном і очікували, поки з нього витече вода, керівник Центру перевтілення сказав:

— Про цей хід, крім мене і того, з ким я розмовляв по телефону, досі не знала жодна жива душа. Гадаю, не варто нагадувати про неприпустимість розголошення? — він звертався до всіх, але дивився на дівчину.

...До кімнати вони зайшли утрьох. Водій-секретар залишився біля машини, а Надя пішла до себе в номер. Порожня пляшка на столі свідчила, що заколотники тут побували.

— Варвари, — сказав господар, піднімаючи з підлоги течку з особовою справою, яку до втечі переглядав Тищенко.

Озвалася лже-Особа:

— Якщо на нас було вчинено напад чи замах, то виконавці мали бути втаємничені. А відтак рано чи пізно про нас — людей з того світу — знатимуть усі.

— Таке виключається на всі сто відсотків, — відказав упевнено Іван Іванович. — Військові мали завдання викрасти нас. І тільки. А хто тут є хто, їх не цікавить. Існують правила гри, які нікому не дано порушувати, навіть якщо в цій грі поставлено найвищу ставку — владу. Бо тоді порушник правил втратить не тільки кітель...

8

Тищенко весь час поглядав у панорамне люстерко, але "хвоста" не помічав. Про всяк випадок він об’їздив цілий квартал і, не завваживши нічого підзрілого, погнав машину до офісу "Експарки". Булига-Компанієць сидів мовчки. Коли вони вийшли, Тищенко застеріг, що не тільки в машині, а й також в офісі можуть бути "жучки". Між тим товариш його з трепетом спускався сходами в приміщення, яке вони колись гуртом перетворили із занедбаного підвалу на офіс. Це були перші кроки організаторів нового кооперативу. Двері виявилися

незамкненими. Ті, що викрали Тищенка, їх навіть щільно не причинили. Відкритими залишалися і верхні рами вікон. Тищенкові здалося, що в кімнаті ще зберігся запах мастила, яким змащують зброю, і дешевих цигарок. Співчуття до нападників, що досі попеліло в його свідомості, за мить випарувалося. "Падлюки, — подумав він. — Тут же архів, угоди з організаціями-замовниками, гроші!". Та, на щастя, все виявилося на місці. Тим часом прибулець із потойбіччя видивлявся на фотопортрет Булиги. Він довго не зводив з нього очей, а тоді перевів погляд на фото Микити Коршуновича. То був похмурий чолов’яга з низьким чолом і глибоко посадженими очима. Плескатий ніс, вузькі губи і широкі вилиці виказували якщо не кримінального злочинця, то принаймні людину, схильну до злочину. Надто ж ця прикмета кидалася в очі поряд із відкритим, усміхненим обличчям Хоми Булиги.

— Цей тип, мабуть, перед тим, як найнятися до "Експарки", років зо п’ятнадцять відсидів за тяжкі злочини, — мовив Булига-Компанієць, шукаючи очима потаємний мікрофон. Він уже автоматично грав роль людини непоінформованої.

— Ні, хазяїне, — підхопив гру Тищенко. — Це був сміливий, товариський і м’який за вдачею чоловік. Принаймні, така інформація в моєму теперішньому черепку.

І знову Тищенко видивлявся в панорамне люстерко, але стеження не завважив. Схоже, їм вірили. На задньому сидінні лежали дві особові справи: того, кого "Порядок" збирався імпортувати з потойбіччя, і Микити Коршуновича, котрий загинув на одній із планет сузір’я Кассіопеї.

Між тим мовчання водія і пасажира могло б видатися тому, хто сидів за пультом підслуховування, підозрілим, і Тищенко озвався:

— Як ти гадаєш, хазяїне, з чого краще починати?

— Саме над цим я весь час і думаю, — відказала лже-Особа. — Принаймні, починати треба так, щоб не порушити їхніх правил гри.

— Але ж це неможливо. Вони збочили з нашого курсу.

— Чи такий він уже бездоганний — наш курс?

Куляба зустрів їх запитанням:

— Що то за шухер був на набережній?

— Навчання військ протиповітряної оборони, — відказав лже-Каламус.

— Ну, дають! Військові навчання в центрі міста. Це ж треба...

Булига-Компанієць поклав на стіл дві течки з особовими справами.

— Життєпис оцього чоловіка, — він кивнув на особову справу Коршуновича, — віднині мусить стати твоїм життєписом. Від того, наскільки ти в нього вплетешся, залежатиме успіх операції і твоє повернення з відрядження.

Тим часом Тищенко повисмикував штепселі з розеток радіо, телевізора, телефона, згріб зі столу газети.

— Віднині вважай себе під домашнім арештом, — мовив він. — Харчами запасся?

...Вони поминули авто і попрямували до лавки на дитячому майданчику. На піску місцями проглядалися ще сліди від їхньої машини і мікроавтобуса правоохоронців.

— Неспокійно на душі за хлопця, — сказав Булига-Компанієць. — Адже в потойбіччі їхні сутності — його і того зека — зустрінуть не тільки наші, а й "закриті". Сподівання маю на те, що пам’ять у Куляби про Коршуновича значно свіжіша, ніж у зека про свого дядька. А це значить, що сутності провідника й Коршуновича зустрінуться раніше ніж сутності ємкості і того, кого в неї збираються втілити. Втім, поняття скоріше — раніше, як і ближче — далі, там не існують. Значення має тільки глибина почуттів, носієм яких є людська душа.

— Мене теж бентежить доля Куляби, — сказав Тищенко. — Але ми з тобою у ще більшій небезпеці. Викрадення і примусове служіння якомусь із фрагментів дракона — це найлегша участь, що на нас очікує. Гірше, коли Іван Іванович зажадає записати на плівку лже-Каламусову ауру і виявить, що вона нічим не відрізняється від Тищенкової. Нас просто повбивають, у кращому випадку покидають у підземелля...

Якийсь час вони мовчки сиділи, дослухаючись до гудіння котельні, Булига-Компанієць підвівся, даючи тим зрозуміти, що їм пора.

Тищенко припаркував машину біля невеликого приватного будинку на околиці міста. У дворі поралася висока літня жінка у вилинялій домашній сукні. Уздрівши друга свого покійного сина, вона вклякла на мить від несподіванки.

— Доброго дня, тітко Маріє! Проїздив мимо... Дай, думаю, завітаю...

Тищенко завважив, що з роками жінка посухішала і стала ще більше схожою на Хому — обличчям і статурою.

— Це мій товариш, — кивнув гість на Булигу-Компанійця.

Але господиня дивилася крізь обох прибулих, шукаючи очима когось третього. Обличчя жінки, яку не пестило життя, в ореолі сивого, погано пофарбованого волосся, здавалося обличчям божевільної. Вона довго

так видивлялася, та нараз, отямившись, запросила гостей до столу, що стояв під грушею. Скоро на струганій стільниці з’явився дзбанок з медом і таріль з пахучими яблуками.

— Сьогодні ж Спаса, — мовила жінка, наливаючи мед у глиняні розетки.

— Як вам живеться, тітко Маріє? — запитав Тищенко.

— Гріх скаржитись. А тільки як згадаю... — Вона опустила долу очі, змахнула сльозу. — Знати б, хоч де його кістки лежать.

— Гадаю, що "Експарка" зробить спробу відшукати останки, — озвався Тищенко і раптом завважив подумки, що мить тому в нього ще не було цього на думці. Йому ніби підказували ззовні. — У нас є карта місцевості з усіма координатами. Ну, гарантії, звісно, дати не можу...

На час запанувала мовчанка. Чорні, завжди блискучі очі Булиги-Компанійця тепер ніби заслало сажею. Він дивився на жінку чорними більмами. Під тим поглядом обличчя її знову стало блаженним.

— Я давно хотіла тобі оповісти, Віталію, — мовила вона, долаючи стан прострації, — про дивні пригоди, що сталися після загибелі Хоми... Тут у нас чоловік є — несповна розуму. Так от, цей нещасний постукав до мене у двері. Стоїть, дивиться, на вулиці темінь. Питаю: чого тобі? Мовчить і дивиться. Тоді попрохав напитись. Я завела його на кухню. Годинник показував четверту ночі... П’є і дивиться на мене. Не знала, що й думати. Випроводити? Але ж темно. Ще в халепу втрапить. Сидів довидна, а тоді встав і пішов. Було це на другий день, як загинув Хома... Горе велике! Аж ось незабаром, кілька днів по тому — знову з’ява. На цей раз жінка; простоволоса, в довгій нічній сорочці й халаті, боса. Як потім з’ясувалося, теж не при своїх. І так само — перед світанком. Мовчить, дивиться, щось незрозуміле белькоче. В мене ще наїдків і напоїв залишилося після дев’яти днів. Ви тоді всі приходили, пам’ятаєш?

Це тієї ночі сталося. Але вона ні до чого не доторкнулася, а тільки води випила... Пішла, коли розвиднілось. Як сказали люди, це була мати одних молодих; не наші, хату тут купили... Млоїло мені душу: щось підказувало, що все те непросто і якось пов’язане з Хомою... Так ось, на сорок днів — ти зі своїми також приходив — усе повторилося. Вже далеко за північ було. Не спала. Постукало у вікно. Хтось притулився до шибки, дивиться. Страху не мала. Чого боятись, коли втратила найдорожче? Засвітила, відчинила. Знову — той, що й першого разу. І знову мовчить, нічого не каже. Повела на кухню, дістала з холодильника рибу заливну, пляшку. Але він ні до чого не доторкнувся. Сидів довидна, надивлявся на мене, а тоді попрохав напитись і пішов... — Тітка Марія зітхнула. — Що це таке?

— То ваше горе їх принадило. Горе до горя тягнеться, — відказав Булига-Компанієць.

Тищенко завважив, що в молодого чоловіка почало дрібно тремтіти підборіддя, як у дитини, що от-от розплачеться. Він підвівся.

— Нам пора. Спасибі за мед. Дзвоніть, коли що...

Господиня взяла таріль з яблуками і пішла з ними, а там висипала яблука на заднє сидіння. Очі її знову стали як у божевільної, котра намагається розгледіти одній їй відкрите видіння.

В кінці вулиці біля занедбаного скверика Булига-Компанієць попрохав спинити машину. Він тремтів. Здавалося, плакало все його тіло. Це було дивне виливання горя без жодної сльозинки і без виразу страждання на непроникному холодному лиці. Тищенко, щоб заспокоїти, поклав йому на плече руку, але від цього той став здригатися ще дужче. А тоді вийшов з машини і попрямував до лавки під каштаном.

Він довго там сидів. Як збоку подивитись, то здавалося, що молодик обмірковує на самоті якусь свою проблему. Тіло його вряди-годи тремтіло, немов від холоду.

Коли по часі Тищенко підійшов, той уже, здавалося, заспокоївся. З очей зникли чорні більма, вони стали блискучими і глибокими, як у Компанійця.

— Хомо, що це таке було? Ну, оте, що оповіла... — він хотів сказати "твоя мати", а сказав: — Тітка Марія.

— Нічого особливого, — мовив прибулець із потойбіччя. В голосі його не вчувалося й натяку на страждання. — Людська душа перетинає кордон кілька разів. На дев’ятий, сороковий день і через рік після смерті. Вона з’являється там, де жила і звідки виносили її тіло. Та якось дати про себе знати вона не може. Для цього б їй знадобився скафандр. І оскільки обездушених людських тіл, куди б вона могла на якийсь час увійти, не буває, то сутність знову повертається в потойбіччя, так і не давши про себе знати. Але трапляються напівзаповнені скафандри — це божевільні люди. У них, як правило, пошкоджений зв’язок між сутністю і плоттю. Але не між усім енергетичним коконом, а між якоюсь із його складових. Так, у тихопомішаних коли менше, а коли більше, зникає зв’язок між ментальною аурою і тілом. Це щось схоже на те, якби ти покидав машину під час її руху, а потім знову сідав за кермо. Отож душа, котра навідує близьких у визначений для неї термін, буває, послуговується на час скафандром божевільної людини. Вона немовби сідає за кермо машини, водій якої біжить поряд.

Слухаючи друга, Тищенко тим часом очікував, що той от-от закінчить пояснювати і зажадає його згоди на те, щоб відкритись перед тіткою Марією. Але Булига-Компанієць раптом сказав:

— Ні, відкриватись не треба.

Тищенко на мить згадав сон, який йому колись снився, буцім-то він, зовсім голий, стоїть на людній вулиці міста.

— Ти що, Хомо, читаєш мої думки?

— Не всі. Але думки, пов’язані зі мною, вгадую. Зараз тебе, наприклад, цікавить, чому я так вважаю, що не слід відкриватися. Річ у тім, що в кожної сутності багато матерів. Жінка, у якої ми щойно побували, привела мене в матеріальний світ саме в цю добу. Вона мені найближча з усіх, бо між моєю смертю і поверненням минуло небагато часу.

— Ти говориш, немов сторонній. А ще мить тому тіло твоє здригалося від горя. І, мабуть-бо, ти переживав не з приводу своєї загибелі, а тобі боліло горе цієї жінки.

— Між тим, що я кажу і тим, що відчуваю й думаю, є певна різниця. Вона зумовлена скафандром, у якому перебуває моя сутність. Я кажу так, як би казав сам Компанієць — безпристрасно і спокійно. Хоч душа моя, справді, страждає.

Тищенко завважив подумки, що і тоді, коли він сам перебував у тілі Компанійця, його вчинки, манери, навіть темперамент були не його — Тищенкові, а Компанійцеві. Більше того — на його власне єство, що перебувало у власному тілі, вже наклали відбитки дублі пам’яти Особи і Компанійця. Часто він відчуває себе якимось немовби двічі підкорегованим. Якщо до того, як побувати у потойбіччі, він мав блискавичну реакцію, то після йому вже треба було робити вибір між трьома варіантами рішення.

— Хомо, а ти пам’ятаєш своїх попередніх матерів?

— Ні. Я тільки знаю, що в мене їх багато. Там, — Булига-Компанієць підвів догори очі, — я їх бачив. Я навіть міг мандрувати від однієї матусі

до іншої. Сутність людини, її енергетичний кокон — це щось схоже на намистину, яка рухається від одного свого матеріального життя до іншого по "нитці"-колу (а точніше — вісімці). Але й життя жінки-матері, як і батька, —також "намистина", яка рухається по своїй "вісімці". Увесь потойбічний світ — це плетиво людських доль, надскладна і водночас чітко побудована надчасова система. Все, що було, є і буде в матеріальному світі, там є. Природно, в тебе виникне питання, чи знав я там про своє повернення? Не тільки знав, а й побував тут, але на рівні ідеї, програми.

9

За багато років непосидючого життя Тищенко виробив у собі щось схоже на таймер. Команда прокинутись, що він її загадував звечора, спрацьовувала з точністю до однієї хвилини... Циферблат висвічував другу ночі. Обережно, щоб не розбудити дружину, підвівся і, захопивши одяг, вийшов зі спальні.

Черевики на каучуковій підошві не виказували жодного звуку, коли він підіймався на останній поверх. Так само безшумно Тищенко видерся привареною до стелі драбиною і підняв ляду на дах. На подвір’ї стояв мікроавтобус охоронців, якраз навпроти Тищенкового під’їзду. Вогник цигарки всередині свідчив, що його особиста сторожа не спить. Охоронці були озброєні не тільки автоматами, а й приладами нічного бачення. Всяк, хто заходив або виходив з під’їзду, фіксувався на відеоплівку.

В мороці ночі за вентиляційними шахтами та антенами не було видно краю даху. Подолавши трьохсотметрову відстань між першим та останнім під’їздами, Тищенко підняв ляду і такою ж драбиною зліз на дев’ятий поверх. Ліфту не викликав, аби не робити зайвого шуму... Скоро він пірнув у нічну темряву, і невдовзі його тінь лягла на телефонну будку біля сусіднього будинку. Але викликати таксі не довелося: віддалік на дорозі з’явився зелений вогник.

Водій у плетеній кепці скидався на бандита. Замість відповісти на запитання, чи підкине до центру, він назвав суму, яка щонайменше в десять разів перевищувала ту, що її платили вдень. Тищенко плюхнувся на заднє сидіння, і, поки таксист наддавав швидкості, видобув з кишені крупну купюру. Таксист без слів сховав її. Його голова в коричневій кепці нагадувала великий гриб-боровик на короткій товстій ніжці.

Тищенка пройняло легким дрожем, але не від прохолодного нічного повітря, що свистіло повз прочинений вітровик, а від чогось іншого — того, що можна було б назвати двома словами — тривогою і страхом. Операцію, на яку вони зважились, треба було провести саме тепер, по гарячих слідах заколоту, щоб підозра впала на заколотників. Тим часом водій гнав машину на швидкості, що перевищувала дозволену принаймні вдвічі.

— Ведмідь хазяїн, — буркнув таксист, проносячись повз червоний ліхтар світлофора. Водночас його пильні очі поглядали в люстерко заднього виду на пасажира. Це був битий жак.

Коли їхали по мосту через річку, Тищенко завважив, що в готелі-гуртожитку не світилося в жодному вікні. Вже в центрі він звелів повернути праворуч, у протилежний бік від того місця проспекту, де був біофак; за квартал зажадав зупинити машину. Він висів і впевнено, на очах у водія, зайшов у двір.

Від обснованої виткою рослиною альтанки відділилася невисока постать.

— Причандалля не забув? — почувся тихий голос Булиги-Компанійця.

Батько "Експарки" провів рукою по животу.

— Линвою обмотався. А кліщі... — Він дістав із-за спини довгий предмет. — Ось.

...У двір біофаку проникнути було неможливо. Перешкоджали не так високі ворота і яскравий ліхтар на стовпі, як прихована сигналізація і вічка телеоб’єктивів, що фіксували кожен закуток довгого двору між глухою стіною сусіднього будинку і самою університетською будівлею. Замкнені були і парадні дубові двері. Але з лівого боку будинку був майданчик для відпочинку: височезна розлога верба над штучним, обкладеним каменем, озерцем, кілька лавок.

Вони спостерігали з протилежного боку проспекту, де не горіло жодної лампи.

— На першому поверсі, в кінці корпусу є загратоване вікно, — озвався батько "Екпарки". — Кватирка там прочинена.

...Коли Тищенко з кліщами для перекусювання арматури вже стояв на плечах у Булиги-Компанійця, почулося гудіння, а по тому вниз по проспекту проїхала патрульна машина. Правоохоронці, мабуть, не роздивлялись по боках, інакше помітили б нічних "гостей". Та як тільки машина зникла з очей, Тищенко один за одним перекусив три арматурні дроти. Тоді, відігнувши їх, спробував пролізти в кватирку, але не зміг. Він зістрибнув з плечей Булиги-Компанійця, і вони помінялись місцями. Прибулець із потойбіччя, на руках якого, як і на руках його колеги, були вовняні рукавички, мигцем прослизнув у вузенький отвір і відчинив вікно.

Вони пішли довгим коридором у протилежний бік від фойє, де, мабуть, куняв вахтер, а далі, немов тіні, майнули сходинами на п’ятий поверх. За стіною був Центр перевтілення, до якого можна було потрапити з двору.

— Якщо операція вдасться, — прошепотів з усміхом Тищенко, — "Експарка" зможе сміливо брати замовлення на пограбування банків. — Сказавши так, він ступив на вузенькі дерев’яні сходи.

То було звичайне горище, на якому завгосп біофаку тримав старі грифельні дошки, зужиті стільці, муляжі людських кістяків. Тоненький промінь міні-ліхтарика вихопив з темряви двері на дах. Тищенко погасив ліхтарик і став навпомацки розмотувати зі свого тулуба линву. Вже коли один кінець її був прив’язаний до крокви, а другим батько "Експарки" обперезався, Булига-Компанієць сказав пошепки:

— Там хтось є.

— Де?

— Під нами.

— Звідки тобі відомо?

— Не знаю. Але там хтось є.

— Де саме?

— Там, — прибулець із потойбіччя показав у куток горища, де під ним у Центрі перевтілення були сходи.

Отже, у "передбаннику" лабораторії сидів сторож. Тищенко якийсь час німував, а тоді озвався:

— Якщо не зараз, то вже ніколи. Багато слідів...

...Попускаючу линву, батько "Експарки" дійшов до краю даху і схилився над двадцятиметровою прірвою. Двір не освітлювався, але у

вікні "передбанника" за рогом горіло світло. Отже, товариш його не помилився.

Шовк парашутної стропи вгруз йому в тіло, коли він, зійшовши з карнизу, завис над двором. Попускаючи линву, Тищенко, немов скалолаз, почав спускатися до вікна. Невдовзі підошви черевиків шурхотнули по блясі підвіконня. На мить він завмер, а тоді штовхнув кватирку. Саме кватирка, яку господар ніколи не зачиняв, була тією слабиною, з якої вони вирішили скористатися. Сигналізація спрацьовувала тільки тоді, коли розбивали скло. Тищенко просунув руку всередину і, намацавши важілець, відчинив спершу внутрішню раму, а тоді з допомогою такого ж важільця — зовнішню. Це були старовинні бронзові ручки, які дивом збереглися на вікнах.

Опинившись у приміщенні, батько "Експарки" помітив вузеньку смужку світла, що сочилося крізь щілини між дверима й одвірками передпокою. Зачаївши подих, він відхилив ширму, яка перегороджувала кімнату, і зайшов до відеозалу. Провів променем ліхтарика по відеотеці і, витягши з кишені торбину, почав пакувати в неї касети. Так само безгучно знову підійшов до вікна і, прив’язавши пакунок до линви, смикнув... Він не став очікувати, поки Булига-Компанієць спустить мотузку і знову зайшов за ширму, де стояла також арка і комплект електронних блоків. Це був такий самий апарат перевтілення, з допомогою якого Тищенка і Компанійця відправляли в потойбіччя. Тримаючи в зубах ліхтарик, він заходився висмикувати роз’єми кабелів, що сполучали арку з блоками.

Раптом спалахнуло світло. Коли засліплені яскравим спалахом очі набули здатности бачити, Тищенко уздрів спершу дуло автомата, а потім високого чоловіка, в ручиськах якого автомат здавався пістолетом. Біля відсунутої ширми, метрах у чотирьох, стояв колега з "Експарки" — Вадим.

— Кого-кого, а тебе, Тишо, побачити тут я не сподівався, — промовив охоронець.

— Як для цивільної людини, ти надто природно тримаєш зброю, — зауважив Тищенко.

— Ну, я не зовсім цивільний... — з усміхом мовив Вадим. — Тобі, братику, доведеться скласти руки за спиною. І без жартів. Наказу взяти живим я не маю.

— Що тебе наполохало? — намагався виграти час Тищенко. — Все ж було тихо, мирно...

Вадим не приховував вдоволення.

— Прокол у тебе вийшов. Ти нас завжди вчив не нехтувати дрібницями, а сам схибив. Протяг. Ти відчинив вікно.

— Он воно що...

Спостерігши, як Тищенко сумирно заклав руки за спину, колега поцікавився:

— Мабуть, ще з-завидна сидиш? — І не дочекавшись відповіді, додав: — Авжеж, тут кепське повітря. Якоюсь синтетикою тхне. Але міг би й потерпіти. А то вікна — навстіж, як у себе вдома.

— Ти хоч знаєш, що охороняєш? — зволікав батько "Експарки".

— Я знаю тільки одне — за цю роботу мені добре заплатили. До того ж передплатою. А що це за апаратура, біля якої я тебе, братику, застукав, — то їхній клопіт. Кожен мусить робити своє діло. Але ми ухилились від теми. На час я скасовую наказ тримати руки за спиною. Оті всі роз’єми, що ти повисмикував, повставляй знову в гнізда, і щоб усе залишалося так, як було.

Тищенко без поспіху заходився з’єднувати арку з електронними блоками, завваживши подумки, що охоронець не звернув уваги на порожню полицю відеотеки. Отже, він не знав, що касети зникли, а відтак не підозрював про спільника. Раптом у просвіті між ширмою і стелею, в якому видно краєчок вікна, майнула постать, що зсовувалася по линві. Уздрівши те, бранець навмисне впустив на паркет важкий роз’єм, який упав з гуркотом.

— Що, братику, руки тремтять? — сказав глузливо Вадим.

— Тремтітимуть... Під дулом автомата.

— Авжеж, авжеж, — не без втіхи в голосі погодився колега з "Експарки".

— Послухай-но, ось зараз я направлю все, як було, і жодна істота не довідається, що тут сталося. Петраєш, до чого я веду?

В сіроголубих очах найманця з’явилося щось схоже на азарт. Тищенко завважив, що в нього й справді маленькі круглі вуха; у поєднанні з хижим блиском очей вони робили симпатичне обличчя схожим на писок гієни — гігантської білої потвори. Вадим завагався, водночас у його свідомості точилася якась боротьба... І тут зіниці його стали розширюватися, важка нордична щелепа відвисла, щоки й чоло стали блідими, як у мерця.

— Один рух, і куля розтрощить тобі хребет, — почувся з-за спини охоронця буденний голос Булиги-Компанійця. — Автомат візьми за дуло і передай своєму колезі.

Тищенкові здалося на мить, що то не жива істота стоїть, а муляж чи манекен, такою неприродною зробилася постать виконавця особливих доручень "Порядку".

— Ну! — Прибулець із потойбіччя чимось штовхнув найманця в спину, і той повернув автомат дулом до себе.

Коли зброя опинилася в руках батька "Експарки", Булига-Компанієць і тоді не поспішав виходити з-за спини велетня.

— Он, бачиш, крісло під аркою? Давай — туди.

Коли вони вже стояли біля апарату перевтілення, прибулець наказав Тищенкові обшукати вахтера. Розпустивши змійку сірої куртки, той виявив під пахвою пістолет, на поясі наручники, а в нагрудній кишені посвідчення майора служби охорони "Порядку". Фото й гербова печатка свідчили, що це не "ксива". Все те батько "Експарки" робив лівою рукою, правою ж тримав автомат, спрямований в живіт охоронцеві.

— Сідай, — наказав.

Вадим слухняно сів у крісло під аркою.

— Руки поклади на руків’я.

Коли велетень уже був прив’язаний шматком дроту до крісла, Тищенко запитав:

— Скажи, скільки тобі заплатили за вбивство Хоми?

— Я його не вбивав. Його вітром віднесло...

— Нагадаю, як те було насправді, — озвався з-за спини Булига-Компанієць, усе ще тримаючи навпереваги, як зброю, кліщі для перекушування арматури. — Ти його оглушив ломакою, а тіло заволік в епіцентр пожежі. Але перед тим стягнув з нього термотривкий одяг. Якби ти цього не зробив, група знайшла б останки. А так вони згоріли.

— Вигадати можна все, що завгодно, — відказав Вадим.

— Можна, — погодився прибулець із потойбіччя. — Але є факти, які тобі доведеться спростовувати. Безіменний палець твоєї правої руки прикрашає перстень із червоного золота. Цей перстень Хома Булига носив тільки тоді, коли йшов на ризиковану операцію. В буденному житті він його не носив. І, отже, в Хоми цього перстня ніхто не пам’ятав.

— Дурне, — роздратовано сказав Вадим. — Зайди до ювелірного. Там сотні яких завгодно перстенів.

— Авжеж, там багато всього. Але на жодному немає ініціалів "П. Б." — Петро Булига. Цей перстень належав покійному батькові Хоми і був синові за талісман.

— Немає на ньому ініціалів — можеш подивитись.

Тищенкові довелося чимало поморочитись, поки він стягнув перстень із пальця майора.

— Таки немає, — похитав він головою.

— Ти не там дивишся. З внутрішнього боку глянь. Літери малі: гравер користувався мікрорізцем і лупою.

Батько "Експарки", заклавши автомат за плече, підніс обручку до люстри, напружив зір. По часі озвався:

— Є, ось вони...

— Годі дурня клеїти, — озвався Вадим. — Хочете мене пришити, то й робіть своє. А то перстень, перстень... Не думайте тільки, що це вам зійде з рук. Наслідили добряче...

Та коли охоронець сам побачив літери (Тищенко підніс йому перстень до очей), рішучість його похитнулась. Він враз зів’яв. Для нього це справді була несподіванка.

— Диявол! — просичав злостиво. — Хто ти?

Досі він не бачив Булиги-Компанійця і не наважувався повернути голови.

— Я той, із чиєї руки ти зняв обручку, — мовив прибулець із потойбіччя. — Нагадую: ти навіть не погидував тоді послинити палець трупа.

Майор шарпнувся. У великих гарних очах його спалахнув безум. Він закліпав віями, думаючи, мабуть, що проганяє сон. Тим часом лице Булиги-Компанійця залишалося по-буденному байдуже. Тільки кліщі для перекушування арматури, що погрозливо похитувались у нього в руці, свідчили про велику емоційну напругу.

На Тищенка накотилася хвиля страху. Під автоматним дулом він відчував небезпеку, а тепер його ніби засмоктувало в драговину. Вибору не було: або вони вбивають Вадима, інспіруючи напад заколотників на Центр перевтілення, або ж той виказує їх. Батько "Експарки", хоч і не вважав себе віруючим, але християнська заповідь "не убий" глибоко сиділа в його свідомості. І тут Булига-Компанієць ступив два кроки вбік, і, розмахнувшись кліщами, влучив майора між потилицею і маківкою. Хруснуло. Вахтер обм’як й опустив голову на груди.

— Око за око, — сказав прибулець із потойбіччя.

Вони віднесли тіло Вадима в кімнату, де він до того сидів, відімкнули вхідний замок, а тоді знову демонтували апарат розвтілення й один блок поклали на сходах. Тищенко уникав зустрічатися поглядом з Булигою-Компанійцем. Той, завваживши це, озвався:

— Я не вчинив нічого такого, що суперечило б християнській моралі. Він убив мене, я — його.

Раптом прибулець пошукав поглядом під стелею й додав:

— Поміркуй, братику, над тим, що ти скажеш там, де невдовзі опинишся. — Помітивши, що Тищенко пильно дивиться на нього, пояснив: — Він ще тут і бачить нас із тобою.

...Була четверта ночі, коли Тищенко вийшов із таксі. Його сильне здорове тіло здригалося, як у лихоманці. Потрясіння, якого він зазнав від усвідомлення своєї причетности до вбивства, дедалі розросталося, він сходив якоюсь негативною внутрішньою енергією.

У своїй квартирі Тищенко опинився, подолавши той самий шлях через дах. Крізь фіранку йому було видно мікроавтобус з охоронцями, вогники цигарок всередині.

Сон нічим не відрізнявся від марення. Проте рівно о сьомій він прокинувся і, як завжди, вийшов на балкон, щоб зробити зарядку; ніщо в його поведінці не повинно було привертати уваги.

10

У костюмі під Каламуса Тищенко скидався на середньої руки начальника, по якого вранці приїхало персональне авто. Він стримано привітася, сідаючи поруч з водієм, на обличчі котрого вгадувалася тінь заклопотаностг.

— Кепські справи, — озвався водій-секретар, спостерігаючи в люстерко заднього виду за білим мікроавтобусом, що рушив слідом. — Цієї ночі було вчинено напад на Центр перевтілення. Вбито охоронця, зникли спеціальні відеокасети, зроблено спробу викрасти апарат перевтілення.

— Але ж там всюди сигналізація, вічка телекамер... — сказав лже-Каламус.

— Через дах проникли.

— Ми їдемо туди?

— Ні. Там зараз працюють експерти і слідчі.

В кімнаті Івана Івановича вже сидів Булига-Компанієць. Тищенко не помітив на обличчі прибульця з потойбіччя навіть натяку на тривожно проведену ніч. Воно було скоріше апатичне. Не виказував занепокоєння і керівник Центру перевтілення. Він уважно, щоб не сказати — прискіпливо, окинув поглядом постать лже-Каламуса, зауважив:

— Не личить вам цей одяг. — І зразу ж — про інше: — Чули вже?

— Так, — Тищенко повів оком на Панаса Дряпуна. — Чим це нам загрожує?

— Нічим.

— Але ж касети. А там і я, і Компанієць, і Куляба... Та й майже вся "Експарка". Цей матеріал може стати компроматом.

— Не стане, — знову Іван Іванович. — Щоб він став компроматом, потрібен відеомагнітофон, який відтворював би не тільки видимий план, але й енергетичні оболонки людини. А його неможливо поцупити, не прихопивши все обладнання. Я вже не кажу про інструкцію на прилад. — Учений раптом по-хлоп’ячому хихотнув. — Увесь Центр перевтілення ось тут, — він якось ніжно обхопив руками свою голову.

Тим часом Тищенко простежив у пам’яті нічну подію — від того часу, коли він прокинувся, до того, коли знову ліг у ліжко. На руках у них були вовняні рукавички, а поверх черевиків — шкарпетки, які вони потім викинули в каналізацію. Торбу з касетами він прив’язав до линви і спустив у вентиляційну шахту на даху свого будинку. Виявити її там міг би тільки сажотрус. Якби слідчим спало на думку розпитувати нічних таксистів, то й тоді Тищенко був би поза підозрою. Бо сідав, а після операції висідав із таксі далеко від свого будинку, як і від біофаку. У нього обійшлося без "проколів". Навіть дружина не помітила, що його майже дві години не було вдома. А от чи вдало повернувся до гуртожитку Булига-Компанієць?

Задзвонив телефон. Іван Іванович взяв трубку і, послухавши, сказав:

— Нехай іде.

Чоловік, котрий по кількох хвилинах з’явився в номері, нагадував професійного борця. Він був невисокий, дебелий і майже без шиї. Бездоганно скроєний костюм приховував усі вади невисокої постати. Бобрик ріденького білявого волосся робив його схожим на здоровил-охоронців, важку руку одного з яких Тищенко й досі відчував на собі, але в масштабі принаймні один до двох.

Привітавшись, чоловік подивився запитально на господаря, і той показав поглядом на Тищенка. Прибулець поклав на стіл маленький дипломат і, відкривши його, витяг клейончатий метр і зошит. Тоді тільки вчений пояснив, що це кравець і що він зніме мірку для пошиття кітеля. "А я вже думав — дерев’яного макінтоша", — майнуло в голові батька "Експарки".

...Тищенка не представляли чільним людям "Порядку". Він просто сів по праву руку від Івана Івановича за "П"-подібним столом і враз відчув себе часткою великого багатоголового тіла, якому, проте, бракувало двох голів. Про це свідчили два вільні крісла. Тоді, коли його —

"виконавця" — вперше привели в цей кабінет, йому примарилося, що під столом ховався лускатий тулуб дракона, а голови — то тільки видимі фрагменти чудовиська. Тепер, опинившись на місці одного із співголів, він несамохіть мацнув рукою під столом, але виявив тільки свої ноги. "Дракон" відкинув від себе три голови, на місце однієї з яких узяли його — лже-Каламуса. Якось у дитинстві від Тищенка втекла ящірка, залишивши у нього в руці кінчик свого хвоста. Організм, складовою якого він став, також мав здатність відторгати частки власної плоті.

— ...Ситуація всім відома, — провадив тим часом чоловік з ясними сірими очима. — Нам пощастило пожвавити виробництво товарів, але це вже межа. І причина не в старих технологіях, а в чомусь іншому. Сусіди на таких же лініях випускають у три-чотири рази більше продукції, до того ж кращої якости...

Чоловік говорив про дефіцит та спекуляцію, про невдоволення серед людей, яким користуються всілякі опозиціонери, і жодним словом не прохопився про збройний напад на готель-гуртожиток, як і про пограбування Центру перевтілення. Це була звичайна нарада, на якій вирішувались поточні проблеми. І все ж ні-ні та й блискав в очах котрогось вогник очікування. Але ні в кого з виступаючих не прозвучало навіть натяку на події, що потрясли "Порядок". Тищенко завважив, що очі тих, хто виступав, були спрямовані не так на головуючого, як на Булигу-Компанійця, котрий сидів поруч. Для них це був Бог, який зійшов з позахмар’я і явився в образі молодого чоловіка зі смаглявим непорочним лицем, глибокими чорними очима, скромно зодягненого. Їхня свідомість ущерть була ним заповнена з дитинства. І тепер вони сиділи з ним за одним столом, дихали одним із ним повітрям.

Коли тему наради було вже вичерпано, головуючий сказав:

— Шановні е-е... Мушу повідомити сумну звістку: пішов із життя наш товариш, багаторічний співголова "Порядку" Дільний Степан Семенович. Некролог від свого і вашого імені я вже надіслав в органи преси. Сподіваюся, що Тищенко Віталій, е-е, забув як по-батькові, буде гідною

йому заміною. Очолюваний ним кооператив великою мірою сприяв становленню нашої оборонної промисловости...

Тільки досвід безпристрасності, запозичений від Булиги-Компанійця та Панаса Дряпуна, допоміг Тищенкові стримати посмішку. Той, про кого йшлося, був організатором заколоту; йому ж таки приписали й організацію нападу на Центр перевтілення... Як оповів учений, Дільний вчадів у себе на дачі в обіймах коханки. Ночі вже стали прохолодними, і він буцім-то затопив грубу, але забув відкрити засувку. "Це щастя — піти в інший світ з людиною, яку кохаєш", — сказав тоді Іван Іванович. Отже, в офіційну пресу пішов некролог із співчуттями, поміж порядківців поширено чутку про аморальну загибель, а насправді організатора заколоту просто ліквідовано.

Кітель, у якому ходили зверхники асоціації, мав дивну особливість: він не тільки робив людей схожими, а й урівнював їх за віком. Тищенко хоч і був молодший від Івана Івановича щонайменше на десять років, але в своїй сірій обнові від нього майже не відрізнявся. Ця одіж більше нагадувала футляр для людини. Тим часом співголови поміж собою не перемовлялися, покидали кабінет осібно, немов чужі. З наближенням до фойє вони притишили крок, коли ж опинилися біля полотна, на якому було зображено літнього чоловіка на повний зріст у сірому кітелі, обличчя їхні просвітліли. Вони обступили картину, і Тищенкові здалося, що кожен з них шепоче молитву.

Тим часом до фойє увійшли головуючий і Булига-Компанієць. Для невтаємниченого вони скидалися б на батька з сином. Співголови, уздрівши їх, розступилися, звільняючи місце біля полотна. На лицях їхніх, крім побожності, з’явився вираз просвітління. Здавалося, це посланці різних рас і народів прийшли на прощу до святої ікони та раптом уздріли там самого Бога.

...Коли Тищенко і керівник Центру перевтілення повсідалися вже в легковик, Іван Іванович завважив:

— Геніальне полотно. Але в ньому чогось бракує.

— Ви про картину? — озвався водій-секретар.

— Так.

— За життя Особи вона обійшла всі музеї, — знову Панас. — Художника нагородили всіма можливими нагородами.

— І все ж там чогось бракує, — наполягав учений.

— Очі... — сказав лже-Каламус. — Художник, коли малював, боявся дивитись Особі в очі.

Тищенко не вигадав. Кілька хвилин тому, коли він стояв біля полотна, у нього виникло дивне почуття, ніби він дивився в дзеркало. Здавалося, що то дублікат сутности Особи, який відбився в його свідомості, намагався злитися зі своїм зображенням на полотні. Це тоді він "побачив" невисокого чоловіка з невиразним лицем за три-чотири кроки від себе, котрий стояв за мольбертом; він навіть уловив запах олійних фарб. Чоловік кліпав білими віями, ховався за великим полотном, рятуючись у такий спосіб від важкого, пронизливого погляду чорних очей, що він їх малював. А ще він відчув, що боязкість художника була йому приємна. Видиво було таке правдиве, ніби те відбувалося тільки вчора і з ним — Тищенком — самим.

— Після кожного сеансу художникові ставало зле, — знову сказав лже-Каламус. — Спочатку лікар відзначав звичайну нервову перевтому, потім психічну депресію. І вже коли картину було завершено — малювалася вона протягом кількох місяців, — художник захворів на нирки. Розладові психіки сприяло ще й те, що Особа щораз, залежно від поточного клопоту, по-різному дивилася на людей. Інколи то був погляд простого доброго дядька, часом в очах було знати тривогу, навіть страх,

а іноді в них гніздилася вселенська злість. Спробуйте правдиво зобразити такі очі.

— Щира правда, — підтвердив Панас, і на сухому непроникному обличчі його майнуло просвітління з домішкою ностальгії.

11

Повітря було напоєне пахощами люцерни, яка лежала рівними валками вздовж дороги та довкіл загорожі, змонтованої з ребристих триметрових панелей. Віддалік, десь за кілометр від паркану, стояв великий військовий гелікоптер, а біля його відчинених дверцят походжав офіцер. Тим часом шосейкою, що пролягала люцерновим полем, рухалася колона легкових автомашин, яку замикав великий комфортабельний автобус. Першими заїхали у відчинені навстіж ворота три чорні урядові лімузини, по хвилі — червоне авто, за ним — кілька легковиків такої ж моделі — сірих, жовтих, зелених, і нарешті — біла, на вигляд пошарпана машина Панаса Дряпуна. Не заїхав у двір тільки автобус, водій якого звернув праворуч і поставив його обіч дороги. З нього вийшло з півсотні святково вбраних людей — переважно жінок.

Хідник, що вів до великого одноповерхового будинку посеред дачного містечка, був посипаний рожевою жорствою. Перед прибуттям гостей її зволожили, і вона перлисто поблискувала в променях полуденного сонця.

Одруження випускника Вищої школи Компанійця зі студенткою цієї ж школи не було несподіванкою. Його вже давно очікували. Шлюб цих двох, як і все в асоціації, мав видимі і приховані плани: для невтаємничених це було одруження двох молодих, освічених, з чудовими родоводами людей. Для більш поінформованих це був шлюб між онуком видатної особи і родичкою керівника "Порядку". Зовсім обмежене коло знало, що сьогодні одружується не хто інший, як сама

Особа, котра перебуває в тілі свого онука. І лише кільком було відомо, що наречена — позашлюбна донька керівника асоціації.

Іван Іванович, вийшовши з машини, окинув зором зелені килимки газонів біля дачних котеджів, удихнув пахощі свіжоскошеної трави, тоді перевів погляд на небо, чисту блакить якого порушували легкі, немов лебедине пір’я, хмарки.

— Гарний день видався, — сказав він, мружачись від сонця. — В такий день і слід одружуватись. У молодих попереду — світле майбутнє.

"Дав би Бог", — подумав Тищенко.

Вчора, коли вони з Булигою-Компанійцем прогулювалися по набережній, той оповів, що йому казала Надя:

"Родику, ти часами буваєш такий різний, що мені іноді здається, ніби я зраджую тебе з тобою ж".

"Розумієш, Тишо, вона мене палко кохає. Те, чого не пощастило скуштувати в минулому житті, Бог дав мені в цьому. Інколи я навіть забуваю про своє справжнє призначення і думаю тільки над тим, як убезпечити своє щастя".

Булига-Компанієць сказав також, що комплекс власної фальшивості у стосунках із Надею муляє йому з першого ж дня з’яви в цьому світі.

"Якби Родіон був розбещений тип, я цього комплексу швидко позбувся б. Але він удався порядним хлопцем. Його вадою був тільки фанатизм. Що б там не казали про лукавих виховників, котрі вклали в нього програму самозречення, але сам факт, що це сталося з доброї на те волі, багато про що свідчить... До якогось часу Надя кохала в мені Родіона. Тепер — обох нас. Прийде час, і свої почуття вона віддаватиме тільки мені. От тоді б і побратись... А зараз не час".

"Ну, то й не поспішайте", — відказав тоді Тищенко.

"Не можна — Надя вагітна. Та й дядько квапить".

Раптом Тищенко помітив чоловіка, який стояв біля воріт і пильно дивився на нього. На вигляд йому було стільки ж років, як і новоспеченому співголові "Порядку"; на ньому були темно-сині, з добротної тканини штани, трохи закороткі й заширокі, і батистова сорочка, далека від незайманої білини. Молодіжна стрижка надавала симпатичному, якщо не сказати, гарному, засмаглому обличчю хлопчакуватості. Жінки, — які приїхали автобусом, привітно йому посміхались, але він, здавалося, їх не помічав, а все надивлявся на Тищенка.

— Той чоловік, либонь, побачив у мені чужака, — сказав він Іванові Івановичу. — Він що, зі служби охорони?

— Та ні. Він тут за різнороба — ну, там газони підстригає, у саду порається. — Багатозначно посміхнувшись, Іван Іванович додав: — Підозрюю, що виконує й деякі делікатніші функції. Звісно, коли на нього не находить.

"Он воно що..." — подумав Тищенко і раптом відчув себе так, як, мабуть, відчувся б злодій, якого застукали на гарячому. Мозок його виконав просту арифметичну дію й обчислив, що це був сороковий день відтоді, як Компанієць полишив світ. Після цього відкриття погляд сірих очей став проникати крізь одяг і жалити, немов кропива. Втім, це була тільки помисловість, бо погляд, як і вираз обличчя, не виказували ні думки, ні настрою. Здавалося, то дивився мертвий, якому забули закрити очі. "Отже, він знову тут... І треба ж статися такому в день одруження власної плоті", — подумав Тищенко і запитав у свого супутника:

— Ви сказали: делікатні функції... Але ж може піти поголос.

— Не піде, — відказав Іван Іванович. — Чоловік цей (до речі, його ім’я Руслан) німий. Він з дитинства навчений тільки виконувати накази тих, кого знає. А знає він лише мешканців ізольованого від зовнішнього світу містечка. Самі ж мешканці вміють тримати язик за зубами.

— Але ж ви знаєте.

— Бо я — мешканець, — відказав Іван Іванович. — Моя хатина в тому кінці, — він показав рукою на схід. — І вам я оповів про це тому, що ви — також мешканець. Ну, не прямо зараз ним стали. Там ще треба залагодити деякі формальності з тими, що заварили кашу...

Гостей зустрічав сам засновник асоціації власною персоною, портрет якого привезли з резиденції "Порядку". Якби не широка золота рама, зображеного на повний зріст чоловіка можна було б сприйняти як живу людину. Тищенко, котрий зайшов слідом за Іваном Івановичем, на мить укляк, вражений. І не від надмірної схожості суб’єкта на портреті з оригіналом, що його він спостерігав у пам’яті Вселенського Духу, а від того, що відчув сильний потяг (значно сильніший, ніж тоді, в резиденції "Порядку") злитися з картиною. Особа залишила йому не просто дубль своєї інформаційної тіні, а й частку себе самої. У ньому — Тищенкові — того давно померлого чоловіка було значно більше, ніж у будь-кому з правовірних порядківців.

Будинок мав два однакових за площею приміщення — фойє і бенкетну залу. Підлога була з рожевого мармуру, який у промінні сонця, що проникало крізь широкі вікна, сяяв, немов коштовний камінь. Так само поблискувало мозаїчне панно на стіні, виконане в нетиповому для естетичного смаку порядківців стилі авангарду. Проте знаряддя праці, що на ньому були зображені (кельми, молотки, циркулі, колби та інше), свідчили, що над композицією працювала також ідеологічна служба. Під панно, поряд з портретом Особи, єдині меблі: великий стіл, застелений скатеркою з пурпурового сукна, а на ньому — ваза з трояндами і течка з паперами.

Ніздрі Івана Івановича чутливо здригалися від парфумів, що їх принесли з собою гості. В тому коктейлі парфумів було знати також пахощі скошеної трави.

— Запахи для мене така ж насолода, як і смачні страви, — прошепотів керівник Центру перевтілення Тищенкові. — Я від них чманію.

Тим часом з’явилися молоді в супроводі жінки років на сорок. Попри легковажний, як на її літа, стрій — коротка рожева сукня з відвертим декольте — в ній угадувалася водночас якась суворість. Слідом ішли батько Компанійця і мати Надії — красуня Сходу, більш схожа на сестру, аніж на матір. За ними — керівники "Порядку".

Жінка стала за стіл, відкрила течку.

...Обряд мало чим відрізнявся від реєстрації шлюбу. Тищенкові на мить здалося, що якби на жінці раптом виявився сірий кітель, то попри її привабливість і характерні ознаки жінки, вона б стала схожою на керівника "Порядку", а стіл, за яким вона стояла, перетворився б на фрагмент "П"-подібного столу з резиденції.

І тут сталося непередбачене: з-поміж гостей вийшов чоловік, який був у дачному містечку за різнороба, обійшов заслін із співголів і став за спиною молодого, між батьком Компанійця і матір’ю нареченої. Жінка, котра виголошувала напучування молодим, на мить затнулась, розгублено глянула на присутніх, а тоді спинила погляд на голові асоціації. Але той поблажливо кивнув, мовляв — веди.

На гостей з’ява того чоловіка не справила враження. Єдиним, хто відреагував на зайду, був Булига-Компанієць. Він немов закам’янів. Із його чорного костюма, здавалося, непомітно витягли людину і вправили манекен, який виявився дещо худіший і горбатіший. Відчула стан свого

судженого й наречена. Вона відхилила фату і покосилась на нього оком, а тоді знайшла його руку і стисла.

Жінка за столом, отямившись після миттєвого замішання, продовжила напучування, по закінченні якого молоді обмінялись обручками. Непроханий гість тим часом не виказував жодних почуттів. Він нагадував сновиду, чиї рухи, проте, мали свою логіку: він постійно тримав у полі зору молодих і старого Компанійця. Великі сірі очі його, здавалося, належали дитині, котру розбудили вдосвіта, і вона, хоч і розплющила очі, але ще спить. Зазвучала мелодія "Тихих вечорів", гості стали підходити до столу, щоб привітати молодих. Тищенко, який крадькома спостерігав за дачним різноробом, завважив, що на нього ніхто не звертає уваги, ніби то ковзала тінь людини, а не сама людина.

— На нього знову найшло, — почув Тищенко голос Івана Івановича, який також спостерігав за чоловіком у синіх штанях і білій сорочці.

— Він може щось утнути? — поцікавився Тищенко.

— Та ні. Він не агресивний.

Учений вручив Наді футляр з двома золотими годинниками — жіночим і чоловічим, і сказав, що це від них із Тищенком. У цю мить Булига-Компанієць і батько "Експарки" обмінялись меткими поглядами. В очах молодого промайнув відчай і прохання допомогти. Поза сумнівом, Булига "бачив" сутність Компанійця. Вона була зовсім поруч, чула музику й гомін, відчувала запахи парфумів і троянд, бачила свою ж таки щасливу наречену. Тим часом в очах Руслана не вгадувалося й натяку на почуття. Це справді були очі щойно померлої людини.

Дивна нечутна вібрація охопила Тищенка. Він ніби став магнітом, який наблизили до протилежного полюсу такого ж магніту. Водночас з’явилося моторошне відчуття роздвоєності. В ньому раптом постала Особа, але не як сутність, а як інформаційна тінь — уся: від дзвінкого

крику новонародженого до останнього передсмертного хрипу. Він ніби пробіг шляхом віроломства і крутійства, всіма сходинками височенної піраміди, на вершину якої колись стрімко вибігла та людина, побачив мільйони трупів довкіл підніжжя тієї піраміди; відчув чорну правду, в якій лиха воля переплелася з добрими намірами, божевільна любов до влади з тваринним страхом за своє життя. То була правда Сатани, в ім’я якої жила колись людина. Видиво промайнуло за частку секунди, але те, що він побачив, було ціле життя. Коли Тищенко отямився, то завважив, що на нього дивиться людина з портрета. Цього разу очі в неї були такі глибокі й лихі, ніби на дні їх попеліло саме пекло. Це теж тривало мить, після якої зіниці на полотні знову стали невиразні.

— Жорстокий був чоловік.

Поруч стояв батько Родіона і теж дивився на портрет. Перевівши погляд на Тищенка і завваживши на його обличчі сум’яття, додав:

— Кажу це вам, як другові мого сина. Він вас дуже поважає.

На мить Тищенкові здалося, що це був голос самого Родіона, тільки стомлений.

— Я з’явився на світ за рік до того як ВІН помер, — провадив тим часом старий Компанієць. — Моя мама була, по суті, наложницею. А я народився позашлюбною дитиною. По його смерті ми дуже бідували. До влади-бо прийшли його опоненти. Та, зрештою, після багатьох років наруги над пам’яттю цієї великої людини гору взяв здоровий глузд… Ну, то й що, що він був жорстокий? Зате всюди панував порядок.

Тищенко завважив, що син Особи не був схожий на свого батька жодною рисою; спорідненість виказувала тільки природна смаглявість, дещо завузьке чоло і не надто розвинені плечі.

Тим часом розчахнулись двері бенкетної зали, на гостей війнуло пахощами кухні.

— Вважається гарною прикметою, якщо на весілля забреде блаженний, — зауважив старий Компанієць, повівши оком на Руслана.

Тоді підійшов до дачного різнороба і, поклавши руку на його широке плече, сказав:

— Ходімо, синку, до столу. Сьогодні у нашого Родіона знаменний день.